

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

પ્રતિમા ચૌધરી

વિ.

કલ્પના મુખર્જી અને અન્ય

(સિવિલ અપીલ નં. ૧૯૩૮ / ૨૦૧૪)

ફેબ્રુઆરી ૧૦, ૨૦૧૪

[પી. સદાસિવમ, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ.

અને

જગદીશ સિંહ ખેહર, ન્યાયમૂર્તિ]

સંપત્તિ હસ્તાંતરણ અધિનિયમ, ૧૯૮૨:

હાઉસિંગ સોસાયટી – સભ્યપદ/ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ – તેની માન્યતા – ફ્લેટ પ્રતિવાદીના પુત્રને ભાડે આપવામાં આવ્યો હતો – અપીલકર્તાએ તેમના વચ્ચેના નજીકના સંબંધના આધારે ઉક્ત ફ્લેટ પ્રતિવાદીના હિતમાં હસ્તાંતરિત

કરવા માટે સોસાયટીને પત્રો લખ્યા હતા - હસ્તાંતરણ અવેજ વિના હતું - મધ્યસ્થે હસ્તાંતરણ સંબંધિત પત્રોને અમાન્ય ઠેરવ્યા - સહકારી ટ્રિબ્યુનલ અને વડી અદાલતે ઠરાવ્યું કે મધ્યસ્થનો અભિગમ ભૂલપૂર્ણ હતો - ઠરાવ્યું: પ્રતિવાદી અપીલકર્તાની ભાણીની સાસુ હતી, તેથી પત્રોમાં દર્શાવાયેલ નજીકના સંબંધની અભિવ્યક્તિ હકીકતમાં ખોટી હતી - અવેજ વિના હસ્તાંતરણના મુદ્દે, પ્રતિવાદીએ પોતે જ એવું નિવેદન આપ્યું હતું કે અપીલકર્તાએ રૂ. ૪.૨૯ લાખના અવેજ બદલ ફ્લેટ હસ્તાંતરિત કર્યો હતો, જે પ્રતિવાદીના પુત્રના હિસ્સાઓના સ્વરૂપમાં હતું - તેમ છતાં, હસ્તાંતરણના અમલીકરણની તારીખે અથવા બોર્ડનો ઠરાવ પસાર થયો ત્યારે પણ, પ્રતિવાદીના પુત્રના નામે એવા કોઈ હિસ્સા ન હતા કે જે ફ્લેટના પ્રતિફળરૂપે અપીલકર્તાને હસ્તાંતરિત કર્યા હોવાનું કહેવાય - તેથી, પત્રોના તમામ ઘટકો શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓથી ઘેરાયેલા હતા - હિસ્સાઓના હસ્તાંતરણ અંગે અપીલકર્તાનો અભિપ્રાય એવો હતો કે તે પ્રતિવાદીના પુત્રને વ્યવસાયિક સાહસ માટે આપેલી લોનની પરતફેર હતી - આ હકીકતી સ્થિતિ સહકારી ટ્રિબ્યુનલ અને વડી અદાલતે અવગણેલી - મધ્યસ્થે ઠરાવ્યું હતું કે આ પત્રો લખાયા ત્યારે અપીલકર્તા બોમ્બેમાં હતી, કલકત્તામાં નહોતી - આ નિષ્કર્ષ મધ્યસ્થ સમક્ષ અપીલકર્તાની તરફથી રજૂ કરાયેલા ૩ સાક્ષીઓના આધારે નોંધવામાં આવ્યો હતો - સહકારી ટ્રિબ્યુનલે માત્ર એટલા માટે સાક્ષીઓના નિવેદનો અવગણ્યા કે નોટરી એક વકીલ હતો - તેથી, દસ્તાવેજો કલકત્તામાં અમલમાં મુકાયા હતા એવો સહકારી ટ્રિબ્યુનલ અને વડી અદાલતનો નિષ્કર્ષ કોઈ પુરાવા વિના આધારિત હતો - વધુમાં, પ્રતિવાદી અપીલકર્તાના ખાતામાં

ભાડું જમા કરાવતી રહી – અનુરૂપ રીતે, મધ્યસ્થે યોગ્ય રીતે અનુમાન કાઢ્યું કે પ્રતિવાદીના જ જ્ઞાન અનુસાર પણ ફ્લેટ હકીકતમાં તેના નામે હસ્તાંતરિત થયો ન હતો.

હાઉસિંગ સોસાયટી – સભ્યપદ/ફ્લેટના હસ્તાંતરણનું રદકરણ – હસ્તાંતરણના પત્રોને રદ કરતાં પરત ખેંચવાના પત્ર અપીલકર્તા દ્વારા સભ્યપદ/ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ અંતિમતા પ્રાપ્ત કરે તે પહેલાં મોકલવામાં આવ્યો હતો – તેમ છતાં, સોસાયટીએ તે પરત ખેંચવાના પત્રનો વિચાર કર્યો નહોતો – ગુણદોષના આધારે સ્વીકાર કે અસ્વીકાર કરવો એ જુદી બાબત છે, પરંતુ વિચારણા ન કરવાથી સોસાયટી દ્વારા પસાર કરાયેલ હસ્તાંતરણનો ઠરાવ સ્પષ્ટપણે અમાન્ય બની ગયો.

સભ્યપદ/ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ – તેની માન્યતા – વિશ્વસ્તીય સંબંધ – ઠરાવ્યું કે: જ્યારે પક્ષકારો વિશ્વસ્તીય સંબંધમાં હોય, ત્યારે કોઈ વ્યવહારની માન્યતાની તપાસ કરવાની રીત, વિશેષ કરીને જ્યારે પરસ્પર અવેજ ન હોય, તેવા પરિમાણો પર આધારિત હોવી જોઈએ જે સામાન્ય પ્રકરણમાં લાગુ પડતા પરિમાણોથી ભિન્ન હોય.

કોઈ અવેજ વિના સભ્યપદ/ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ વિશ્વાસ, ભરોસા અને નિર્ભર સંબંધ – અપીલકર્તા દ્વારા હાઉસિંગ સોસાયટીને પોતાનો ફ્લેટ પ્રતિવાદીના નામે હસ્તાંતર કરવા માટે લખાયેલા પત્રો – ઠરાવાયું: અપીલકર્તા માટે પોતાનો ફ્લેટ પ્રતિવાદીને મફતમાં હસ્તાંતર કરવાનો કોઈ ન્યાયસંગત આધાર નહોતો, ખાસ કરીને જ્યારે અપીલકર્તાનો પ્રતિવાદી સાથે કોઈ સીધો ઘનિષ્ઠ સંબંધ ન

હતો. પ્રતિવાદીના પુત્રનું લગ્ન અપીલકર્તાની ભત્રીજી સાથે થયું હતું અને તેથી તે પ્રભુત્વશાળી સ્થિતિમાં હતો – તે અપીલકર્તાના વિશ્વાસ અને ભરોસાનો લાભ લેતો હતો, જે આ હકીકત પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અપીલકર્તા અને પ્રતિવાદીના પુત્રનું સંયુક્ત ખાતું માત્ર તે જ ચલાવતો હતો અને ફ્લેટના હસ્તાંતરણ સંબંધિત પત્રોનું મસૌદાકરણ પણ તેણે જ અપીલકર્તાની તરફથી કર્યું હતું. અપીલકર્તા દ્વારા ફ્લેટના હસ્તાંતરણની કાનૂની માન્યતા અને અસલિયત સાબિત કરવાનો ભાર સંપૂર્ણપણે પ્રતિવાદી પર હતો, જે ફરજનું પાલન કરવામાં તે સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ ગઈ.

દીવાની પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૦૮: દલીલો, પ્રતિઉત્તર – પ્રતિઉત્તરમાં જણાવાયેલા તથ્યોનો વિચાર ન કરવામાં આવવાનો પ્રભાવ – પ્રતિવાદી – પ્રતિવાદીએ લેખિત જવાબોમાં એવો અભિગમ અપનાવ્યો હતો જે વિરુદ્ધ પક્ષકારોએ આધાર રાખેલા દસ્તાવેજોના વિરુદ્ધ હતો; પ્રતિવાદી દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલા વિવાદના પ્રકરણમાં આવેલા કેટલાક દસ્તાવેજોનો ઉલ્લેખ અપીલકર્તા-વાદીએ કર્યો ન હતો – નિર્ધારિત થયું: મધ્યસ્થે પોતાના એવોર્ડમાં પ્રતિઉત્તર સહિતની દલીલો પર જ નહિ, પરંતુ ઉક્ત દલીલોને સમર્થનરૂપે રજૂ કરાયેલા પુરાવાના આધારે પણ પોતાના નિષ્કર્ષો નોંધ્યા હતા – આ રીતે, મધ્યસ્થે કાયદા અનુસાર કાર્ય કર્યું હતું અને તેથી સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તથા વડી અદાલત દ્વારા અપીલકર્તાએ પોતાના પ્રતિઉત્તરમાં રજૂ કરેલી તથ્યસ્થિતિને વિચારણામાંથી બહાર રાખવી સંપૂર્ણપણે અન્યાયસંગત હતી.

સિદ્ધાંતો/મૂલભૂત સિદ્ધાંતો:

પ્રતિષેધના સિદ્ધાંતની લાગુ પડતાશીલતા – ચર્ચવામાં આવી.

ન્યાય અને સમતા ના સિદ્ધાંત તથા ન્યાયસંગતતા ના સિદ્ધાંતની લાગુ પડતાશ.

પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨: ધારા એફ ૧૫ – પ્રતિષેધ – પ્રતિષેધના નિયમનો આશરો લેવા માટેની મુખ્ય પૂર્વશરત – ચર્ચાયેલ – વર્તમાન મામલામાં, પ્રથમ પક્ષે કોઈ પ્રતિનિધિત્વ કર્યું નહોતું, બીજા પક્ષે કોઈ પ્રતિનિધિત્વ સ્વીકાર્યું નહોતું અને કોઈપણ રીતે કાર્ય કર્યું નહોતું તેમજ બીજા પક્ષે પોતાની સ્થિતિમાં ફેરફાર કર્યો નહોતો. તેથી, મૂળ સ્થિતિની પુનઃસ્થાપના અનીતિપૂર્ણ અથવા અયોગ્ય ગણાય કે નહીં તે પ્રશ્ન ઊભો થયો નહોતો.

નોટરી અધિનિયમ, ધારા ૮ – દસ્તાવેજનું નોટરીકરણ – નોટરીયલ પ્રમાણપત્ર જારી ન કરવું – ઠરાવ્યું: પ્રમાણપત્ર જારી કરવામાં ન આવ્યાની ગેરહાજરીમાં, દસ્તાવેજનું નોટરીકરણ શંકાસ્પદ બની જાય છે.

,અપીલકર્તા સહકારી મંડળીમાં આવેલ એક ફ્લેટનો માલિક હતો.

એક પી.એમ., જે પ્રતિવાદીના પુત્ર અને અપીલકર્તાની બહેનના જમાઈ હતા, તેઓ અપીલકર્તાની માલિકીની ફ્લેટ પૌંમાં રહેવા લાગ્યા. પી.એમ. સી.પી. લિ.માં નોકરી કરતા હતા. ૯.૩.૧૯૯૨ના રોજ, સી.પી. લિ.એ પુષ્ટિ કરી હતી કે વિવાદિત ફ્લેટ પી.એમ.ના નિવાસ માટે ૩ વર્ષ માટે ભાડે અને લાઈસન્સ પર લેવામાં આવ્યો હતો.

ભાડું અપીલકર્તા અને પી.એમ.ના સંયુક્ત ખાતામાં ચૂકવવામાં આવતું હતું.

તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨ના રોજ, અપીલકર્તાએ સોસાયટીને વિનંતી કરી કે ઉક્ત ફ્લેટ પ્રતિવાદીને હસ્તાંતર કરવામાં આવે અને એ પણ જાણ કરી કે તમામ મ્યુનિસિપલ કર પ્રતિવાદી દ્વારા ચૂકવવામાં આવશે. ત્યારબાદ અપીલકર્તાએ સોસાયટીના સચિવને તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨નો પત્ર લખી, તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨ના પત્રમાં કરેલી પોતાની વિનંતીનું પુનરોચ્ચાર કર્યું, જેમાં તેણીએ ફરીથી સ્પષ્ટપણે વ્યક્ત કર્યું કે તેણી દ્વારા માંગવામાં આવતું આ હસ્તાંતરણ કોઈપણ નાણાકીય અવેજ વિના હતું. ઉક્ત પત્રમાં દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે હસ્તાંતરણ માટેની ઔપચારિક વિનંતી એવો હસ્તાંતરણ નિયમિત કરતી નિયમાવલિનું પાલન કરવા તેમજ ભવિષ્યમાં ઊભી થનારી જટિલતાઓ ટાળવા માટે કરવામાં આવી હતી. પરિણામે, અપીલકર્તાએ તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨નો એક કરારનામો કર્યો, જેના દ્વારા ઉક્ત ફ્લેટમાંનો પોતાનો હક, માલિકી અને હિત પ્રતિવાદીને હસ્તાંતરિત કર્યું. સોસાયટીના સચિવે તા. ૧૦.૩.૧૯૯૩ના રોજ સહકારી સોસાયટીઓના ઉપ-રજીસ્ટ્રારને પત્ર લખી, ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ પ્રતિવાદીના નામે કરવાની મંજૂરી માંગી. આ દરમિયાન પી.એમ.નું બોમ્બે ખાતે બદલીથી સ્થાનાંતરણ થયું અને તા. ૧૯.૧૦.૧૯૯૩ના રોજ, સી.પી. લિમિટેડે અપીલકર્તા સાથે પોતે કર્યો હતો તે કરાર સમાપ્ત કર્યો. તા. ૨૧.૧૦.૧૯૯૩ના રોજ, પ્રતિવાદીએ પોતાના ખાતેથી અપીલકર્તાના બેંક ખાતામાં ભાડાની રકમ જમા કરી. તા. ૧૬.૧૨.૧૯૯૪ના રોજ, પી.એમ. અને તેની પત્ની એસ.એમ.ના સંયુક્ત નામે રહેલા ૫૦૦ શેર અપીલકર્તાના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યા.

અપીલકર્તાએ સોસાયટીના સચિવને તા. ૨૮.૨.૧૯૯૫નું પત્ર લખીને જણાવ્યું હતું કે, તેને પોતાના તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રનો કોઈ જવાબ મળ્યો નહોતો. તેણે સોસાયટીના સચિવને એ પણ જાણ કરી હતી કે, તેણે કાલકત્તા પરત કાયમી રીતે જવાનો નિર્ણય કર્યો હોવાથી, પ્રતિવાદીના નામે તેની સભ્યપદની બદલી અંગે કરાયેલ તેની વિનંતીને પરત ખેંચાયેલ માની લેવામાં આવે. અપીલકર્તાનો મામલો એવો હતો કે સોસાયટીએ તેના તા. ૨૮.૨.૧૯૯૫ના પત્રનો ક્યારેય પ્રતિસાદ આપ્યો નહોતો અને ઉક્ત પત્ર સોસાયટી દ્વારા સહકારી સોસાયટીઓના વિભાગને ક્યારેય મોકલવામાં આવ્યો નહોતો.

તથાપિ, સોસાયટીએ પ્રતિવાદીને સોસાયટીના સભ્ય તરીકે પ્રવેશ મંજૂર કરવા માટે ઉપ-રજિસ્ટ્રાર, સહકારી સોસાયટીઓનો સંપર્ક કર્યો, અને તે માટે ૧૩.૩.૧૯૯૫ના રોજ શરતી મંજૂરી આપવામાં આવી. ૧૩.૩.૧૯૯૫ના રોજ જ અપીલકર્તાના શેરો પ્રતિવાદીના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યા. ૨૨.૩.૧૯૯૫ના રોજ, અપીલકર્તાએ ઉપ-રજિસ્ટ્રાર, સહકારી સોસાયટીઓને પત્ર લખી સોસાયટીને પ્રતિવાદીને પોતાની સભ્યતા હસ્તાંતરિત કરવાની ઓફર પાછી ખેંચવા સૂચના આપવા વિનંતી કરી. વધુમાં એવી પણ વિનંતી કરવામાં આવી કે, પ્રતિવાદીએ શેર પ્રમાણપત્રો પોતાના નામે હસ્તાંતરિત કરવા માટે કરેલી અરજીને મંજૂરી આપવામાં ન આવે. અપીલકર્તાએ ૨૮.૩.૧૯૯૫ના રોજ સોસાયટીના સચિવને વધુ એક પત્ર લખી પ્રતિવાદીના હિતમાં થયેલું સભ્યપદનું હસ્તાંતરણ પાછું ખેંચાયેલ ગણવા વિનંતી કરી. સોસાયટીએ ૨.૪.૧૯૯૫ના રોજ બેઠક બોલાવી જેમાં બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સે એવો ઠરાવ કર્યો કે, સોસાયટીનું

સભ્યપદ પુનઃસ્થાપિત કરવાની, તેમજ ફ્લેટ નં. એસ.ડી.ની માલિકી અપીલકર્તાને પુનઃહસ્તાંતરિત કરવાની, તેને કોઈ કાનૂની સત્તા નથી. આવો ઠરાવ કર્યા પછી, સોસાયટીના સચિવે તા. ૨.૪.૧૯૯૫ના ઠરાવની નકલ અપીલકર્તાને મોકલી આપી. સોસાયટીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સે ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ પ્રતિવાદીના નામે મંજૂર કર્યું. ઉક્ત ફ્લેટ સિવાય, અપીલકર્તાની માલિકીમાં ભૂતળ પર આવેલ આવરિત ગેરેજની જગ્યા પણ સમાવેશ પામતી હતી. તેનું ઉલ્લેખ તા. ૧૪.૨.૧૯૯૩ના અનુમોદનોમાં {સોસાયટીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સ દ્વારા} અને તા. ૧૩.૩.૧૯૯૫ના અનુમોદનમાં (ઉપ-રજિસ્ટ્રાર, સહકારી સોસાયટીઓ દ્વારા) કરવામાં આવ્યો નહોતો. પરિણામે, પ્રતિવાદી અને સોસાયટી વચ્ચે તા. ૨૫.૪.૧૯૯૫ના કરારના આધારે, ઉક્ત ગેરેજની જગ્યા પણ અનુસરે પ્રતિવાદીના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવી.

૧૬.૪.૧૯૯૫ના રોજ, અપીલકર્તાએ ૨.૪.૧૯૯૫ના બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટર્સના ઠરાવની વૈધતાને પડકાર્યો હતો. સહકારી મંડળીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારે અપીલકર્તાના ૨૮.૨.૧૯૯૫ના પત્રનો ઉલ્લેખ કરતાં (જેમાં અપીલકર્તાએ પ્રતિવાદીના પક્ષમાં સભ્યપદના હસ્તાંતરણ માટેની પોતાની વિનંતી પરત ખેંચી લીધી હતી), મંડળીના સચિવને ૩૧.૫.૧૯૯૫ના રોજ એક પત્ર લખી આ હકીકત પ્રકાશિત કરી હતી કે સહકારી વિભાગની મંજૂરી માંગતી વખતે મંડળીએ ૨૮.૨.૧૯૯૫નો પત્ર સહકારી મંડળીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારના ધ્યાન પર મૂક્યો ન હતો. તે મુજબ મંડળીના સચિવને આ બાબતે નિર્ણય લેવા અને તે જ સહકારી મંડળીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારને મોકલવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

કારણ કે, સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ દ્વારા અપીલકર્તાને કોઈપણ નિર્ધારણની જાણ કરવામાં આવી નહોતી, તેથી તેણે તારીખ ૯.૯.૧૯૯૫ ના રોજ નોટિસ પાઠવી હતી, જેમાં સોસાયટીના સચિવને શેર પ્રમાણપત્રો સાથે ફ્લેટનો કબજો સોંપવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું. સોસાયટીએ અપીલકર્તાએ સોસાયટી વિરુદ્ધ મૂકેલા તમામ આક્ષેપો (જે નોટિસમાં સમાવેશિત હતા) નકારી કાઢ્યા હતા. અપીલકર્તાએ શેરો અને ફ્લેટના પુનઃહસ્તાંતરણ અંગે જે દાવો કર્યો હતો, તેના જવાબમાં સોસાયટીએ આ મક્કમપણે રજૂ કર્યું હતું કે શેરો પ્રતિવાદીના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યા હતા અને તેના આધારે ફ્લેટ નં. ૫ડી પણ તેના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યો હતો; તેથી તે પછી અરજદારના નામે તે જ વસ્તુ પુનઃસ્થાપિત કરવા/પુનઃહસ્તાંતરિત કરવા માટે સોસાયટી પાસે કોઈ કાનૂની સત્તા નહોતી. તારીખ ૧૯.૧૨.૧૯૯૫ ના રોજ, સહકારી સોસાયટીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારે પણ અપીલકર્તાને જાણ કરી હતી કે તેના શેરો અને ફ્લેટનું પ્રતિવાદીના હિતમાં હસ્તાંતરણ પૂર્ણ થઈ ગયું હતું, અને સોસાયટીએ તારીખ ૨.૪.૧૯૯૫ ના રોજ ઠરાવ કર્યો હતો કે તે જ રદ કરવાની તેને કોઈ કાનૂની સક્ષમતા નથી, તેથી આ મામલે કંઈ કરવામાં આવી શકે તેમ નહોતું.

અપીલકર્તાએ વિવાદ કેસ દાખલ કર્યો, જેમાં એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે તા. ૧૩.૧૧.૯૨ નો કરાર અમાન્ય, શૂન્ય અને અપૂર્ણ હતો, અને સોસાયટીને આદેશ કરવામાં આવે કે તે ખાતરી કરે અને અનુરૂપ કાર્યવાહી કરે જેથી અપીલકર્તાને તાત્કાલિક અસરથી ગેરેજની જગ્યા સહિત ફ્લેટનો કબજો મળે અને તેના નામે તાત્કાલિક શેર પ્રમાણપત્ર જારી કરવામાં આવે. અપીલમાં,

સહકારી ટ્રિબ્યુનલએ ઠરાવ્યું કે મધ્યસ્થનો સમગ્ર અભિગમ ભૂલભર્યો હતો, કારણ કે મધ્યસ્થે અપીલકર્તાને પડદાનશીન સ્ત્રી તરીકે ગણાવી હતી. વડી અદાલતે અપીલ ફગાવી દીધી. હાલની અપીલ વડી અદાલતના આદેશને પડકારતા દાખલ કરવામાં આવી હતી.

અપીલ મંજૂર કરતાં, અદાલતે

નિર્ણિત: ૧. સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલતે, અપીલકર્તા દ્વારા (લવાઈ સમક્ષ) દાખલ કરાયેલા પ્રત્યુત્તરમાં વ્યક્ત કરાયેલ વાસ્તવિક સ્થિતિને વિચારણામાંથી બહાર રાખી હતી. ઉક્ત વાસ્તવિક સ્થિતિને વિચારણામાંથી બહાર રાખતાં, સહકારી ટ્રિબ્યુનલ અને વડી અદાલતે કાયદાની કોઈ જોગવાઈનો આધાર લીધો નહોતો તેમજ કાનૂની ન્યાયશાસ્ત્રમાં સ્વીકારાયેલ અને માન્ય કોઈ સિદ્ધાંત ઉપર પણ કોઈ આધાર મૂકાયો નહોતો. આ બાબત વિવાદાસ્પદ નથી કે પ્રતિવાદી અને સોસાયટીને લવાઈ સમક્ષ લેખિત જવાબો દાખલ કરવાની પરવાનગી અપાયા પછી, તેનાં અનુસંધાને અપીલકર્તા તરફથી દાખલ કરાયેલ પ્રત્યુત્તરને નોંધ પર લેવામાં આવવાની પરવાનગી અપાઈ હતી. આ બાબત પણ વિવાદમાં નથી કે લવાઈ સમક્ષ દાખલ કરાયેલા લેખિત જવાબોમાં, પ્રતિવાદીએ અન્ય બાબતો સાથે એવો અભિપ્રાય અપનાવ્યો હતો કે ફ્લેટનું તેના નામે હસ્તાંતરણ કરવા બદલ અપીલકર્તાને અવેજ ચૂકવવામાં આવ્યું હતું, જ્યારે પ્રતિસ્પર્ધી પક્ષકારોએ આધાર રાખેલા દસ્તાવેજો તેમાં ભિન્ન સ્થિતિ દર્શાવતા હતા. અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલા વિવાદ પ્રકરણમાં ઉદ્દેખ ન કરવામાં આવેલા અનેક દસ્તાવેજો પર પણ પ્રતિવાદીએ આધાર રાખ્યો હતો. પક્ષકારો

વચ્ચેની દલીલો ત્યારે જ પૂર્ણ ગણાય, જ્યારે અપીલકર્તાને પ્રત્યુત્તર દાખલ કરવાની પરવાનગી અપાઈ હોય (જો તે એમ ઇચ્છતી હોય તો). તેણે હકીકતમાં પ્રત્યુત્તર દાખલ કર્યું હતું અને લવાદીએ તેને નોંધ પર લીધું હતું. બંને પક્ષોને, માત્ર અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલી ફરિયાદ અને તેના પ્રતિભાવરૂપે દાખલ કરાયેલા લેખિત જવાબોમાંથી (પ્રતિવાદી અને સોસાયટી દ્વારા) ઉપસ્થિત થતી વાસ્તવિક સ્થિતિ અંગે જ નહીં, પરંતુ અપીલકર્તાએ તેના પ્રત્યુત્તર સોગંદનામામાં ઉજાગર કરેલી વાસ્તવિક સ્થિતિ અંગે પણ પુરાવા રજૂ કરવાની પરવાનગી અપાઈ હતી. તેથી, પક્ષકારોની દલીલોના આધાર પર જ નહીં, પરંતુ ઉક્ત દલીલોના સમર્થનમાં રજૂ કરાયેલા પુરાવાના આધારે પણ, લવાદીએ પોતાના ચુકાદામાં પોતાના નિષ્કર્ષો નોંધ્યા હતા. તેથી, લવાદીએ કાયદા મુજબ કાર્ય કર્યું હતું, અને આથી સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તથા વડી અદાલત દ્વારા અપીલકર્તાએ તેના પ્રત્યુત્તરમાં રજૂ કરેલી વાસ્તવિક સ્થિતિને વિચારણામાંથી બહાર રાખવી સંપૂર્ણપણે અયોગ્ય હતી. અપીલકર્તા દ્વારા કરાયેલ વાસ્તવિક વર્ણનને, અપીલકર્તા અને પ્રતિવાદી વચ્ચેના પ્રતિસ્પર્ધી દાવાઓનું નિરાકરણ કરતી વખતે, વિચારણામાંથી બહાર રાખી શકાતું નહોતું. [પરિચ્છેદ ૨૬] [૭૧૨-૭-એચ; ૭૧૩-એ-એફ]

૨. સહકારી ટ્રિબ્યુનલએ તેના આદેશમાં ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૫ માં પ્રતિપાદિત એસ્ટોપલના સિદ્ધાંતનો આશ્રય લીધો હતો. વડી અદાલતે સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા કરાયેલા નિષ્કર્ષોને સમર્થન આપ્યું હતું. ઉક્ત સિદ્ધાંત ઉપરાંત, વડી અદાલતે સમન્યાય અને ન્યાયસંગતતાના સિદ્ધાંતોનો પણ આશ્રય

લીધો હતો. એસ્ટોપલનો નિયમ ન્યાયસંગતતા પર આધારિત એક સિદ્ધાંત છે.
આ જોગવાઈનું અવલોકન

એસ્ટોપલના સિદ્ધાંતનો આશરો લેતાં પહેલાંની ચાર મુખ્ય પૂર્વશરતો પ્રગટ કરે છે. પ્રથમ, એક પક્ષે બીજા પક્ષ સમક્ષ તથ્યસંબંધી પ્રતિનિધિત્વ કરેલું હોવું જોઈએ. દ્વિતીય, બીજા પક્ષે તે તથ્યસંબંધી પ્રતિનિધિત્વ સ્વીકારી તેના પર આધાર રાખેલો હોવો જોઈએ. તૃતીય, ઉપરોક્ત તથ્યસંબંધી પ્રતિનિધિત્વ પર આધાર રાખ્યા બાદ, બીજા પક્ષે પોતાની સ્થિતિમાં ફેરફાર કરેલો હોવો જોઈએ. ચતુર્થ, સ્થિતિમાં એવો ફેરફાર થયેલો હોવો જોઈએ કે તેને મૂળ સ્થિતિમાં પરત જવા માટે કહેવું અન્યાયી ગણાય. તેથી, એસ્ટોપલનો સિદ્ધાંત ત્યારે જ લાગુ પડે જ્યારે પ્રથમ પક્ષના પ્રતિનિધિત્વના આધારે બીજા પક્ષે પોતાની સ્થિતિ એવી રીતે બદલી હોય કે મૂળ સ્થિતિની પુનઃસ્થાપના કરવી અન્યાયપૂર્ણ ઠરે. આ કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં ભારતીય પુરાવા અધિનિયમના કોઈપણ ઘટક સંતોષાયેલા હોવાનું કહી શકાય તેમ નથી. અહીં પ્રથમ પક્ષે કોઈ પ્રતિનિધિત્વ કર્યું જ નથી. તેથી બીજા પક્ષે તેના સમક્ષ કરાયેલ કોઈ પ્રતિનિધિત્વ સ્વીકાર્યું નથી. વધુમાં, બીજા પક્ષે કોઈ રીતે વર્તન કર્યું નથી, અને બીજા પક્ષે પોતાની સ્થિતિમાં પણ કોઈ ફેરફાર કર્યો નથી. તેથી મૂળ સ્થિતિની પુનઃસ્થાપના કરવી અન્યાયી કે અયોગ્ય ગણાય કે નહીં તે પ્રશ્ન જ ઉદ્ભવતો નથી. વિરોધી પક્ષકારો દ્વારા રજૂ કરાયેલ તથ્યોના પ્રકાશમાં, ખાસ કરીને મધ્યસ્થ દ્વારા આપવામાં આવેલ આદેશની પૃષ્ઠભૂમિમાં કે ફ્લેટના હસ્તાંતરણના બદલામાં કોઈ અવેજ પસાર થયું નહોતું, અને ખાસ કરીને સહકારી ટ્રિબ્યુનલ

તથા વડી અદાલત દ્વારા નોંધાયેલા તથ્યનિષ્કર્ષની પૃષ્ઠભૂમિમાં કે વર્તમાન વિવાદમાં એવોર્ડનું પસાર થવું અસંગત હતું, તેના આધારે આધારિત એસ્ટોપલનો સિદ્ધાંત અપીલકર્તાના અહિતમાં લાગુ કરી શકાય તેમ નહોતો. આ દૃષ્ટિએ, સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલતે એસ્ટોપલના સિદ્ધાંત પર આધાર રાખીને, અને તેના પરિણામે અપીલકર્તાએ પોતાના દાવાના સમર્થનમાં ઉઠાવેલ રજૂઆતો/બચાવો બહાર રાખીને કરેલ નિર્ધારણ રદ કરવામાં આવે છે. [પરિચ્છેદ ૨૭] [૭૧૪-એ, એચ; ૭૧૫-એ-જી; ૭૧૭-ઈ]

કાસિંકા ટ્રેડિંગ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૧૯૯૫) ૧ એસ.સી.સી. ૨૭૪; મોનેટ ઇસ્પાત એન્ડ એનર્જી લિ. વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, (૨૦૧૨) ૧૧ એસ.સી.સી. ૧; એચ.એસ. બસવરાજપ (ડી) તેમના એલ.આર.સ. દ્વારા અને અન્ય વિ. કેનેરા બેંક અને અન્ય, (૨૦૧૦) ૧૨ એસ.સી.સી. ૪૫૮ – આધાર તરીકે અવલંબાયેલ.

૩.૧. નિર્વિવાદ રીતે, તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રોમાં ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ દર્શાવવાનો કારણ અપીલકર્તા અને પ્રતિવાદી વચ્ચેના નિકટના સંબંધને આધારે જણાવવામાં આવ્યો હતો. હકીકતમાં, અપીલકર્તા અને પ્રતિવાદી વચ્ચે કોઈ નિકટનો સંબંધ નહોતો. અપીલકર્તા બોમ્બેમાં રહેતી હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું અને તે ક્યારેય કલકત્તાની મુલાકાત લેતી નહોતી. પ્રતિવાદી કલકત્તાની રહેવાસી હતી, જે કલકત્તામાં નોકરીમાં હતી, અને તેનો પુત્ર પી.એમ. પોતાની પત્ની એસ.એમ. સાથે કલકત્તામાં સ્થાયી થયા પછી, તે તેના પુત્ર પી.એમ. સાથે રહેવા લાગી હતી. અપીલકર્તા અને પ્રતિવાદી વચ્ચે કોઈ

સીધો સંબંધ નહોતો. અપીલકર્તાની ભાણેજી એસ.એમ.નું લગ્ન પ્રતિવાદીના પુત્ર પી.એમ. સાથે થયેલું હતું. મહત્તમ એટલો જ સંબંધ માન્ય ઠરી શકે કે અપીલકર્તા અને એસ.એમ. વચ્ચે માસી અને ભાણેજીનો સંબંધ હતો. જો પોતાની ભાણેજી પ્રત્યેના સ્નેહ અને લાગણીને કારણે અપીલકર્તા રૂપિયા ૪ લાખના પ્રતિફળે ખરીદેલો ફ્લેટ હસ્તાંતરિત કરવા ઇચ્છતી, તો તે એ ફ્લેટ પોતાની ભાણેજી એસ.એમ.ના નામે હસ્તાંતરિત કર્યો હોત. એસ.એમ. પ્રત્યેની લાગણી તથા એસ.એમ.ના પ્રેમ, સ્નેહ અને કલ્યાણની ભાવના એટલી હદ સુધી વિસ્તરે નહીં કે સંદર્ભિત સ્વરૂપની ક્રિયા, એટલે કે નોંધપાત્ર મૂલ્યની અચલ મિલ્કતનું કોઈ અવેજ વિના એસ.એમ.ની સાસુના નામે હસ્તાંતરણ કરવામાં આવે. તેથી, તથ્યાત્મક રીતે તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રોમાં અપીલકર્તા અને પ્રતિવાદી વચ્ચે નિકટના સંબંધનો કરાયેલ ઉદ્દેખ પ્રથમ દ્રષ્ટિએ ખોટો અને અયોગ્ય છે. તેથી, ફ્લેટ નં. ૫૦ના હસ્તાંતરણના પ્રશ્નમાં પક્ષકારો વચ્ચે નિકટનો સંબંધ હતો એવી હકીકતનું નિર્ધારક સત્તાધિકારીઓએ સ્વીકાર કરવું યોગ્ય નહોતું. વધુમાં, તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રો મુજબ ફ્લેટ નં. ૫૦ અપીલકર્તા દ્વારા પ્રતિવાદીને કોઈ અવેજ વિના હસ્તાંતરિત કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો. ઉપરોક્ત તથ્યસ્થિતિ સ્વીકારી શકાય તેવી નથી, કારણ કે પ્રતિવાદીએ પોતે જ એવો વિવાદાસ્પદ નિવેદન કર્યો છે. મધ્યસ્થ સમક્ષ દાખલ કરાયેલા લેખિત જવાબમાં પ્રતિવાદીએ સ્પષ્ટપણે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે અપીલકર્તાએ રૂપિયા ૪,૨૯,૦૦૦/-નું અવેજ સ્વીકારીને ફ્લેટ નં. ૫૦ તેના નામે હસ્તાંતરિત કર્યો

હતો. તેણે વધુમાં એવો દાવો કર્યો હતો કે આ અવેજ પ્રતિવાદી તરફથી અપીલકર્તાને પી.એમ. મારફતે પહોંચાડવામાં આવ્યું હતું, કારણ કે પી.એમ.એ પોતાના નામે રહેલ રૂપિયા ૪,૨૯,૦૦૦/- મૂલ્યના શેરો અપીલકર્તાના નામે હસ્તાંતરિત કર્યા હતા. તેથી, સ્વતઃ પ્રતિવાદીએ પણ પત્રોમાં દર્શાવાયેલી તથ્યસ્થિતિનો ઇનકાર કર્યો હતો. [પરા ૨૮(૧), (૨)] [૭૧૭-એચ; ૭૧૮-એ-એચ; ૭૧૯-એ-બી]

૩.૨. તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ ના પત્રો

સ્પષ્ટપણે નોંધવામાં આવ્યું હતું કે પત્રોમાં વર્ણવાયેલ હકીકતી સ્થિતિ "આવા હસ્તાંતરણને નિયમિત કરતા નિયમોના પાલન માટે, તેમજ ભવિષ્યની જટિલતાઓ ટાળવા માટે" દર્શાવવામાં આવી હતી. હકીકતી સ્થિતિને જોતા, સ્પષ્ટ થાય છે કે નિયમો અને વિનિયમોના પાલન માટે તથા ભવિષ્યની જટિલતાઓ ટાળવા માટે ખોટી હકીકતો નોંધવામાં આવી રહી હતી. સંપત્તિનું હસ્તાંતરણ અપીલકર્તાના નામેથી પ્રતિવાદીના નામે કરવા બદલ મળનાર અવેજને છુપાવી રાખવા કરતાં, ભવિષ્યની જટિલતાઓ ટાળવા માટે તેનો ઉદ્દેશ નોંધવામાં આવ્યો હોત તો તેની મૂલવણી યોગ્ય ગણાત. કઈ પ્રકારની જટિલતાઓ ટાળવામાં આવી રહી હતી તે સ્પષ્ટ રીતે સમજાતું નથી. ઉલ્લેખિત પત્રોમાં હકીકતી સ્થિતિ વ્યક્ત કરવામાં આવતા, સમગ્ર વ્યવહાર શંકાસ્પદ, અવિશ્વાસજનક અને સંભવિત રીતે કપટપૂર્ણ પણ જણાય છે. કોઈપણ સંબંધના અભાવે, તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રોથી લાભ મેળવનાર પક્ષે, પ્રતિવાદી તરફથી હસ્તાંતરી અપીલકર્તાને જવાનું હતું તે પ્રતિફળનો

સમાવેશ માત્ર કરીને, તમામ જટિલતાઓ સફળતાપૂર્વક ટાળી શક્યા હોત. જો અવેજ જવાનું હતું, અને હકીકતમાં ગયું પણ હતું, તો પછી પક્ષકારો એવું કેમ કહે કે આ વ્યવહારમાં અવેજનું પસાર થવું સામેલ નહોતું, તે સમજવું મુશ્કેલ છે. તેથી, સ્પષ્ટ છે કે તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રોના તમામ ઘટકો શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓથી આવરાયેલા હતા. પક્ષકારો વચ્ચેની નજીકતાના અભાવે, ઉલ્લેખિત પત્રોમાં એ નોંધવું કે ફ્લેટ નં. ૫૦ અપીલકર્તા દ્વારા પ્રતિવાદીને ભેટરૂપે આપવામાં આવી રહ્યો હતો, તે પક્ષકારો માટે કાયદેસર રીતે ખુલ્લું નહોતું. ઉક્ત સંપત્તિનું એકથી બીજા તરફ ભેટરૂપે હસ્તાંતરણ સ્પષ્ટપણે ન્યાયિક હસ્તક્ષેપના આધીન બનત, કારણ કે તે ઓછામાં ઓછું પ્રથમ દ્રષ્ટિએ તો સંદિગ્ધતાની છાપ ઊભી કરત. તેથી જ પ્રતિવાદીએ મધ્યસ્થ સમક્ષ પોતાના લેખિત જવાબમાં ભિન્ન હકીકતી સ્થિતિ તાત્કાલિક સ્વીકારી હતી. પ્રતિવાદી દ્વારા દાખલ કરાયેલા લેખિત નિવેદનમાં (મધ્યસ્થ સમક્ષ)

રૂ.૪,૨૯,૦૦૦/- તેણી તરફથી અપીલકર્તાને, તેણીના પુત્ર પી.એમ.ના નામે રહેલા શેરો અપીલકર્તાના નામે હસ્તાંતરિત કરીને, પહોંચ્યા હતા. સોસાયટીના નિયામકમંડળે, ૧૪.૨.૧૯૯૩ના રોજ યોજાયેલી તેની બેઠકમાં, અપીલકર્તાનું રાજીનામું સ્વીકારવાનો અને તેના સ્થાને પ્રતિવાદીને સભ્યપદ આપવાનો ઠરાવ કર્યો હતો. ઉલ્લેખિત દસ્તાવેજોના અમલના દિવસે, તેમજ સોસાયટીના નિયામકમંડળ દ્વારા ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો તે દિવસે પણ, પી.એમ.ના નામે કોઈ શેરો નહોતા. પી.એમ.એ પ્રાપ્ત કરેલા શેરો, અને જે પ્રતિવાદીએ અવેજના બદલે અપીલકર્તાના નામે હસ્તાંતરિત થયેલા હોવાનું દાવો કર્યો હતો,

તે ૮.૯.૧૯૯૩ના રોજ અથવા ત્યારબાદ પ્રાપ્ત કરાયેલા હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું. તેથી, સ્પષ્ટ થાય છે કે ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ હસ્તાંતરણના દસ્તાવેજો અમલમાં મૂકવામાં આવ્યા ત્યારે, અથવા ૧૪.૨.૧૯૯૩ના રોજ સોસાયટીના નિયામકમંડળે હસ્તાંતરણનો ઠરાવ પસાર કર્યો ત્યારે પણ, હસ્તાંતરગ્રાહી પ્રતિવાદીએ જે શેરોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તે પણ પી.એમ.ના નામે નહોતા. આ શેરો ૧૬.૧૨.૧૯૯૪ના રોજ અપીલકર્તાના નામે હસ્તાંતરિત થયેલા હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું. ૧૬.૧૨.૧૯૯૪થી ઘણું પહેલાં, પ્રતિવાદીએ પોતે અપનાવેલા અભિગમ મુજબ પણ, અપીલકર્તાએ તમામ હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજો અમલમાં મૂકી દીધા હતા. તેથી, જે શેરો હસ્તાંતરણની તારીખે પ્રતિવાદીની (પી.એમ. મારફતે) માલિકીમાં પણ નહોતા, તેવા શેરોના હસ્તાંતરણ દ્વારા અવેજ આપવાનો પક્ષકારો વચ્ચે કરાર થયો હતો, એવું સ્વીકારવું મુશ્કેલ છે, જ્યારે ફ્લેટ નં. એસ.ડી.નું અપીલકર્તાથી પ્રતિવાદીને હસ્તાંતરણ થયું હતું. તેથી, પ્રતિવાદીએ મધ્યસ્થ સમક્ષ દાખલ કરેલા લખિત જવાબમાં અપનાવેલો અભિગમ ખોટો હોવાનું પ્રગટ થાય છે. [પરિચ્છેદ ૨૮(૩), (૪)] [૭૧૯-ડી- એચ; ૭૨૦-એ-ઈ; ૭૨૧-ડી-એફ]

૩.૩. પી.એમ.ના નામ પરથી અપીલકર્તાના નામે શેરોના હસ્તાંતરણના વિષય અંગે, અપીલકર્તાએ એવો અભિગમ અપનાવ્યો હતો કે ઉપરોક્ત શેરોનું હસ્તાંતરણ અપીલકર્તાએ પી.એમ.ને આપેલી ઉધારીની રકમની પરતફેરના કારણે થયું હતું. અપીલકર્તાએ દાવો કર્યો હતો કે વર્ષ ૧૯૯૩માં પી.એમ.નું કલકત્તાથી બોમ્બેમાં બદલી થયા પછી, તેણે સી.પી. લિ.ની નોકરી છોડી દીધી

અને એલ્યુમિનિયમ ઉત્પાદનોનો વ્યવસાય શરૂ કર્યો. પી.એમ.ને તેના વ્યવસાયિક ઉપક્રમમાં મદદ કરવા માટે, અપીલકર્તાએ (પી.એમ.ની વિનંતી પર) પી.એમ.ના વ્યવસાયિક ઉપક્રમ માટે કાચા માલના પુરવઠા માટે ચેક મારફતે રૂ. ૨ લાખની રકમ ચૂકવી હતી. તે જ હેતુ માટે પી.એમ.એ અપીલકર્તાની બહેન પાસેથી પણ રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/-ની ઉધારી લીધી હતી. વધુમાં એવો પણ દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે એસ.એમ.એ પણ સમાન રીતે પી.એમ.ને ચેક મારફતે ચુકવણી કરીને ઉધારી આપી હતી. લવાદે અપીલકર્તાના આ દાવાને સ્વીકાર્યો હતો. લવાદે અપીલકર્તા દ્વારા રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજ તથા મૌખિક પુરાવા પર આધાર રાખ્યો હતો. મામલાનો આ તાત્કાલિક તથ્યાત્મક પાસો સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલત દ્વારા સંપૂર્ણપણે અવગણવામાં આવ્યો હતો. અપીલકર્તાએ સોસાયટીના સચિવને તા. ૨૮.૨.૧૯૯૫નો પત્ર લખીને તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના તેના અગાઉના પત્રને પરત ખેંચ્યો હતો, તે બાબત વિવાદાસ્પદ નહોતી. આ બાબત પણ વિવાદાસ્પદ નથી કે જ્યારે અપીલકર્તાએ ઉપરોક્ત પત્ર લખ્યો, ત્યારે ન તો સભ્યપદનું હસ્તાંતરણ અને ન તો ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ અંતિમ બન્યું હતું. સભ્યપદનું હસ્તાંતરણ તથા ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ, બંને માત્ર ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર, સહકારી સોસાયટીઓની મંજૂરી મળ્યા પછી જ અંતિમ બનવાના હતા. કેસના અભિલેખમાંથી ઉભી થતી તથ્યસ્થિતિ દર્શાવે છે કે સોસાયટીએ સભ્યપદના હસ્તાંતરણ તથા ફ્લેટ નં. ૫ડીને પ્રતિવાદીના નામે હસ્તાંતરિત કરવા માટે ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર, સહકારી સોસાયટીઓની મંજૂરી તા. ૧૩.૩.૧૯૯૫એ માંગી હતી. તા. ૧૦.૪.૧૯૯૫ના પત્ર દ્વારા અપીલકર્તાને

જાણ કરવામાં આવી હતી કે તા. ૨૪.૧૯૯૫ના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સના ઠરાવ પછી સોસાયટીને આ બાબતની તપાસ કરવાનો કોઈ અધિકાર નહોતો. આ સ્પષ્ટીકરણ અસ્થિર છે. સોસાયટી માટે તા. ૨૮.૨.૧૯૯૫ના પરત ખેંચવાના પત્રની તપાસ કરવી અનિવાર્ય હતી, કારણ કે બાબત નિશ્ચિતરૂપે પૂર્ણ થઈ નહોતી. પરત ખેંચવાના પત્ર પછી ઘણાં સમય બાદ પણ સોસાયટીએ તેના તા. ૧૬.૪.૧૯૯૫ના નોટિસ દ્વારા તેના સભ્યોને, ઠરાવ અંગે જાણ કરી હતી તા. ૨૪.૧૯૯૫ની. તેથી, આ મામલો અધિકૃત નિષ્કર્ષ સુધી પ્રલંબિત હતો. આ દૃષ્ટિએ જોતા, સોસાયટી દ્વારા તા. ૨૮.૨.૧૯૯૫ના પરત ખેંચવાના પત્રના વિચારને નકારવો ન્યાયસંગત નહોતો. ગુણદોષના આધારે સ્વીકાર કે અસ્વીકાર કરવો એ અલગ બાબત છે, પરંતુ વિચાર ન કરવો સમજી શકાય તેવું નથી. આ પ્રસ્તુત અવિવેચનથી સોસાયટી દ્વારા પસાર કરાયેલ ઠરાવ સ્પષ્ટપણે અમાન્ય બન્યો. [પરા ૨૮ પ, ૬] [૭૨૧-એચ; ૭૨૨-એ-ઈ; ૭૨૩-એ-એફ]

૩.૪. જ્યારે તારીખ ૨૨.૩.૧૯૯૫નું પત્ર સહકારી મંડળીઓના ઉપ-નિબંધકને સંબોધીને મોકલવામાં આવ્યું હતું, ત્યારે તેના દ્વારા કરવામાં આવેલ ભલામણોને હજુ સુધી મંજૂરી આપવામાં આવી ન હતી

~

સોસાયટી. તા. ૨૮.૨.૧૯૯૫નું પત્ર સોસાયટીને મળ્યાનું (તેમજ તા. ૨૨.૩.૧૯૯૫નું પત્ર સહકારી સોસાયટીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારને મળ્યાનું) વિવાદિત નથી. સહકારી સોસાયટીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારે લીધેલો નિર્ણય તા. ૨૮.૨.૧૯૯૫ના પરત ખેંચવાના પત્રનો સંદર્ભ લીધા વિના લેવામાં આવ્યો

હતો. તેથી સહકારી સોસાયટીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રાર દ્વારા કરવામાં આવેલ નિર્ધારણને માન્ય અને કાનૂની વિચારણા તરીકે ગણાવી શકાય નહીં. આ પ્રસંગે આ મુદ્દાનો વિચાર ન કરવામાં આવતા સહકારી સોસાયટીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારે આપેલી મંજૂરી સ્પષ્ટ રીતે અમાન્ય બની ગઈ હતી. તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજો અપીલકર્તાએ કર્યા હતા કે નહીં તેની સત્યતા પણ લવાદ દ્વારા તપાસવામાં આવી હતી. ઉક્ત તપાસમાં લવાદે આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યો હતો કે આ દસ્તાવેજો બનાવવામાં આવ્યા ત્યારે અપીલકર્તા કલકત્તામાં નહીં પરંતુ બોમ્બેમાં હતો. આ નિષ્કર્ષ અપીલકર્તા તરફથી (લવાદ સમક્ષ) રજૂ કરાયેલા ત્રણ સાક્ષીઓના આધારે નોંધવામાં આવ્યો હતો. લવાદે કાઢેલા નિષ્કર્ષને નકારી કાઢતી વખતે સહકારી ટ્રિબ્યુનલએ અપીલકર્તા દ્વારા રજૂ કરાયેલા સાક્ષીઓના નિવેદનોને માત્ર એટલા માટે અવગણ્યા કે નોટરી એક વકીલ હતો. સહકારી ટ્રિબ્યુનલએ એવો તર્ક આપ્યો કે વકીલના નિવેદનને અપીલકર્તા દ્વારા રજૂ કરાયેલા સાક્ષીઓ કરતાં વધુ વજન આપવું જોઈએ. ઉપરોક્ત અભિગમ તર્કવિરુદ્ધ હોવા ઉપરાંત કાનૂનમાં સંપૂર્ણપણે અગ્રાહ્ય પણ હતો. આ પ્રકરણના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં નોટરીના નિવેદનને માત્ર એટલા કારણસર નકારી કાઢી ત્યજી દેવું જોઈએ હતું કે નોટરીએ પોતાની જબાનીમાં સ્વીકાર્યું હતું કે તેણે નોટરી અધિનિયમની કલમ ૮ મુજબ કોઈ નોટરીયલ પ્રમાણપત્ર જારી કર્યું નહોતું. આવા કોઈ પ્રમાણપત્રના જારીકરણના અભાવે તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજનું નોટરીકરણ સ્પષ્ટપણે શંકાસ્પદ બનતું હતું. તેથી તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨નો દસ્તાવેજ કલકત્તામાં બનાવવામાં

આવ્યો હતો એવો સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલતનો નિષ્કર્ષ કોઈપણ પુરાવા વિના આધારિત હતો. તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨નો દસ્તાવેજ - .

કલકત્તામાં અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો ન હતો, તે બાબતને આ રીતે પણ સાબિત કરવાનો પ્રયત્ન કરવામા આવ્યો કે ઉક્ત પત્રમાં સોસાયટીનો નોંધણી નંબર દર્શાવવામાં આવ્યો ન હતો, જોકે તે પત્ર સોસાયટીના સચિવના નિવાસસ્થાને અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું. એવો તર્ક કરવામાં આવ્યો હતો કે જો ઉપરોક્ત દસ્તાવેજ તેમના નિવાસસ્થાને અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો હોત, તો સોસાયટીના સચિવે ઉપરોક્ત નંબર આપ્યો હોત. નોટરીના નિવેદનની વિશ્વસનીયતા નકારી કાઢ્યા પછી અને ઉપરોક્ત દસ્તાવેજ સોસાયટીના સચિવના નિવાસસ્થાને અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો હતો તે હકીકત સ્વીકારવામાં આવી ન હોવાથી, અપીલકર્તાએ રજૂ કરેલા ત્રણ સાક્ષીઓના નિવેદનો, જેનાથી એ બતાવવામાં આવતું હતું કે તે (અપીલકર્તા) ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ તેમજ ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ બોમ્બે ખાતે હતી, સ્વીકારવામાં ન લેવાનો કોઈ કારણ નથી. સહકારી ટ્રિબ્યુનલ અને વડી અદાલતે કેસની ફાઈલ પર ઉપલબ્ધ મહત્વપૂર્ણ હકીકતો ધ્યાનમાં લીધી ન હોવાથી, નોંધપાત્ર રીતે અભિલેખ પરથી જ ભૂલ કરી હતી. [ફકરો ૨૮ ૮, ૮] [૭૨૩-એચ; જી- ૭૨૪-એ-એચ; ૭૨૫-એ-ઈ]

૩.૫. મધ્યસ્થે આ હકીકત પર વિશેષ ભાર મૂક્યો હતો કે પ્રતિવાદીએ ૨૧.૧૦.૧૯૯૩ના રોજ (જે ભાડું અપીલકર્તાને ચૂકવવાનું હતું) બેંકની જમા પાવતી પોતે ભરીને તે રકમ અપીલકર્તાના ખાતામાં જમા કરાવી હતી. તે મુજબ

મધ્યસ્થે એવો અનુમાન કાઢ્યો હતો કે વિવાદિત મિલ્કત, પ્રતિવાદીની જાણ મુજબ પણ, વાસ્તવમાં અપીલકર્તા દ્વારા તેના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવી નહોતી (ઓછામાં ઓછું ૨૧.૧૦.૧૯૯૩ સુધી). એ જ કારણ હતું કે પ્રતિવાદીએ ફ્લેટ નં. ૫૦નું ભાડું ૨૧.૧૦.૧૯૯૩ સુધી અપીલકર્તાના ખાતામાં જમા કરાવવાનું ચાલુ રાખ્યું હતું. ઉપરોક્ત હકીકતી પાસાં સાથે, મધ્યસ્થે ૨૮.૧૦.૧૯૯૩ના રોજ પી.એમ. દ્વારા સી.પી. લિમિટેડને સંબોધીને લખાયેલ પત્ર પર પણ ઘણો આધાર મૂક્યો હતો, જેમાં તેણે અપીલકર્તાને "મકાનમાલિકણ" તરીકે વર્ણવી હતી. નિઃસંદેહ, જો પ્રતિવાદીએ આધારરૂપ રાખેલા દસ્તાવેજો અસલ હોત, તો પી.એમ.એ ૨૮.૧૦.૧૯૯૩ના રોજ ફ્લેટ નં. ૫૦ ઉપર અપીલકર્તાની માલિકી સ્વીકારી ન હોત. આવરિત ગેરેજનું પ્રતિવાદીના નામે હસ્તાંતરણ થયાના વિષયમાં મધ્યસ્થનો નિર્ધાર પણ સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલત બંને દ્વારા અવગણવામાં આવ્યો હતો. અપીલકર્તા પાસે એક આવરિત ગેરેજ જગ્યા પણ હતી. હસ્તાંતરણ કરવાનાં ઇચ્છિત ફ્લેટની વિગતો અંગે હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજોમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ આવરિત ગેરેજ જગ્યાનો કોઈ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો ન હતો. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્ર અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજના આધારે, ફ્લેટ નં. ૫૦ પ્રતિવાદીના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યો હતો. જો કે, આ હસ્તાંતરણમાં આવરિત ગેરેજ જગ્યા સામેલ નહોતી. ત્યારબાદ, પ્રતિવાદી (એક પક્ષે) અને સોસાયટી (બીજા પક્ષે) વચ્ચે કરવામાં આવેલ કરારના આધારે, ઉપરોક્ત આવરિત ગેરેજ જગ્યા ૨૫.૪.૧૯૯૫ના રોજ પ્રતિવાદીના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવી હતી. આ

હસ્તાંતરણ અપીલકર્તાના કહેવા પર અથવા તેની સંમતિથી કરવામાં આવ્યું ન હતું. તેથી, મધ્યસ્થ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા મત મુજબ, આવરિત ગેરેજ જગ્યા તેના પૂર્વ માલિક દ્વારા પ્રતિવાદીને ક્યારેય હસ્તાંતરિત કરવામાં આવી જ નહોતી એવું માનવું પડે. મધ્યસ્થે એવો મત પણ વ્યક્ત કર્યો હતો કે રપ.જ.૧૯૯૫નો કરાર અપીલકર્તાની ભાગીદારી વિના કરવામાં આવ્યો હોઈ શકે નહીં. મામલાનો આ પાસો પણ સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલત બંને દ્વારા સંપૂર્ણપણે અવગણવામાં આવ્યો હતો

અદાલત. કો-ઓપરેટિવ ટ્રિબ્યુનલ તથા વડી અદાલત દ્વારા નોંધાયેલા તથ્યના નિષ્કર્ષોને તર્કવિરુદ્ધ ગણવા માટે બંધાયેલ ગણવા પડે. [ફકરો ૨૮ ૯, ૧૦]
[૭૨૫-જી-એચ; ૭૨૬-એ, ઈ-એચ; ૭૨૭-એ-બી]

જ. સહકારી ન્યાયાધિકરણ તેમજ વડી અદાલતે, પ્રતિવાદીના પક્ષમાં પોતાના અંતિમ નિષ્કર્ષો નોંધતાં, ન્યાય અને સમતાના સિદ્ધાંત તથા ન્યાયસંગતતાના સિદ્ધાંતનો અવલંબ કર્યો હતો. આ બાબત વિવાદાસ્પદ નથી કે, લાંબા સમય સુધી અપીલકર્તા બોમ્બેમાં રહેતી હતી. તે બોમ્બેમાં તેની બહેનના ઘરે રહેતી હતી. પી.એમ., જે પ્રતિવાદીનો પુત્ર હતો, એ ઇજનેરીમાં સ્નાતક હતો; તેની પાસે એમ.બી.એ.ની લાયકાત પણ હતી. મૂળતઃ પી.એમ. બોમ્બે ખાતે સી.પી. લિ.માં સેલ્સ મેનેજર/રીજનલ મેનેજર તરીકે નોકરી કરતો હતો. પી.એમ.એ, બોમ્બે ખાતે ૧૯૮૭માં તેની નિમણૂક દરમિયાન, એસ.એમ. (અપીલકર્તાની બહેનની પુત્રી) સાથે લગ્ન કર્યાં. લગ્ન પછી ટૂંક સમયમાં, પી.એમ. અને એસ.એમ. બંને પી.એમ.ના સસરા એચ.પી.આર.ના ઘરે રહેવા લાગ્યા.

એચ.પી.આર. સમૃદ્ધ વ્યક્તિ હતો. કેસના અભિલેખ પર ઉપલબ્ધ પુરાવાથી જણાય છે કે, અપીલકર્તા એસ.એમ.ને પોતાની પુત્રી તરીકે અને પી.એમ.ને પોતાના પુત્ર તરીકે માનતી હતી. ૧૯૯૨માં, પી.એમ.નું બદલી બોમ્બેથી કલકત્તા કરવામાં આવ્યું. તેની બદલી થતાં જ, અપીલકર્તાએ તેને ફ્લેટ નં. ૫૦માં રહેવાની સગવડ આપી. ત્યારબાદ, સી.પી. લિ.એ પી.એમ.ને રહેણાંક સગવડ ઉપલબ્ધ કરાવવા માટે (તેની નોકરીની શરતો અનુસાર), ફ્લેટ નં. ૫૦ અંગે અપીલકર્તા સાથે લીઝ અને લાઈસન્સ કરાર કર્યો. સ્પષ્ટ છે કે, ઉપરોક્ત લીઝ અને લાઈસન્સ કરારના અમલમાં પી.એમ.નો મુખ્ય હિસ્સો હતો. અપીલકર્તાને દર મહિને ચૂકવવાનું ભાડું (સી.પી. લિ. દ્વારા) જમા કરવા માટે, પી.એમ.એ અપીલકર્તાના નામે, પોતાને સહખાતેદાર રાખીને, એક બેંક ખાતું ખોલાવ્યું. ઉપરોક્ત ખાતું જમા તેમજ ઉપાડ બંને માટે તે એકલેએ સંચાલિત કરતો હતો. એટલું જ નહીં, મધ્યસ્થકર્તાએ નોંધેલા નિષ્કર્ષો દર્શાવે છે કે, અપીલકર્તાએ ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ લખેલો પત્ર પી.એમ. દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત નિષ્કર્ષ એ હકીકતના આધારે કાઢવામાં આવ્યો હતો કે, મૂળ પ્રતનું હસ્તલિખિત પી.એમ.ના હસ્તાક્ષરમાં હતું.

અપીલકર્તા અને પી.એમ. વચ્ચે વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધાનો સંબંધ હતો. ઉક્ત સંબંધ માત્ર એ હકીકતના આધારે જ ઉદ્ભવ્યો નહોતો કે પી.એમ. નો વિવાહ એસ.એમ. સાથે થયો હતો (જે અપીલકર્તાની ભાણી હતી), પરંતુ એ હકીકતના આધારે પણ ઉદ્ભવ્યો હતો કે પી.એમ. અને તેની પત્ની એસ.એમ. તેમના વિવાહ પછી થોડા જ સમયમાં એચ.પી.આર. ના ઘરમાં રહેતા હતા (જે

અપીલકર્તાની બહેનના પતિ હતા). તેઓ ૧૯૯૨ સુધી, એટલે કે, એક દાયકાથી વધુ સમયગાળા સુધી, પી.એમ. નું કલકત્તા ખાતે બદલી થાય તે પહેલાં, અપીલકર્તા સાથે સંયુક્ત રીતે નિવાસ કરતા હતા. પી.એમ. અને અપીલકર્તા વચ્ચેનો સંબંધ વિશ્વાસાધારી સંબંધ ગણાશે. પક્ષકારો વચ્ચેના સંબંધના આ બધા પાસાઓ ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા હોવા છતાં, કોઈપણ નિર્ણયકારી સત્તાધિકારીએ પક્ષકારો વચ્ચેના વિશ્વાસાધારી સંબંધને ધ્યાનમાં લઈને વિવાદનો વિચાર કર્યો નહોતો. જ્યારે પક્ષકારો વિશ્વાસાધારી સંબંધમાં હોય, ત્યારે કોઈ વ્યવહારની વૈધતાની તપાસ કરવાની પદ્ધતિ, ખાસ કરીને જ્યારે પરસ્પર અવેજ ન હોય, ત્યારે સામાન્ય પ્રકરણમાં લાગુ પડતા માપદંડોથી ભિન્ન એવા માપદંડોના આધારે જ હોવી જોઈએ. [ફકરો ૩૦] [૭૨૭-ઈ-એચ; ૭૨૮-એ-એચ; ૭૨૯-એ-બી]

૫. પી.એમ. અને અપીલકર્તા વચ્ચેનો સંબંધ આસ્થા, વિશ્વાસ અને ભરોસાનો હતો. પી.એમ. પ્રભુત્વશાળી સ્થિતિમાં હતો. તે એસ.એમ. સાથે વિવાહિત હતો. એસ.એમ. એચ.પી.આર.ની પુત્રી હતી. અપીલકર્તા એચ.પી.આર.ના ઘરે બહુ લાંબા સમયથી રહેતી આવી હતી. તે સમયગાળા દરમિયાન (તેના લગ્ન પછી) પી.એમ. પણ અપીલકર્તા સાથે એ જ ઘરમાં દશકાથી વધુ સમય સુધી રહેલાંકમાં સહભાગી રહ્યો હતો. ભારતીય સમાજમાં પી.એમ. અને અપીલકર્તા વચ્ચેનો સંબંધ અત્યંત નાજુક અને સંવેદનશીલ હોય છે. તેથી જ અપીલકર્તાએ તમામ સમયે તેને સર્વ પ્રકારની મદદ અને સહારો આપ્યો હતો. જ્યારે તેની બદલી કલકત્તા કરવામાં આવી ત્યારે તેણે તેને પોતાનો ફ્લેટ આપ્યો હતો. તેમજ જ્યારે

તે બોમ્બે ખાતે સ્વતંત્ર ધંધો સ્થાપવા માગતો હતો ત્યારે તેણે તેને ઉધાર પણ આપ્યું હતું. આ તેની સત્તા, આદેશાત્મકતા અને પ્રભાવના દ્રષ્ટાંતરૂપ ઉદાહરણો છે. અપીલકર્તાના વિશ્વાસ અને ભરોસાનો તે લાભ લેતો હતો તેવા પ્રસંગોમાં, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, અપીલકર્તા અને પી.એમ.નું સંયુક્ત ખાતું સામેલ હતું, જેને પછીના દ્વારા એકઠથું સંચાલિત કરવામાં આવતું હતું, તેમજ અપીલકર્તાની તરફેથી પત્રોનું મસૌદાકાર્ય પણ થતું હતું. આવી હકીકતી પરિસ્થિતિમાં, તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્ર અને તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજ દ્વારા અપીલકર્તાએ ફ્લેટ નં. ૫૦નું જે હસ્તાંતરણ કર્યું હોવાનું કહેવામાં આવ્યું છે, તેની માન્યતા અને ખરાઈ સાબિત કરવાનો ભાર સીધો પ્રતિવાદીના ખાતા પર આવતો હતો. કારણ કે પી.એમ. અને અપીલકર્તા વચ્ચેનો જે સંબંધ હતો, એ જ સંબંધનો વિસ્તાર પ્રતિવાદી સુધી પહોંચ્યો હતો. તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨નો દસ્તાવેજ સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે કહેવાયેલું હસ્તાંતરણ અવેજ વિના હતું. મધ્યસ્થ સમક્ષ પ્રતિવાદીએ તેના લેખિત જવાબમાં દાવો કર્યો હતો કે ઉપરોક્ત હસ્તાંતરણ રૂપિયા ૪,૨૯,૦૦૦/- ના અવેજ બદલ કરવામાં આવ્યું હતું. મધ્યસ્થએ તા. ૫.૨.૧૯૯૯ના પોતાના આદેશમાં નિષ્કર્ષ કર્યો હતો કે પ્રતિવાદી અપીલકર્તાને અવેજ ચૂકવાયું હતું તે સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ હતી. સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલત, પ્રતિવાદીના હકીકતી દાવા છતાં, આ મતે હતા કે વ્યવહારની ખરાઈ નક્કી કરવામાં અવેજનું પસાર થવું આવશ્યક ન હતું. પ્રતિવાદી તેના ઉપર મૂળભૂત રીતે રહેલો પુરાવાનો ભાર ઉતારવામાં સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ ગઈ હતી. અપીલકર્તાએ એ દર્શાવવા પુરાવો રજૂ કર્યો હતો કે

તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ તે બોમ્બે ખાતે હતી. કલકત્તામાં અમલમાં મૂકાયા હોવાનું દર્શાવાયેલા તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્ર અને તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજને સહજતાથી ખરાખરા તરીકે સ્વીકારી શકાય તેમ ન હતું, કારણ કે ઉલ્લેખિત દસ્તાવેજો શંકાના ઘેરામાં આવતા હતા, ખાસ કરીને તેથી કે તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રનું હસ્તલિખિત લેખન પી.એમ.ના હસ્તાક્ષરમાં હતું, જેથી એવો અનુમાન થાય છે કે ઉપરોક્ત પત્રનો રચયિતા પી.એમ. જ હતો. તેથી, અપીલકર્તાએ ક્યો છે તે આ દાવામાં કે પી.એમ.એ પત્ર અને દસ્તાવેજ અમલમાં મૂકાવવા માટે તેના હસ્તાક્ષર મેળવી લીધા હતા, તેમાં સત્યતાનો સ્પર્શ જણાય છે એવો અનુમાન કાઢવો અયોગ્ય નથી. અપીલકર્તાએ ફ્લેટ નં. ૫૦ પ્રતિવાદીને કોઈપણ અવેજ વિના હસ્તાંતર ક્યો હોય તે માટે કોઈ જ પ્રકારનું ન્યાયસંગત કારણ નહોતું, જોકે તેણે તે ખરીધો હતો

૧૯૮૭. ખાસ કરીને એ રીતે, જ્યારે તેણીનો પ્રતિવાદી સાથે કોઈ સીધો ઘનિષ્ઠ સંબંધ ન હતો. ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ કરવામાં આવ્યું ત્યાં સુધીમાં દાયકાથી વધુ સમય વીતી ગયો હતો, જે અવધિ દરમિયાન ઉપરોક્ત ફ્લેટની કિંમત નિશ્ચિતપણે અનેકગણી વધી ગઈ હશે. ન્યાય અને સમતાના સિદ્ધાંતનો તેમજ ન્યાયસંગતતાના સિદ્ધાંતનો આશ્રય લેવાથી હકીકતમાં પ્રતિવાદીના નહીં પરંતુ અપીલકર્તાના પક્ષમાં નિષ્કર્ષ નોંધવામાં આવશે. [પરા ૩૧) [૭૩૩-ડી-એચ; ૭૩૪-એ-એચ; ૭૩૫-એ-સી]

સુભાસ ચંદ્ર દાસ મુશિબ વિ. ગંગા પ્રસાદ દાસ મુશિબ એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭
એસ.સી. ૮૭૮: ૧૯૬૭ એસ.સી.આર. ૩૩૧; ; કૃષ્ણ મોહન કુ/ ઉપનામ
નાની ચરણ કુ/ વિ. પ્રતિમા મૈતી (૨૦૦૪) ૮૯ એસ.સી.સી. ૪૬૮; અનિલ
રિશી વિ. ગુરબક્ષ સિંહ, (૨૦૦૬) ૫ એસ.સી.સી. ૫૫૮ પર આધાર રાખવામાં
આવ્યો.

પ્રકરણ કાયદા સંદર્ભ:

(૧૯૯૫) ૧ એસ.ઈ.સી. ૨૧૪ પર આધાર રાખવામાં આવ્યું ફરો ૨૭

(૨૦૧૨) ૧૧ સેક ૧ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો ફરો ૨૭

(૨૦૧૦) ૧૨ સેક ૪૫૮ પર પરા ૨૭ માં નિર્ભર રાખવામાં આવ્યો

૧૯૬૭ એસસીઆર ૩૩૧ પર આધાર રાખ્યો પેરા ૩૦ .

(૨૦૦૪) ૮૯ સેક ૪૬૮ પર આધાર રાખવામાં આવ્યું છે પેરા ૩૦

દિવાની અપીલીય અધિકારિતા : દિવાની અપીલ ક્રમાંક ૧૯૩૮ ઓફ ૨૦૧૪.

કલકત્તાની વડી અદાલતના તા. ૧૪.૦૨.૨૦૦૬ના સી.ઓ. નં. ૩૦૩૯ અને
૩૦૪૦ સન ૨૦૦૨ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

એ.ટી.એમ. સંપથ, પી.એન. રામાલિંગમ, ટી.એસ. શાંતિ, રાહુલ નાગપાલ,
જીતેન્દ્ર મોહન શર્મા, અજીત શર્મા, નિતિન સિંહ, સમીર સિંહ, સંદીપ સિંહ,
મિથિલેશ કુમાર પાંડે, પહલાદ શર્મા હાજર રહેલા પક્ષકારો માટે.

અદાલતનો ચુકાદો દ્વારા ઉચ્ચારવામાં આવ્યો હતો

જગદીશ સિંહ ખેહર, ન્યાયાધીશ. ૧. ઓર્કેસ્ટ્રા કો-સોસાયટી') એ ૪૮/આઈઈ, ગરિયાહાટ રોડ, કલકત્તા - ૭૦૦૦૧૯ ખાતે ફ્લેટો બાંધ્યા હતા. ઇંદિરાણી ભટ્ટાચાર્ય ૧૨.૧.૧૯૮૭ના રોજ સોસાયટીની સભ્ય બની. તેને ક્રમાંક ૦૦૪૭ અને ૦૦૪૮ ધરાવતા શેર પ્રમાણપત્રો જારી કરવામાં આવ્યા હતા. ઉપરોક્ત સભ્યપદના આધારે તેને રૂપિયા ૪ લાખના પ્રતિફળે ફ્લેટ ક્રમાંક પડી ફાળવવામાં આવ્યો હતો. ઉપરોક્ત ૯૦૦ ચોરસ ફૂટ વિસ્તાર ધરાવતા ફ્લેટમાં ચોથા માળે ત્રણ શયનખંડ, બે સ્નાનખંડ, એક ડ્રોઇંગ-રૂમ-ડાઇનિંગ રૂમ, એક રસોડું અને ઓટલો સમાવેશ પામતા હતા. ઉપરોક્ત ઉપરાંત, તેને ભૂતલ પર એક આવરિત ગેરેજ જગ્યા પણ ફાળવવામાં આવી હતી. ફ્લેટ ક્રમાંક પડીનો સોસાયટી દ્વારા ઇંદિરાણી ભટ્ટાચાર્યને કરાયેલ હસ્તાંતરણ સહકારી મંડળીઓના નાયબ રજિસ્ટ્રાર દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

૨. તા. ૨૭.૩. ૧૯૯૧ના રોજ, ઇંદિરાણી ભટ્ટાચાર્યએ પ્રતીમા ચૌધરી (અર્થાત્, અત્રેની અરજદાર)ના પક્ષમાં સોસાયટીમાંથી પોતાનું રાજીનામું રજૂ કર્યું હતું. તા. ૧૫.૪.૧૯૯૧ના રોજ, ઇંદિરાણી ભટ્ટાચાર્યએ ૩. ૪ લાખના પ્રતિફળે, સોસાયટીની સંમતિ અને સહકારી સંસ્થાઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારની મંજૂરીને આધીન રહી, ફ્લેટ નં. ૫૦ પ્રતીમા ચૌધરીને હસ્તાંતર કરવા માટે કરાર કર્યો હતો. સોસાયટીએ ઇંદિરાણી ભટ્ટાચાર્યની વિનંતીને સંમતિ આપતાં, તા. ૨૯.૪.૧૯૯૧ના પત્ર દ્વારા સહકારી સંસ્થાઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારની મંજૂરી માંગી હતી. આ સંદર્ભમાં એ પણ ઉલ્લેખનીય છે કે સોસાયટીના નિયામક મંડળે તા. ૧૬.૨.૧૯૯૨ના રોજ મળેલી તેની બેઠકમાં, ઇંદિરાણી ભટ્ટાચાર્યનું રાજીનામું

સ્વીકારવાનો તેમજ તેના અનુસંગરૂપે સોસાયટીનું સભ્યપદ અને ફ્લેટની માલિકી પ્રતીમા ચૌધરીના નામે હસ્તાંતર કરવાનો ઠરાવ કર્યો હતો. ઉપરોક્ત ઠરાવમાં, સોસાયટીના સભ્ય તરીકે પ્રતીમા ચૌધરીનું નામ તા. ૯.૧.૧૯૯૨થી મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું. સોસાયટીના સચિવે તા. ૧૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ પ્રફિમા ચૌધરીને જાણ કરી હતી કે સોસાયટીમાં તેમનું સભ્યપદ તેમજ ફ્લેટ નં. ૫ડી તેમના નામે હસ્તાંતર કરવું, સહકારી સંસ્થાઓના ઉપ-રજીસ્ટ્રારે મંજૂર કર્યું હતું.

૩. નોંધપોથીમાં ઉપલબ્ધ તથ્યો દર્શાવે છે કે પાર્થ મુખર્જી (અરજદારની બહેનના જમાઈ તથા પ્રતિવાદીના પુત્ર) અરજદારના ફ્લેટમાં કબજેદાર હતા. પાર્થ મુખર્જી કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડમાં પ્રાદેશિક વેચાણ વ્યવસ્થાપક તરીકે નોકરી કરતા હતા. ૯.૩.૧૯૯૨ના રોજ, કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડે આ બાબતની પુષ્ટિ કરી હતી કે પાર્થ મુખર્જીના નિવાસ માટે ફ્લેટ નં. ૫૦ ભાડાપટ્ટા અને પરવાનો આધારે, ત્રણ વર્ષની અવધિ માટે (૧.૪.૧૯૯૨થી અમલમાં આવે તે રીતે), લેવામાં આવ્યો હતો. અરજીઓમાં કરાયેલા નિવેદનો વધુમાં દર્શાવે છે કે ૧.૪.૧૯૯૨થી કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડે ઉપરોક્ત ફ્લેટ રૂપિયા ૫,૦૦૦/- ના માસિક ભાડે લીધો હતો. ઉપરોક્ત માસિક ભાડું અરજદાર પ્રતીમા ચૌધરી અને પાર્થ મુખર્જીના સંયુક્ત ખાતામાં જમા કરવામાં આવતું હતું.

૪. તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨ના રોજ, અરજદાર પ્રતિમા ચૌધરીએ સોસાયટીના સચિવને પત્ર લખી, સોસાયટીને ફ્લેટ નં. ૫૦ તેના નોમિની કલ્પના મુકર્જીના નામે હસ્તાંતર કરવા વિનંતી કરી હતી. પ્રતિમા ચૌધરીના તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨ના

પત્રમાં કેટલીક સ્પષ્ટ હકીકતસભર વિગતો જાહેર કરવામાં આવી હતી. પ્રથમ, કે તેણીનું સ્વાસ્થ્ય સારું ન હતું. બીજું, કે નજીકના ભવિષ્યમાં તેણી બોમ્બેથી કલકત્તા જવા-ખસેડવા સક્ષમ ન હતી. ત્રીજું, કે કલ્પના મુકર્જી પહેલેથી જ સંબંધિત ફ્લેટમાં પાર્થ મુકર્જી સાથે રહેતી હતી. ચોથું, કે ઉપરોક્ત નોમિની કલ્પના મુકર્જી તેણીની નજીકની સગા હતી. ફ્લેટ નં. ૫૦ તેના નોમિની કલ્પના મુકર્જીના પક્ષે હસ્તાંતર કરવાની વિનંતિ ઉપરાંત, પ્રતિમા ચૌધરીએ પોતાના તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨ના પત્ર દ્વારા સોસાયટીને આ પણ જાણ કરી હતી કે ઉપરોક્ત ફ્લેટ સંબંધિત તમામ મ્યુનિસિપલ કર અને સેવા શુલ્ક કલ્પના મુકર્જી પાસેથી વસૂલવામાં આવે.

૫. પ્રતિમા ચૌધરીએ ત્યારબાદ તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ સોસાયટીના સચિવને વધુ એક પત્ર લખ્યો, જેમાં તેણીએ તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨ના અગાઉના પત્રમાં કરવામાં આવેલી પોતાની વિનંતિનું પુનરોચ્ચાર કર્યું હતું, અને તેમાં તેણીએ ફરીથી સ્પષ્ટ રીતે વ્યક્ત કર્યું હતું કે તેણી દ્વારા માંગવામાં આવતું હસ્તાંતરણ કોઈપણ નાણાકીય અવેજ વિના હતું.

૬. તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રમાં દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે હસ્તાંતરણ માટેની ઔપચારિક વિનંતી માત્ર એવા હસ્તાંતરણને નિયમિત કરતા નિયમોનું પાલન કરવા માટે જ કરવામાં આવી રહી હતી, અને તેમજ, ચર્ચા-વિચારણા અનુસાર, પ્રતિમા ચૌધરીએ તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના કરાર દ્વારા ફ્લેટ નં. એસ.ડી.માં પોતાનો હક, માલિકી હક્ક અને હિત હસ્તાંતરિત કર્યું. ઉપરોક્ત કરાર જે દિવસે

અમલમાં મૂકાયો હતો, તે જ દિવસે કલ્પના મુખર્જીએ અરજી કરી (તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨).

૭. સોસાયટીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સે તેમની ૧૪.૨.૧૯૯૩ના રોજ યોજાયેલી બેઠકમાં પ્રતિમા ચૌધરીનું રાજીનામું સ્વીકારવાનો, તથા કલ્પના મુખર્જીની સભ્યતા સ્વીકારવાનો (પ્રતિમા ચૌધરીના સ્થાને), અને પ્રતિમા ચૌધરીના તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રોના આધારે ફ્લેટ નં. એસડીનું હસ્તાંતરણ કલ્પના મુખર્જીના નામે કરવા માટે સહકારી સોસાયટીઓના ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રારની મંજૂરી માંગવાનો ઠરાવ કર્યો. તે મુજબ, સોસાયટીના સચિવે બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સના (સોસાયટીના, તા. ૧૪.૨.૧૯૯૩ના) નિર્ણયની મંજૂરી માટે તા. ૧૦.૩.૧૯૯૩નો પત્ર સહકારી સોસાયટીઓના ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રારને લખ્યો.

૮. તા. ૨૩.૪.૧૯૯૩ના રોજ, પ્રતિમા ચૌધરીએ કલકત્તા ઇલેક્ટ્રિક સપ્લાય કોર્પોરેશન (દક્ષિણ પ્રાદેશિક કચેરી) ના સિનિયર કોમર્શિયલ એક્ઝિક્યુટિવને પત્ર લખી, ફ્લેટ નં. એસ.ડી.ના વીજ પુરવઠા મીટરને કલ્પના મુખર્જીના નામે હસ્તાંતરિત કરવા વિનંતી કરી હતી. તા. ૨૩.૪.૧૯૯૩નો હાલનો પત્ર પણ પ્રતિમા ચૌધરી દ્વારા વિવાદિત કરવામાં આવ્યો છે. તેમણે ઉક્ત પત્ર પરની પોતાની સહી પણ નકારી છે. તેમણે કોલકાતા સ્થિત ગરિયાહાટ પોલીસ સ્ટેશનમાં પ્રથમ માહિતી અહેવાલ પણ નોંધાવ્યો હતો, જેમાં ફરિયાદ કરવામાં આવી હતી કે ઉપરોક્ત પત્ર પરની તેમની સહી ફૂટી બનાવવામાં આવી હતી.

૯. સહકારી મંડળીઓના સહાયક રજિસ્ટ્રારે પ્રતિમા ચૌધરીના નામેથી કલ્પના મુખર્જીના નામે ફ્લેટ નં. એસ.ડી.ના હસ્તાંતરણ માટે મંડળી દ્વારા કરવામાં

આવેલી વિનંતિ અંગે કેટલીક આપત્તિઓ ઉઠાવી હતી. આ સંદર્ભમાં, સહકારી મંડળીઓના સહાયક રજિસ્ટ્રારે મંડળીના સચિવને જાણ કરી હતી કે સભ્યપદ માટે કલ્પના મુખર્જી દ્વારા કરાયેલ અરજી યોગ્ય નમૂનામાં રજૂ કરવામાં આવી નહોતી. વધુમાં, એવું પણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે અરજીએ સાથે મૂળ સોગંદનામું જોડવામાં આવ્યું નહોતું. અંતે, એ પણ બહાર આવ્યું હતું કે કલ્પના મુખર્જીના નામે ફ્લેટના હસ્તાંતરણ માટે તેમની અરજીએ સાથે પગાર કર પ્રમાણપત્રો જોડવામાં આવ્યા નહોતા. ૨૨.૯.૧૯૯૩ના રોજ, મંડળીના સચિવે સહકારી મંડળીઓના વિભાગ દ્વારા માંગવામાં આવેલા તમામ આવશ્યક દસ્તાવેજો પૂરા પાડ્યા હતા.

૧૦. પાર્થ મુખર્જીનું તેમના નિયોજક કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ દ્વારા કલકત્તાથી બોમ્બે ખાતે બદલી કરવામાં આવી હતી. પરિણામે, કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડે પ્રતિમા ચૌધરી સાથે તેના દ્વારા કરવામાં આવેલ તા. ૧૯.૧૦.૧૯૯૩નો કરાર તાત્કાલિક અસરથી સમાપ્ત કર્યો. તા. ૧૯.૧૦.૧૯૯૩ના પત્રમાં, કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડે પાર્થ મુખર્જીને સુરક્ષા જમા રકમ પરત મળ્યા બાદ ફ્લેટ નં. એસ.ડી.નો ખાલી અને શાંતિપૂર્ણ કબજો પ્રતિમા ચૌધરીને સોંપવા જણાવ્યું હતું. તા. ૨૧.૧૦.૧૯૯૩ના રોજ, કલ્પના મુખર્જીએ પોતાના ખાતામાંથી પ્રતિમા ચૌધરીના બેંક ખાતામાં ભાડાની રકમ જમા કરાવી હતી. તા. ૨૮.૧૦.૧૯૯૩ના રોજ, પાર્થ મુખર્જીએ કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડના કંપની સેક્રેટરી પી.આર. કેસવાણી ને પત્ર લખ્યો હતો, સાથે જ ક્રમાંક ૯૮૯૩ ધરાવતી એક રસીદ મોકલી હતી, જેમાં

સુરક્ષા જમા રકમ (રૂ. ૬૦,૦૦૦/-) પરત કરવામાં આવી હોવાનું દર્શાવાયું હતું. ઉપરોક્ત પરતફેર પ્રતિમા ચૌધરી દ્વારા કરવામાં આવી હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું.

૧૧. ૧૬.૧૨.૧૯૯૪ના રોજ, પાર્થ મુખર્જી અને સોવા મુખર્જી (પાર્થ મુખર્જીની પત્ની) ના સંયુક્ત નામે રહેલા ટાટા કેમિકલ્સ લિમિટેડના ૫૦૦ શેર, સીમેન્સના ૫૦ શેર, ઇન્ડિયન એલ્યુમિનિયમના ૫૦૦ શેર અને આઈ.ટી.સી. હોટેલ્સના ૧૦૦ શેર પ્રતિમા ચૌધરીના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યા હતા. અરજદાર પ્રતિમા ચૌધરીના જણાવ્યા મુજબ, ઉપરોક્ત શેરોનું હસ્તાંતરણ તેણીએ પાર્થ મુખર્જીને આપેલ ઋણના બદલામાં કરવામાં આવ્યું હતું. જોકે, કલ્પના મુખર્જીના જણાવ્યા મુજબ, ઉપરોક્ત શેરોનું હસ્તાંતરણ ફ્લેટ નં. ૫૦ના હસ્તાંતરણના બદલામાં પ્રતિમા ચૌધરીને તેણીની તરફથી (તેણાના પુત્ર પાર્થ મુખર્જી દ્વારા) ચૂકવવામાં આવેલ અવેજ હતું.

૧૨. પ્રતિમા ચૌધરીએ સોસાયટીના સચિવને તા. ૨૮.૨.૧૯૯૫નો એક પત્ર લખ્યો કે, તેને તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના તેના પત્રનો કોઈ જવાબ મળ્યો નહોતો. તેણે સચિવને કાયમી રીતે પણ જાણ કરી. તે અનુસાર, તેણીએ સોસાયટીના સચિવને જાણ કરી કે, તેની સભ્યતા કલ્પના મુખર્જીના નામે હસ્તાંતર કરવાની તેની વિનંતી પરત ખેંચાયેલ ગણવામાં આવે. પ્રતિમા ચૌધરીનો મામલો એવો છે કે, સોસાયટીએ તેના તા. ૨૮.૨.૧૯૯૫ના પત્રનો કદી કોઈ પ્રતિભાવ આપ્યો નહોતો. તેનો એવો પણ મામલો છે કે, તા. ૨૮.૨.૧૯૯૫નો તેનો પત્ર

સોસાયટી દ્વારા સહકારી સોસાયટીઓના વિભાગને કદી મોકલવામાં આવ્યો નહોતો.

૧૩. તા. ૮.૩.૧૯૯૫ના રોજ, સોસાયટીએ પ્રતિમા ચૌધુરીના સ્થાને કલ્પના મુખર્જીને સોસાયટીના સભ્ય તરીકે દાખલ કરવાની મંજૂરી માગતાં ઉપ-રજિસ્ટ્રાર, સહકારી સોસાયટીઓનો સંપર્ક કર્યો. તા. ૧૩.૩.૧૯૯૫ના રોજ, ઉપ-રજિસ્ટ્રાર, સહકારી સોસાયટીઓએ કલ્પના મુખર્જીના સભ્યપદને શરતી મંજૂરી આપી. તે અનુસંધાને, તા. ૧૩.૩.૧૯૯૫ના જ રોજ પ્રતિમા ચૌધુરીના શેરો કલ્પના મુખર્જીના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યા. તા. ૨૨.૩.૧૯૯૫ના રોજ, પ્રતિમા ચૌધુરીએ ઉપ-રજિસ્ટ્રાર, સહકારી સોસાયટીઓને, તેની નકલ સોસાયટીના અધ્યક્ષને પાઠવી, એક પત્ર લખ્યો. ઉપરોક્ત પત્રમાં, ઉપ-રજિસ્ટ્રાર, સહકારી સોસાયટીઓને સોસાયટીને તેની સભ્યતા કલ્પના મુખર્જીને હસ્તાંતર કરવાની ઓફર પાછી ખેંચવા માટે નિર્દેશ આપવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી. તેમજ, કલ્પના મુખર્જી દ્વારા શેર પ્રમાણપત્રો તેના નામે હસ્તાંતર કરવા માટે કરવામાં આવેલી અરજી મંજૂર ન કરવામાં આવે, તેવી પણ વિનંતી કરવામાં આવી હતી. તા. ૨૨.૩.૧૯૯૫નો વર્તમાન પત્ર દર્શાવે છે કે પ્રતિમા ચૌધુરી સોસાયટીની વિચારવિમર્શ પ્રક્રિયા તેમજ તા. ૧૩.૩.૧૯૯૫ના રોજ ઉપ-રજિસ્ટ્રાર, સહકારી સોસાયટીઓ દ્વારા તે વિચારવિમર્શને આપવામાં આવેલી મંજૂરીથી અજાણ હતી. એ જ હેતુની અનુસૂતિમાં, પ્રતિમા ચૌધુરીએ સોસાયટીના સચિવને તા. ૨૮.૩.૧૯૯૫નો વધુ એક પત્ર લખ્યો. તે સાથે તેણે ઉપ-રજિસ્ટ્રાર, સહકારી સોસાયટીઓને તા. ૨૨.૩.૧૯૯૫ના રોજ લખેલો પત્ર

પણ સામેલ કર્યો. તેમાં, તેણે ફરીથી પુનરોચ્યાર કર્યો કે કલ્પના મુખર્જના હિતમાં સભ્યપદ હસ્તાંતર કરવાની તેની વિનંતી પાછી ખેંચવામાં આવેલી ગણવામાં આવે. પ્રતિમા ચૌધુરીએ તેના તા. ૨૨.૩.૧૯૯૫ના પત્રમાં (ઉપ-રજિસ્ટ્રાર, સહકારી સોસાયટીઓને) અને તા. ૨૮.૩.૧૯૯૫ના પત્રમાં (સોસાયટીના સચિવને) કરેલી વિનંતિ પર વિચાર કરવા માટે;

સોસાયટીએ ૨.૪.૧૯૯૫ના રોજ બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સની બેઠક બોલાવી હતી. મુદ્દાને ગુણદોષના આધારે વિચારવા બદલે, બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સે એવો ઠરાવ કર્યો કે સોસાયટીનું સભ્યપદ પુનઃસ્થાપિત કરવા તેમજ ફ્લેટ નં. પડીની માલિકી પ્રતીમા ચૌધરીને પુનઃહસ્તાંતર કરવા અંગે તેને કોઈ કાનૂની સત્તા નથી. આવો ઠરાવ કર્યા બાદ, સોસાયટીના સચિવે ૨.૪.૧૯૯૫ના ઠરાવની નકલ ૧૦.૪.૧૯૯૫ના રોજ અરજદારને મોકલી હતી.

૧૪. આ અવસરે, એ ઉલ્લેખ કરવો પ્રાસંગિક રહેશે કે સોસાયટીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સે ફ્લેટ નં. પડી (જેમાં ત્રણ શયનખંડ, બે સ્નાનખંડ, એક ડ્રોઇંગ-રૂમ-ડાઇનિંગ રૂમ, એક વરાંડો અને એક રસોડું, ચોથા માળે, નં: ૪૮/આઈઈ, ગરિયાહટ રોડ, કલકત્તા - ૭૦૦૦૧૯ ખાતે આવેલ)નું હસ્તાંતરણ કલ્પના મુખર્જના નામે મંજૂર કર્યું હતું. ઉપરોક્ત ફ્લેટ ઉપરાંત, પ્રતીમા ચૌધરીની માલિકીમાં ભૂતળ પર આવેલ આવરિત ગેરેજ જગ્યાનો પણ સમાવેશ થતો હતો. સોસાયટીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સ દ્વારા તા. ૧૪.૨.૧૯૯૩ના અને ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર, કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ દ્વારા તા. ૧૩.૩.૧૯૯૫ના અપાયેલ કિલચરન્સમાં તેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નહોતો. પરિણામે, કલ્પના મુખર્જ

અને સોસાયટી વચ્ચે તા. ૨૫.૪.૧૯૯૫ના કરારના આધારે, ઉક્ત ગેરેજ જગ્યા પછા ત્યારબાદ કલ્પના મુખર્જીના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવી હતી.

૧૫. ૧૬.૪.૧૯૯૫ના રોજ, બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સ દ્વારા ૨.૪.૧૯૯૫ના રોજ લેવાયેલા નિર્ણયની તારીખથી બે અઠવાડિયાની અંદર અને તેની જાણ અરજીકર્તાને ૧૦.૪.૧૯૯૫ના પત્ર દ્વારા કરાયેલ તારીખથી એક અઠવાડિયાની અંદર, પ્રતીમા ચૌધુરીએ ૧૬.૪.૧૯૯૫ની નોટિસ આપી, જેમાં ૨.૪.૧૯૯૫ના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સના ઠરાવની માન્યતા અંગે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો. અરજીકર્તાએ તેમજ ઉક્ત હસ્તાંતરણને ૧૩.૩.૧૯૯૫ના રોજ આપવામાં આવેલી મંજૂરીને પણ પડકારી હતી. ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર, કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝે, અરજીકર્તાના ૨૮.૨.૧૯૯૫ના પત્રનો ઉલ્લેખ કરતાં (જેમાં પ્રતીમા ચૌધુરીએ કલ્પના મુખર્જીના પક્ષમાં સભ્યપદના હસ્તાંતરણ માટે કરેલી પોતાની વિનંતી પાછી ખેંચી લીધી હતી), સોસાયટીના સચિવને ૩૧.૫.૧૯૯૫નો પત્ર લખ્યો હતો. ૩૧.૫.૧૯૯૫ના પત્રમાં, ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર, કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝે આ હકીકત પણ ઉજાગર કરી હતી કે કો-ઓપરેટિવ વિભાગની મંજૂરી માંગવામાં આવી ત્યારે સોસાયટીએ ૨૮.૨.૧૯૯૫નો પત્ર ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર, કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝના ધ્યાન પર મૂક્યો ન હતો. તે અનુસાર, સોસાયટીના સચિવને આ બાબતમાં નિર્ણય લેવા અને તે નિર્ણય ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર, કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝને મોકલી આપવા નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર, કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝે સોસાયટીના સચિવને સંબોધીને લખેલા ૩૧.૫.૧૯૯૫ના પત્રની જાણ હોવાને કારણે, અરજીકર્તાએ પોતાના

૧૩.૬.૧૯૯૫ના પત્ર દ્વારા સોસાયટીના સચિવને જાણ કરી હતી કે તેના દ્વારા લખાયેલ ૨૮.૨.૧૯૯૫નો પાછો ખેંચવાનો પત્ર સોસાયટીના સચિવને પ્રાપ્ત થયો હતો અને વધુમાં તે ૬.૩.૧૯૯૫ના રોજ યોગ્ય રીતે સ્વીકારવામાં પણ આવ્યો હતો. અરજીકર્તાએ આ હકીકત પર ભાર મૂક્યો હતો કે અરજીકર્તાના ૨૮.૨.૧૯૯૫ના સંદેશાવ્યવહારની પ્રાપ્તિ પછી (સોસાયટીના સચિવ દ્વારા) ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર, કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝની મંજૂરી માગવી જ ન જોઈએ હતી.

૧૬. કારણ કે સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ દ્વારા અરજદારને કોઈ નિર્ધારણની જાણ કરવામાં આવી નહોતી, તેથી તેણે તા. ૯.૯.૧૯૯૫ના રોજ સોસાયટીના સચિવને નોટિસ પાઠવી હતી, જેમાં ઉક્ત નોટિસ મળ્યાના સાત દિવસની અંદર ફ્લેટ નં. ૫ડીનો કબજો તથા શેર પ્રમાણપત્રો તેને સુપરત કરવા કહેવામાં આવ્યું હતું. તા. ૨૧.૧૧.૧૯૯૫ના રોજ સોસાયટીએ અરજદાર દ્વારા સોસાયટી વિરુદ્ધ કરાયેલા તમામ આક્ષેપો (જે નોટિસમાં સમાયેલ હતા) નકારી કાઢ્યા હતા. અરજદાર દ્વારા શેરો અને ફ્લેટના પુનઃહસ્તાંતરણ અંગે કરવામાં આવેલા દાવા અંગે સોસાયટીએ એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે શેરો કલ્પના મુખર્જીના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યા હતા અને તેના આધારે ફ્લેટ નં. ૫ડી પણ તેના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યો હતો; તેથી, તે જ બાબત ફરીથી અરજદારના નામે પુનઃસ્થાપિત/પુનઃહસ્તાંતરિત કરવાની સોસાયટી પાસે કોઈ કાનૂની સત્તા નહોતી. તા. ૧૯.૧૨.૧૯૯૫ના રોજ સહકારી સોસાયટીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારે પણ પ્રતિમા ચોંધરીને જાણ કરી હતી કે તેના શેરો અને ફ્લેટનું

કલ્પના મુખર્જીના પક્ષમાં હસ્તાંતરણ પૂર્ણ થઈ ચૂક્યું હતું, અને સોસાયટીએ તા. ૨.૪.૧૯૯૫ના રોજ એવો ઠરાવ કર્યો હતો કે તે જ બાબત રદ કરવાની તેની પાસે કોઈ કાનૂની સક્ષમતા નહોતી; તેથી, આ મામલામાં કંઈ કરી શકાય તેમ નહોતું.

૧૭. સહકારી મંડળીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા નિર્ધારણથી તેમજ ઉપ નોંધણી અધિકારી, સહકારી મંડળીઓ દ્વારા વિચારણા ન આપવામાં આવતા અસંતોષ પામી, અરજદારે વિવાદ કેસ નં. ૨૯/આર.સી.એસ. સન ૧૯૯૫-૯૬ દાખલ કર્યો. ઉપરોક્ત વિવાદ કેસનો નિર્ણય ડી.કે. ઘોષે લવાઈ તરીકેની પોતાની હેસિયતમાં કર્યો.

૧૭(૧) ઉપરોક્ત નિર્ધારણની પ્રક્રિયા દરમિયાન, કલ્પના મુખર્જી (જેઓને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ તરીકે પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા હતા) એ તારીખ ૨૨.૨.૧૯૯૬ના રોજ જવાબ રજૂ કર્યો હતો, જેનો વિશેષ ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય બને છે. પ્રથમ તો, કલ્પના મુખર્જી દ્વારા દાખલ કરાયેલા જવાબ મુજબ ફ્લેટ ક્રમાંક પડી પાર્થે મુખર્જીએ કલ્પના મુખર્જી (પાર્થે મુખર્જીની માતા) ના નામે ખરીદ્યો હતો. ઉપરોક્ત ફ્લેટ રૂ. ૪,૨૯,૦૦૦/- ના કુલ પ્રતિફળે ખરીદવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત પ્રતિફળ પાર્થે મુખર્જીના નામે રહેલા શેરોનું પ્રતીમા ચૌધરીના નામે હસ્તાંતરણ કરીને ચૂકવવામાં આવ્યું હતું. ઉપરોક્ત હકીકતી સ્થિતિને ઉજાગર કરવી અગત્યની છે, કારણ કે ફ્લેટ ક્રમાંક પડીનું પ્રતીમા ચૌધરીના નામેથી કલ્પના મુખર્જીના નામે હસ્તાંતરણ સંબંધિત સમગ્ર દસ્તાવેજી કાર્યવાહી એ દર્શાવે છે કે ઉપરોક્ત હસ્તાંતરણ કોઈ નાણાકીય અવેજ વિના થયું હતું, જ્યારે કલ્પના મુખર્જીએ અપનાવેલો અભિપ્રાય એવો હતો કે હકીકતમાં ઉક્ત

હસ્તાંતરણ રૂ. ૪,૨૯,૦૦૦/- ના પ્રતિફળે થયું હતું. બીજું, કલ્પના મુખર્જી (પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧) મુજબ પ્રતીમા ચૌધરીનું તારીખ ૨૮.૨.૧૯૯૫નું પત્ર અનુવિચારરૂપ હતું. તેથી જ, કલ્પના મુખર્જીએ પોતાના જવાબમાં ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે તારીખ ૨૮.૨.૧૯૯૫નું પત્ર માત્ર પ્રતીમા ચૌધરીએ આ વ્યવહારમાંથી છટકી જવા માટે રચેલી એક ચુકિત હતી.

૧૭(૨) સોસાયટીના સચિવે પ્રતીમા ચૌધરી દ્વારા દાખલ કરાયેલા મામલામાં અલગથી લેખિત જવાબ દાખલ કર્યો હતો. પોતાના જવાબમાં સોસાયટીએ શેરોના હસ્તાંતરણને તેમજ ફ્લેટ નં. પડીનું કલ્પના મુખર્જીના નામે હસ્તાંતરણ થવાનું સમર્થન કર્યું હતું. સોસાયટીએ પોતાના જવાબમાં સ્પષ્ટ રીતે રજૂ કર્યું હતું કે, પ્રતીમા ચૌધરીએ પોતાના તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨ના પત્ર દ્વારા સોસાયટીને જાણ કરી હતી કે કલ્પના મુખર્જી ફ્લેટના કબજામાં છે, અને તેથી ફ્લેટના જાળવણી ખર્ચની વસૂલાત તેની પાસેથી કરવી જોઈએ.

આ ઉપરાંત, સોસાયટીના મુજબ, કલ્પના મુખર્જીના નામે શેરોના હસ્તાંતરણ સાથે જ ફ્લેટ નં. પડીનું હસ્તાંતરણ પણ પ્રતિમા ચૌધરીએ તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પોતાના પત્ર મારફતે કરેલ વિનંતિ અનુસાર મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું. એ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે, ઉપરોક્ત વિનંતિનો સહકારી સોસાયટીઓ વિભાગ દ્વારા વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેણે પ્રતિમા ચૌધરીનું રાજીનામું તેમજ તેના અનુસંધાનમાં સભ્યપદના હસ્તાંતરણને સોસાયટીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સના તા. ૧૪.૨.૧૯૯૩ના ઠરાવ દ્વારા મંજૂરી આપી હતી. ઉપરોક્ત ઠરાવ સોસાયટીના સચિવ દ્વારા, મંજૂરી માટે, ઉપ-નોંધણી અધિકારી, સહકારી

સોસાયટીઓ સમક્ષ (તા. ૧૦.૩.૧૯૯૩ના પત્ર દ્વારા) મોકલવામાં આવ્યો હતો. એ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે ઉપ-નોંધણી અધિકારી, સહકારી સોસાયટીઓએ સહકારી સોસાયટીઓના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સના ઠરાવને તા. ૧૩.૩.૧૯૯૫ના રોજ મંજૂરી આપી હતી. વધુમાં, એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે, કલ્પના મુખર્જીના નામે સભ્યપદમાં ફેરફારને મંજૂરી મળ્યા બાદ, અરજદાર પ્રતિમા ચૌધરીએ કલકત્તા ઇલેક્ટ્રિક સપ્લાય કોર્પોરેશનના સિનિયર કમર્શિયલ એક્ઝિક્યુટિવને ફ્લેટ નં. પડીનો વીજ પુરવઠાનો મીટર કલ્પના મુખર્જીના નામે હસ્તાંતર કરવા જણાવ્યું હતું. સોસાયટીના મુજબ, ઉપરોક્ત તથ્યો પ્રતિમા ચૌધરીનો પોતાના શેરો અને ફ્લેટ નં. પડી કલ્પના મુખર્જીના નામે હસ્તાંતર કરવાની નિર્વિવાદ મનશા સ્પષ્ટ રીતે સાબિત કરતા હતા, જેને સહકારી સોસાયટીઓના ઉપ-નોંધણી અધિકારીની મંજૂરી મેળવ્યા બાદ સોસાયટી દ્વારા યોગ્ય અસર આપવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત તથ્યસ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતાં, સોસાયટીએ વિવાદ કેસ નં. ૨૯/ આર.સી.એસ. સન ૧૯૯૫-૯૬માં પ્રતિમા ચૌધરી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ દાવાને નકાર્યો હતો.

૧૭(૩) અહીં આ બાબતનો પણ અભિલેખ કરવો અનિવાર્ય છે કે પ્રતિમા ચૌધરીએ મધ્યસ્થ સમક્ષ કલ્પના મુખર્જી અને સોસાયટી તરફથી દાખલ કરાયેલા લેખિત જવાબોના પ્રતિઉત્તરરૂપે પુનરાવર્તનપત્ર દાખલ કર્યું હતું. તે પુનરાવર્તનપત્રમાં દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે પાર્થ મુખર્જીનો લગ્ન સોવા મુકર્જી સાથે થયો હતો. સોવા મુકર્જી એચ.પી. રોય અને બાની રોય (અરજદાર પ્રતિમા ચૌધરીની બહેન) ની પુત્રી હતી. ઉપરોક્ત સંબંધને કારણે તેણીએ સોવા મુકર્જીને

પોતાની પુત્રી સમાન અને પાર્થ મુકર્જને પોતાના પુત્ર સમાન માન્યા હતા. પરિણામે, પાર્થ મુકર્જની બોમ્બેથી કલકત્તા બદલી થતાં તેણીએ તેને ફ્લેટ નં. ૫૦માં રહેવાની મંજૂરી આપી હતી. પાર્થ મુકર્જના અનુરોધ પર, તેના નિયોજક કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડે ૯.૩.૧૯૯૨ના રોજ પ્રતીમા ચૌધરી સાથે ભાડાપટ્ટાનો કરાર કર્યો હતો. ઉક્ત ભાડાપટ્ટા કરાર અનુસાર પ્રતીમા ચૌધરી પ્રતિ મહિને રૂપિયા ૫,૦૦૦/- ના દરે ભાડા મેળવવા પાત્ર હતી. ભાડાપટ્ટાનો કરાર ત્રણ વર્ષની અવધિ માટે કરવામાં આવ્યો હતો, આ સર્વોચ્ચ શરત સાથે કે ભાડાપટ્ટાની મુદત કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડની નોકરી દરમિયાન કલકત્તામાં પાર્થ મુકર્જની નિમણૂકની અવધિ સાથે સહઅવધિ રહેશે. આ બાબત પણ દર્શાવવામાં આવી હતી કે કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ દ્વારા ચુકવવાપાત્ર ભાડાની જમા માટે પાર્થ મુકર્જએ અરજદાર પ્રતીમા ચૌધરી સાથે સંયુક્ત ખાતું ખોલ્યું હતું. આ બાબત પણ દર્શાવવામાં આવી હતી કે ઉપરોક્ત સંયુક્ત ખાતું પાર્થ મુકર્જ એકલાએ ચલાવતું હતું. આવી સ્થિતિમાં તેણે કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ દ્વારા જમા કરાવેલ ભાડાની રકમ અરજદાર પ્રતીમા ચૌધરીની જાણ અને સૂચના વિના ઉપાડી લીધી હતી. તેણીએ પોતાના પુનરાવર્તનપત્રમાં આ દાવો પણ કર્યો હતો કે કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ સાથે કરાવેલા કરારની વિગતો તથા પાર્થ મુકર્જ સાથેના પોતાના સંયુક્ત ખાતામાં ભાડાની જમા અંગેની વિગતો તે માત્ર ત્યાર બાદ જ મેળવી શકી હતી, જ્યારે તેણીએ કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડને એવો પત્ર આપ્યો હતો કે આપવામાં આવેલી માહિતીના આધારે તે પાર્થ મુકર્જના

નિયોજક સામે કોઈ દાવો કરશે નહીં. પોતાના પુનરાવર્તનપત્રમાં પ્રતીમા ચૌધરીએ આ પણ દઢપણે જણાવ્યું હતું કે પાર્થ મુકર્જીએ ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના તારીખવાળા પત્રની સામગ્રી જાહેર કર્યા વગર તેના પર તેની સહી કરાવી લીધી હતી. પોતાના પુનરાવર્તનપત્રમાં પ્રતીમા ચૌધરીએ અપનાવેલો નિશ્ચિત અભિગમ એવો હતો કે તેણીને ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના તારીખવાળા પત્રની સામગ્રીની જાણ નહોતી અને વધુમાં પાર્થ મુકર્જીએ ખોટી રીતે એમ કહીને કે આ કાગળોનો ઉપયોગ ફ્લેટ નં. ૫૦માં તેના નિવાસ અંગે સ્પષ્ટતા કરવા માટે કરવામાં આવશે, તેની પાસેથી અન્ય કોરા કાગળો ઉપર પણ સહી મેળવી લીધી હતી. તેણીએ ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના તારીખવાળા તે દસ્તાવેજના અમલીકરણનો પણ ઇનકાર કર્યો હતો, જે કલકત્તામાં નોટરીફાઇ થયો હોવાનો આક્ષેપ હતો. હકીકતમાં, તેણીએ ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ કલકત્તામાં પોતાની હાજરી હોવાનો પણ ઇનકાર કર્યો હતો. તેણીએ આગળ એવું પણ જણાવ્યું હતું કે બોમ્બે પરત બદલી થયા પછી પાર્થ મુકર્જી કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડની નોકરીમાં રહ્યો નહોતો. તેણી દ્વારા આ બાબત પણ દર્શાવવામાં આવી હતી કે બોમ્બે પરત ફર્યા પછી, પાર્થ

મુખર્જીએ એલ્યુમિનિયમ ઉત્પાદનોના ક્ષેત્રમાં પોતાનો સ્વતંત્ર વ્યવસાય શરૂ કર્યો હતો. ઉક્ત વ્યવસાય માટે પ્રતિમા ચૌધરીનો દાવો છે કે તેમણે પાર્થ મુખર્જીને રૂપિયા ૨ લાખની ઉધાર રકમ આપી હતી. કહેવાયેલી રીતે પાર્થ મુખર્જીને અપાયેલ ઉધાર રકમ ભારત એલ્યુમિનિયમ કંપનીના પક્ષે દોરાયેલા ચેક દ્વારા આપવામાં આવી હતી, જેથી પાર્થ મુખર્જીના વ્યવસાય માટે કાચા માલની

પુરવઠો કરી શકાય. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી હતી કે પાર્થે મુખર્જીએ બાની રોય (અરજદાર પ્રતિમા ચૌધુરીની બહેન) પાસેથી પણ રૂપિયા ૧,૫૦,૦૦૦/- ની ઉધાર રકમ લીધી હતી. એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે પાર્થે મુખર્જી અને તેમની પત્ની સોવા મુખર્જી દ્વારા સંયુક્ત રીતે ધારિત શેર પ્રમાણપત્રો વર્ષ ૧૯૯૪ દરમિયાન અરજદાર પ્રતિમા ચૌધુરી તથા તેમની બહેન બાની રોયના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યા હતા, જે પાર્થે મુખર્જીએ તેમની પાસેથી લીધેલી ઉધાર રકમની પરતફેર તરફે હતા. તે મુજબ અપાયેલ સ્થિતિ એવી હતી કે શેર પ્રમાણપત્રોના હસ્તાંતરણથી કલ્પના મુખર્જીને ફ્લેટ નં. એસડીના હસ્તાંતરણના બદલે અવેજ રચાતું નહોતું. અરજદાર પ્રતિમા ચૌધુરીએ પોતાના પુનર્જવાબમાં સ્પષ્ટપણે નિવેદન કર્યું હતું કે ૩૦.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ પાર્થે મુખર્જીના પોતાના નામે કે તેમની પત્ની સોવા મુખર્જીના નામે (અથવા પતિ-પત્નીના સંયુક્ત નામે) કંપનીના કોઈ શેરો હતા જ નહીં. તેથી, કલ્પના મુખર્જીએ પોતાના જવાબમાં (અરજદાર પ્રતિમા ચૌધુરી દ્વારા દાખલ કરાયેલા વિવાદ પ્રકરણમાં) ઉઠાવેલી દલીલ એવી હતી કે હસ્તાંતરણનો વ્યવહાર પ્રતિફળસર હતો અને પાર્થે મુખર્જીના નામમાંથી પ્રતિમા ચૌધુરીના નામે શેરોના હસ્તાંતરણ દ્વારા અવેજની ચુકવણી કરવામાં આવી હતી એવો દાવો ખોટો હતો. પ્રતિમા ચૌધુરીએ આ વાતનો પણ ઇનકાર કર્યો હતો કે તેમણે ૨૩.૪.૧૯૯૩ની તારીખનું પત્ર કલકત્તા ઇલેક્ટ્રિક સપ્લાય કોર્પોરેશન (દક્ષિણ પ્રાદેશિક કચેરી) ના સિનિયર કોમર્શિયલ એક્ઝિક્યુટિવને મોકલ્યું હતું. તેમણે ઉપરોક્ત પત્ર પરનાં પોતાના હસ્તાક્ષરો સુધીનો પણ વિવાદ કર્યો હતો અને વધુમાં એવો દાવો કર્યો હતો કે તેમણે

કોલકાતા સ્થિત ગરિયાહાટ પોલીસ સ્ટેશનમાં પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધાવ્યો હતો. ઉપર નિર્દિષ્ટ થયેલી હકીકતી સ્થિતિના આધારે અરજદાર પ્રતિમા ચૌધુરીએ પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો કે તેમણે ન તો સોસાયટીની સભ્યતા સમર્પિત કરી હતી, ન તો તેમાંથી રાજીનામું આપ્યું હતું, તેમજ ફ્લેટ નં. એસડીનું તેમના નામેથી કલ્પના મુખર્જીના નામે હસ્તાંતરણ કરવાની માગણી પણ કરી નહોતી.

૧૮. મધ્યસ્થ સમક્ષ, અરજદારે ત્રણ સાક્ષીઓની તપાસ કરી. તેણે પોતાને પી.ડબલ્યુ.૧ તરીકે તપાસી, વાણી ગણપતિની પી.ડબલ્યુ.૨ તરીકે તપાસ કરી અને એચ.પી. રોયની પી.ડબલ્યુ.૩ તરીકે તપાસ કરી. એચ.પી. રોય પી.ડબલ્યુ.૩ (જે અરજદાર પ્રતિમા ચૌધરીની બહેન બાણી રોયના પતિ છે) પર્થ મુખર્જીના સસરા છે. કલ્પના મુખર્જીએ પોતાના બચાવમાં ચાર સાક્ષીઓની તપાસ કરી. તેણે પોતાને ડી.ડબલ્યુ.૧ તરીકે તપાસી, તેના પુત્ર પર્થ મુખર્જીની ડી.ડબલ્યુ.૨ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી, સોસાયટીના સચિવની ડી.ડબલ્યુ.૩ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી અને ઉપર ઉલ્લેખિત દસ્તાવેજોનું નોટરીકરણ કરનાર વકીલ એસ.એન. ચટર્જીની ડી.ડબલ્યુ.૪ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી.

૧૯. બાબતના નિરાકરણની પ્રક્રિયામાં, મધ્યસ્થે હકીકત સંબંધિત છ મુદ્દાઓ અને કાયદા સંબંધિત સાત મુદ્દાઓ ઘડ્યા હતા. તે જ નીચે ઉદ્ઘૃત કરવામાં આવે છે:

"સંકળાયેલા હકીકતના પ્રશ્નો

૧) વાદીએ સોસાયટીના સભ્યપદ પરથી ૧૧.૧૧.૯૨ના રોજ રાજીનામું આપ્યું હતું કે નહીં.

૨) શું ૧૩.૧૧.૯૨ના રોજ અમલમાં મૂકાયેલ દસ્તાવેજ ફ્લેટના હસ્તાંતરણનું દસ્તાવેજ હતું કે ફ્લેટના હસ્તાંતરણ અંગેનો કરાર હતો.

૩) પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ દ્વારા વાદીને અવેજ રકમ ચૂકવવામાં આવી હતી કે નહીં.

૪) કંપનીઓના શેરોના હસ્તાંતરણ દ્વારા પરિશોધિત પરિતોષિક રકમને પરિતોષિક રકમની માન્ય ચુકવણી તરીકે ગણાવી શકાય કે નહીં.

વિ. શું પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨ એ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ ની સભ્યતા સ્વીકારવાની કબૂલાત તા. ૧૪.૨.૯૩ના રોજ સ્વીકારી હતી કે ૬) શું વિવાદિત ફ્લેટ સંબંધિત સમયે, એટલે કે તા. ૧૧.૧૧.૯૨ અથવા તા. ૧૩.૧૧.૯૨ના રોજ, ભાડાપટ્ટા અને લાઇસન્સ કરારના અસ્તિત્વને કારણે બોજાગ્રસ્ત હતો.

"સંકળાયેલા કાનૂની પ્રશ્નો

૨) શું વેસ્ટ બંગાળ સહકારી સોસાયટીઓ અધિનિયમ, ૧૯૮૩ ની કલમ ૮૫ ની ઉપકલમ ૯ નું પાલન વાદી સંબંધિત વિવાદાસ્પદ ફ્લેટના હસ્તાંતરણના મામલામાં કરવામાં આવ્યું હતું.

૩) પશ્ચિમ બંગાળ સહકારી મંડળીઓ અધિનિયમ, ૧૯૮૩ ની કલમ ૬૯ અને ૭૦ નો, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ ના સભ્યપદની પ્રવેશ બાબતે, પાલન કરવામાં આવ્યું હતું કે નહીં.

૪) વેસ્ટ બંગાળ સહકારી સંસ્થાઓ નિયમો, ૧૯૮૭ ના નિયમ ૧૩૫(૩) (એ) અને ૧૪૨(૧) નું પાલન કરવામાં આવ્યું હતું કે નહીં.

પ) શું વેસ્ટ બંગાળ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ નિયમો, ૧૯૮૭ નો નિયમ ૧૨૭(૧) ઉમેદવારીના કેસમાં પાલન કરવામાં આવ્યો હતો કે નહીં.

ડ) શું ફ્લેટનું વિવાદિત હસ્તાંતરણ પ્રતિવાદી સોસાયટીના ઉપવિધિઓની સંબંધિત જોગવાઈઓના વિરોધમાં હતું કે નહોતું.

૭) પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૧૧૫ અને ૧૧૬ મુજબ એસ્ટોપેલનો સિદ્ધાંત લાગુ પડે છે કે નહીં."

૨૦. પ્રતીમા ચૌધરી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા વિવાદોનો નિકાલ કરતાં મધ્યસ્થ દ્વારા તા. ૫.૨.૧૯૯૯ના તેના આદેશમાં કરાયેલા તથ્યાત્મક તેમજ કાનૂની નિષ્કર્ષોનું સંક્ષિપ્ત રીતે નોંધણી કરવી અમારી માટે આવશ્યક છે. તેથી, અમે તેનો સાર નીચે મુજબ દર્શાવીએ છીએ:—

(૧) તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્ર અંગે, મધ્યસ્થકર્તાએ નિરીક્ષણ કર્યું કે તે પત્ર પાર્થ મુકર્જીએ તૈયાર કર્યો હતો. આ અનુમાન મૂળ નકલના હસ્તલિખિત લેખન પરથી કાઢવામાં આવ્યું હતું. મધ્યસ્થકર્તાએ સૂચવ્યું કે તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨નો પત્ર દર્શાવે છે કે વ્યવહાર નાણાકીય અવેજના પસાર થવા પર આધારિત ન હતો, જ્યારે કલ્પના મુકર્જીએ પોતાના બચાવમાં સ્પષ્ટપણે દાવો કર્યો હતો કે વ્યવહાર રૂ. ૪,૨૯,૦૦૦/- ના સંમત અવેજ પર કરવામાં આવ્યો હતો. કલ્પના મુકર્જીએ આ પણ પુષ્ટિ કરી હતી કે ઉપરોક્ત અવેજ હસ્તાંતરગ્રાહી તરફથી હસ્તાંતરકર્તા પ્રતિમા ચૌધરીને ચૂકવવામાં આવ્યું હતું. તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રની સામગ્રી પર આધાર રાખીને મધ્યસ્થકર્તાએ નોંધ્યું હતું કે પત્રમાં જ ઉલ્લેખ હતો કે તેમાં દર્શાવેલ વિગતો માત્ર નિયમોનું પાલન કરવા અને ભવિષ્યની

જટિલતાઓ ટાળવા માટે જ હતી. મધ્યસ્થકર્તાનું એવું માનવું હતું કે જો પ્રતિમા ચૌધરીનો ફ્લેટ વેચવાનો ઇરાદો હોત, તો તેમણે તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પોતાના પત્રમાં તેનો ઉલ્લેખ કર્યો હોત. મધ્યસ્થકર્તાએ આ પણ નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે ઉક્ત પત્રમાં નાણાકીય અવેજનો ઉલ્લેખ ન કરવાનો કોઈ ન્યાયસંગત આધાર ન હતો. મુદ્દાના આ પાસા અંગે મધ્યસ્થકર્તાનું મત હતું કે ઉપરોક્ત અવેજનો ખુલાસો કરવામાં આવ્યો હોત તો ભવિષ્યની જટિલતાઓ સ્પષ્ટપણે ટળી જાત (જે તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨નો પત્ર લખવાનો હેતુ જણાય છે). મધ્યસ્થકર્તાએ આ પણ સૂચવ્યું કે તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રને અરજદાર પ્રતિમા ચૌધરીએ સોસાયટીમાંથી આપેલા રાજીનામાના પત્ર તરીકે ગણાવી શકાય નહીં. આ સંદર્ભમાં નોંધવામાં આવ્યું હતું કે તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રના લખાણમાં "રાજીનામું" શબ્દ સર્વથા ગેરહાજર હતો.

(૨) ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ તારીખના પત્ર સંબંધે મધ્યસ્થે નિર્દેશ કર્યો કે તે એસ. એન. ચેટર્જી, વકીલ દ્વારા નોટરાઈઝ કરવામાં આવ્યો હતો, જે કલ્પના મુખર્જી (મધ્યસ્થ સમક્ષ પ્રતિવાદી નં. ૧) ની બહેનના જમાઈ હતા. જોકે, ઉપરોક્ત નોટરીએ જણાવ્યું હતું કે ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ તારીખનો પત્ર તેના સમક્ષ કલકત્તામાં સંબંધિત તમામ પક્ષકારોએ હસ્તાક્ષર કર્યો હતો, તેમ છતાં તેણે સ્વીકાર્યું હતું કે નોટરી અધિનિયમની કલમ ૮ મુજબ તેણે કોઈ નોટરીયલ પ્રમાણપત્ર જારી કર્યું નહોતું. મધ્યસ્થના મતાનુસાર, પ્રતિમા ચૌધરી અને તેની તરફથી હાજર થયેલા તમામ સાક્ષીઓએ સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ રીતે પ્રતિપાદિત કર્યું હતું કે તે (પ્રતિમા ચૌધરી) ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ તેમજ ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ બોમ્બેમાં હતી.

તેથી, મધ્યસ્થના મતાનુસાર, ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ તે કલકત્તામાં નોટરી સમક્ષ હાજર રહી હોવાનો પ્રશ્ન જ ઉદ્ભવતો નહોતો. મધ્યસ્થના જણાવ્યા મુજબ, ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ તારીખના દસ્તાવેજમાં સોસાયટીનો નોંધણી નંબર દર્શાવવામાં આવ્યો નહોતો; મધ્યસ્થના મત મુજબ આ કારણે દસ્તાવેજ શંકાસ્પદ બનતો હતો, કારણ કે સોસાયટીના સચિવ અનિલ કુમાર શીલે જણાવ્યું હતું કે ઉપરોક્ત ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ તારીખનો દસ્તાવેજ તેના નિવાસસ્થાને અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો હતો. ઉપરોક્ત તથ્યસ્થિતિ સાચી હોય, તો મધ્યસ્થના મતાનુસાર સોસાયટીના સચિવ દ્વારા નોંધણી નંબર આપવામાં આવ્યો હોત અને તે દસ્તાવેજમાં જ દર્શાવવામાં આવ્યો હોત. વધુમાં, મધ્યસ્થના મત મુજબ, ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ તારીખનો દસ્તાવેજ હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજના સ્વરૂપનો હતો, પરંતુ એવો હસ્તાંતરણ સોસાયટીના બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટર્સની સંમતિ અને ઉપ-રજિસ્ટ્રાર, સહકારી સોસાયટીઓની મંજૂરી પછી જ (તે પહેલાં નહીં) અમલમાં આવી શકતો. મધ્યસ્થના જણાવ્યા મુજબ, ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ ફ્લેટ નં. ૫૦ના હસ્તાંતરણ તરફનું પ્રથમ પગલું પણ શરૂ થયું નહોતું, અને તેથી સોસાયટીના ફાળવણીના નિયમો અને શરતો તથા બાયલોઝ અનુસાર નામાંકિત કલ્પના મુખર્જીને ફ્લેટનું ફાળવણી કરવી તથા તેનો કબજો સોંપવાનો પ્રશ્ન કાયદા મુજબ કે તથ્યરૂપે ક્યારેય ઉદ્ભવતો નહોતો, જેમ કે ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના ઉક્ત દસ્તાવેજમાં ખોટી રીતે જણાવવામાં આવ્યું છે. મધ્યસ્થના જણાવ્યા મુજબ ૧૩.૧૧.૧૯૯૨નો દસ્તાવેજ આવા હસ્તાંતરણ માટેના અવેજ બાબતે પણ મૌન હતો, જ્યારે કલ્પના મુખર્જીએ જણાવ્યું હતું કે

ઉપરોક્ત હસ્તાંતરણ રૂ. ૪,૨૯,૦૦૦/- ના વેચાણ અવેજ માટે હતું. મધ્યસ્થના મત મુજબ, કલ્પના મુખર્જીનો કબજો પાર્થા મુખર્જી મારફતે હતો, કારણ કે પ્રતિમા ચૌધરી અને કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ વચ્ચે લીઝ અને લાઇસન્સ કરાર હતો (જે ૧.૪.૧૯૯૨થી અમલમાં આવ્યો હતો અને ૧૯.૧૦.૧૯૯૩ના રોજ સમાપ્ત થયો હતો), અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજના આધારે નહોતો. મધ્યસ્થએ આ બાબત પણ નિર્દેશિત કરી કે કલ્પના મુખર્જીએ ૨૧.૧૦.૧૯૯૩ના રોજ પ્રતિમા ચૌધરીના ખાતામાં ભાડું જમા કરાવ્યું હતું અને તેને પ્રતિમા ચૌધરીને ચૂકવવાપાત્ર ભાડા તરીકે વર્ણવ્યું હતું. મધ્યસ્થએ આગળ નિરીક્ષણ કર્યું કે પ્રથા મુખર્જીએ પોતાના ૨૮.૧૦.૧૯૯૩ તારીખના પત્રમાં પ્રતિમા ચૌધરીને ફ્લેટ નં. ૫૦ની માલિક મકાનદાર તરીકે દર્શાવી હતી. ૨૧.૧૦.૧૯૯૩ અને ૨૮.૧૦.૧૯૯૩ની ઉપરોક્ત બે ઘટનાઓના આધારે, મધ્યસ્થનો મત હતો કે પ્રતિમા ચૌધરી દ્વારા ફ્લેટ નં. ૫૦નું કલ્પના મુખર્જીને હસ્તાંતરણ થયું હોવાનો દાવો સ્પષ્ટપણે સંપૂર્ણપણે નષ્ટ થઈ જાય છે.

(૩) અવેજની રકમના મુદ્દા અંગે, મધ્યસ્થકર્તાએ નોંધ્યું હતું કે કલ્પના મુખર્જીએ પોતાના બચાવમાં જણાવ્યું હતું કે પક્ષકારોએ ફ્લેટ નં. ૫૦ની બદલે અવેજના હસ્તાંતરણ અંગે રૂ. ૪,૨૯,૦૦૦/- પર મૌખિક સમાધાન કર્યું હતું. તેમનું આ પણ કહેવું હતું કે પક્ષકારોએ નક્કી કર્યું હતું કે ઉપરોક્ત સંમત અવેજ પર્થ મુખર્જી દ્વારા પ્રતિમા ચૌધરીના નામે વિવિધ કંપનીઓમાં રહેલા પોતાના શેર હસ્તાંતર કરીને પ્રતિમા ચૌધરીને ચૂકવવામાં આવશે. પરંતુ પ્રતિમા ચૌધરીએ કોઈપણ અવેજ પસાર થયું હોવાનો સ્પષ્ટ ઇનકાર કર્યો, કારણ કે તેમની સંપત્તિ વેચવાની

કોઈ મનશા ન હતી. તેમણે વધુમાં એવો દાવો પણ કર્યો હતો કે પર્થ મુખર્જીના નામેથી પ્રતીમા ચૌધરીના નામે હસ્તાંતર થયેલા બતાવવામાં આવેલા શેર પર્થ મુખર્જીએ નવેમ્બર, ૧૯૯૨ પછી ઘણાં સમય બાદ મેળવેલા હતા {જ્યારે ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રો જારી કરવામાં આવ્યા હતા) એટલે કે ઓગસ્ટ, ૧૯૯૩થી એપ્રિલ, ૧૯૯૪ દરમિયાન. શેરોના હસ્તાંતરણની વિગતો મધ્યસ્થકર્તા દ્વારા આપવામાં આવેલા એવોર્ડમાં નીચે મુજબ દર્શાવવામાં આવી હતી:— "કંપનીનું નામ શેરોની સંખ્યા હસ્તગત કર્યા .ટી~તા કેમિકલ્સ લિ. ૫૦ નં. ૮.૯.૯૩

ટાટા કેમિકલ્સ લિ. ૪૫૦ નં.૨૭.૧૦.૯૩

સીમેન્સ ૫૦ નં.૨.૮.૯૩

ઈન્ડિયન એલ્યુમિનિયમ ૫૦૦ નં.૪.૩.૯૪

એલ.ટી.સી. હોટેલ્સ ૧૦૦ સંખ્યા હસ્તગત કરવામાં આવ્યા સાથે શ્રી એચ.પી.

રોય ૪.૪.૯૪"

ઉપરોક્ત શેરો પાર્થે મુખર્જીએ સંયુક્ત રીતે, ક્યારેક પોતાની પત્ની સાથે અથવા પોતાના સસરા સાથે, સંબંધિત સમયબિંદુ પસાર થયા પછી ઘણાં સમય બાદ હસ્તગત કર્યા હતા. પ્રતિમા ચૌધરીનું નિવેદન સમક્ષ

મધ્યસ્થ દ્વારા, કલ્પના મુખર્જીના નિવેદનની સત્યતાને પ્રશ્નાંકિત કરવું, તે આ હકીકત પર પણ આધારિત હતું કે કલ્પના મુખર્જી {અથવા પાર્થે મુખર્જી} પ્રતિમા ચૌધરીને તે વસ્તુના હસ્તાંતરણ માટે સંમત થઈ શકતા ન હતા, જે બાબત

તેઓએ કથિત રીતે વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો ત્યારે પોતે ધરાવતા જ ન હતા. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, પ્રતિમા ચૌધરીને શેરોના હસ્તાંતરણ દ્વારા અવેજ ચૂકવવામાં આવ્યું હતું તે દર્શાવવા માટે એવું જણાવવામાં આવ્યું કે પાર્થે મુખર્જીને વર્ષ ૧૯૯૩માં કલકત્તાથી બોમ્બે બદલી કરવામાં આવ્યા પછી, તેમણે કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડમાં પોતાની નોકરી ચાલુ રાખી ન હતી, કારણ કે તેઓ બોમ્બેમાં આર.કે. સેન સાથે એલ્યુમિનિયમ ઉત્પાદનોનો વ્યવસાય શરૂ કરવા માંગતા હતા. ઉપરોક્ત હેતુને ધ્યાનમાં રાખીને, પાર્થે મુખર્જીએ પ્રતિમા ચૌધરી પાસેથી રૂપિયા ૨ લાખનું ઋણ લીધું હતું. ઉપરોક્ત ઋણ પ્રતિમા ચૌધરીએ પાર્થે મુખર્જીના વ્યવસાય માટે કાચામાલની પુરવઠા માટે ભારત એલ્યુમિનિયમ કંપની લિમિટેડના પક્ષે આંકવામાં આવેલા ચેકોના માધ્યમથી આપ્યું હતું. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે પાર્થે મુખર્જીએ પોતાની પત્ની સોવા મુખર્જી પાસેથી પણ તે જ રીતે રૂપિયા લાખનું ઋણ લીધું હતું, જે પાર્થે મુખર્જીએ બેંક ઓફ બરોડા પર આંકવામાં આવેલા ચેકો (નંબર ૦૨૧૮૬૫, ૦૨૧૮૬૬ અને ૦૨૧૮૬૭ ધરાવતા) દ્વારા પરત કર્યું હતું. વધુમાં એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે પાર્થે મુખર્જીએ એ જ હેતુસર બાની રોય (તેમની સાસુ) પાસેથી રૂપિયા ૧.૫ લાખની રકમનું ઋણ પણ લીધું હતું, જે તેઓ હજુ સુધી પરત કરી શક્યા ન હતા. એવું પણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે એચ.પી. રોય (તેમના પોતાના સસરા, સોવા મુખર્જીના પિતા) ના કહેવા પર પાર્થે મુખર્જીએ પોતાના નામે તથા પોતાની પત્ની સોવા મુખર્જીના નામે રહેલા શેર પ્રમાણપત્રો ઉપરોક્ત ઋણોની પરતફેર તરીકે પ્રતિમા ચૌધરીના નામે હસ્તાંતરિત કર્યા હતા.

તે અનુસાર, પ્રતિમા ચૌધરીનો મામલો એવો હતો કે પાર્થ મુખર્જીએ પ્રતિમા ચૌધરીના નામે શેરોનું હસ્તાંતરણ એક સંપૂર્ણપણે જુદા વ્યવહાર માટે કર્યું હતું, અને તેનો કલ્પના મુખર્જી તથા પાર્થ મુખર્જીને ફ્લેટના ઉપયોગ અને કબજાની પરવાનગી આપવાની બાબત સાથે કોઈ સંબંધ ન હતો.

(૪) ભાડાપટ્ટા અને લાઈસન્સ કરાર અંગે મધ્યસ્થએ નોંધ્યું હતું કે, કલ્પના મુખર્જીનો પુત્ર અને પ્રતિમા ચૌધરીની બહેન બાની રોયનો જમાઈ પાર્થ મુખર્જીને, બોમ્બેથી કલકત્તા ખાતે તેની બદલી થવાને અનુસંધાને (કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડની નોકરીમાં હોવા દરમિયાન), ફ્લેટ ક્રમાંક પડીમાં રહેવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. આ પછી નોંધવામાં આવ્યું હતું કે, ભાડાપટ્ટા અને લાઈસન્સ કરાર, કોલગેટ પામોલિવ દ્વારા અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો હતો

(ઇન્ડિયા) લિમિટેડ, પાર્થ મુખર્જીના કહેવા પર, પ્રતિમા ચૌધરીને ચૂકવવાપાત્ર ભાડા તરીકે પ્રતિ મહિના રૂપિયા ૫,૦૦૦/- ના નાણાકીય પ્રતિફળે. ઉપરોક્ત અવેજ જમા કરવા માટે પાર્થ મુખર્જીએ પ્રતિમા ચૌધરી અને પોતાનાં નામે સંયુક્ત ખાતું ખોલ્યું. મધ્યસ્થે નોંધ્યું હતું કે, પાર્થ મુખર્જીએ તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ નો પત્ર તૈયાર કરતી વખતે, કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ અને પ્રતિમા ચૌધરી વચ્ચે અસ્તિત્વમાં રહેલા ભાડાપટ્ટા અને પરવાનગી કરારનો ઉલ્લેખ કરવામાં સંપૂર્ણ ઉપેક્ષા કરી હતી. મધ્યસ્થે આ પછી ધ્યાનમાં લીધું હતું કે, કલ્પના મુખર્જીએ કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડને એ જાણ કરી નહોતી કે ફ્લેટ નં. એસડી પ્રતિમા ચૌધરીના નામ પરથી તેમના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં

આવ્યો હતો. તેના વિપરીત, મધ્યસ્થે દર્શાવ્યું હતું કે, કલ્પના મુકર્જએ તા. ૨૧.૧૦.૧૯૯૩ ના રોજ બેંક જમા પાવતીઓ રજૂ કરીને પ્રતિમા ચૌધુરીના ખાતામાં ભાડું જમા કરાવ્યું હતું. વધુમાં, મધ્યસ્થે ધ્યાનમાં લીધું હતું કે, પાર્થ મુકર્જએ તેમના તા. ૨૮.૧૦.૧૯૯૩ ના પત્રમાં ફ્લેટ નં. એસડીની માલિકબાઈ તરીકે પ્રતિમા ચૌધુરીનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો. મધ્યસ્થના મત મુજબ, ઉપરોક્ત હકીકતી સ્થિતિ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે, કલ્પના મુકર્જ અને તેમના પુત્ર પાર્થ મુકર્જને તા. ૨૧/૨૮.૧૦.૧૯૯૩ ના રોજ પણ એ જાણ હતી કે ફ્લેટ નં. એસડી અરજદારનો હતો. જ્યારે, તેમણે તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ ના પત્રો દ્વારા તેનો પ્રતિમા ચૌધુરીના નામેથી કલ્પના મુકર્જના નામે હસ્તાંતર થયેલ હોવાનું ખોટી રીતે દર્શાવ્યું હતું. કારણ કે કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ અને પ્રતિમા ચૌધુરી વચ્ચેનો ભાડાપટ્ટા અને પરવાનગી કરાર તા. ૧.૪.૧૯૯૨ થી ૧૯.૧૦.૧૯૯૩ સુધી ચાલુ રહ્યો હતો, તેથી પ્રતિમા ચૌધુરી દ્વારા તેનો કબજો કલ્પના મુકર્જને સોંપવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નહોતો.

(૫) પ્રતિમા ચૌધુરીની તરફથી સોસાયટીની મિલકત પર આવેલ એક આવરિત ગેરેજ જગ્યા સંબંધે કરાયેલ રજૂઆતો અંગે, મધ્યસ્થે કલ્પના મુખર્જ દ્વારા રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજોના આધારે આ નિષ્કર્ષ કર્યો કે પ્રતિમા ચૌધુરી પાસે પણ એક આવરિત ગેરેજ જગ્યા હતી. ઉક્ત આવરિત ગેરેજ જગ્યા તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજમાં ઉલ્લેખિત નહોતી. ત્યારબાદ, એક તરફ કલ્પના મુખર્જ અને the. .

રપ.જ.૧૯૯૫ના રોજ કલ્પના મુકર્જના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યું. મધ્યસ્થના મત મુજબ, રપ.જ.૧૯૯૫નો તત્કાલીન કરાર માન્યતા ધરાવતો નહોતો, કારણ કે તેનો ઉલ્લેખ ન તો ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રમાં હતો અને ન તો ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજમાં હતો. તેથી તેને પ્રતિમા ચૌધુરીની મંજૂરી ધરાવતો તરીકે ગણાવી શકાય નહીં. અનુરૂપ રીતે, મધ્યસ્થે એવો મત વ્યક્ત કર્યો કે આવરાયેલ ગેરેજ જગ્યા પ્રતિમા ચૌધુરીએ કલ્પના મુકર્જને ક્યારેય હસ્તાંતરિત કરી જ નથી એવી માન્ય ગણાવી જોઈએ. મધ્યસ્થે વધુમાં એવું પણ નિષ્કર્ષ આપ્યું કે રપ.જ.૧૯૯૫નો કરાર પ્રતિમા ચૌધુરીની ગેરહાજરીમાં કરવામાં આવ્યો હોઈ શકે નહીં. ઉપરોક્ત વાસ્તવિક પરિસ્થિતિના આધારે પ્રતિમા ચૌધુરીએ એ પણ આક્ષેપ કર્યો હતો કે પ્રતિમા ચૌધુરીને તેમની મિલ્કતથી વંચિત કરવા માટે કલ્પના મુકર્જ અને સોસાયટી વચ્ચે સાંઠગાંઠ હતી.

(૬) ઉપર દર્શાવાયેલા હકીકતી નિષ્કર્ષો, જે મધ્યસ્થ દ્વારા કાઢવામાં આવ્યા હતા, તે ઉપરાંત, મધ્યસ્થે એવો પણ નિષ્કર્ષ કાઢ્યો હતો કે સોસાયટીએ પશ્ચિમ બંગાળ સહકારી સોસાયટીઓ અધિનિયમ, ૧૯૮૩ ની વિવિધ જોગવાઈઓ તથા તે હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમો, તેમજ સોસાયટીના ઉપનિયમોનું ઉલ્લંઘન કર્યું હતું. મધ્યસ્થએ કાનૂની મુદ્દાઓ અંગે કાઢેલા નિષ્કર્ષોનું સંક્ષેપમાં નીચે મુજબ સારાંશ આપ્યો હતો:—

ઉપરોક્ત તમામ બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, મારું મત છે કે પ્રતિવાદી નં. ૨ સોસાયટીના ફ્લેટ નં. ૫ડીનું હસ્તાંતરણ પશ્ચિમ બંગાળ સહકારી સોસાયટીઓ અધિનિયમ, નિયમો, ભારતીય કરાર અધિનિયમ તથા મિલ્કત હસ્તાંતરણ

અધિનિયમ સહિતના કાયદાઓ મુજબ કરવામાં આવ્યું ન હતું, કારણ કે એક નજર કરતાં જ તે સ્પષ્ટ થાય છે.

૧) પશ્ચિમ બંગાળ સહકારી સોસાયટીઓ અધિનિયમ ૧૯૮૩ ની કલમ ૮૫(૯), કલમ ૭૦, કલમ ૬૯ નું ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું છે.

નિયમ ૧૨૭(૧), નિયમ ૧૩૫(૩)(એ), નિયમ ૧૪૨(૧) નો ભંગ કરવામાં આવ્યો છે.

ઉપનિયમોનો વિરોધાભાસ કરવામાં આવ્યો છે.

મૂલવાદિનીએ જે રાજીનામું આપ્યું જ ન હતું, તે રાજીનામું મંડળીઓએ ૧૪.૨.૮૩ના રોજ સ્વીકાર્યું હતું અને કોઈ અવેજ રકમ ચૂકવવામાં આવી નહોતી; જો એવું હોય, તો મંડળીએ નિયમ ૧૪૩ મુજબ પણ કાર્ય કર્યું ન હતું.

૬) સંબંધિત સમયે વિવાદિત ફ્લેટ ભાડાપટ્ટા અને લાઇસન્સ કરાર હેઠળ હતો, કારણ કે આ સંદર્ભમાં બેંક ખાતું પ્રતિવાદી નં. ૧ ના પુત્ર દ્વારા સંચાલિત થતું હતું, જેણે વાદીના વતી ચેક પણ જમા કર્યો હતો.

૭) હાલનો વિવાદિત મામલો મર્યાદા દ્વારા પ્રતિબંધિત નથી.

૮) ૧૩.૧૧.૮૨નો વ્યવહાર એસ્ટોપેલના સિદ્ધાંતને આકર્ષતો નથી."

૨૧ . ઉપરોક્ત રીતે વિરોધી પક્ષકારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા હકીકતી અને કાનૂની મુદ્દાઓ અંગે મધ્યસ્થ દ્વારા કરવામાં આવેલ નિષ્કર્ષોના આધારે, મધ્યસ્થે નીચે મુજબનો એવોર્ડ આપ્યો:

"એવોર્ડ

ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં રાખીને, દસ્તાવેજોના આધારે, તમામ અનુકૂળ તથા પ્રતિકૂળ પાસાઓની મૂલવણી કરીને, સમતા, ન્યાય અને સદ્ધિવેકના આધારે, હું નીચે મુજબ આદેશ કરું છું

'એવોર્ડ':

ક) વાદી અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ વચ્ચે તા. ૧૩.૧૧.૯૨નો કરાર અમાન્ય, શૂન્ય અને અપૂર્ણ છે અને

બિ) પ્રતિવાદી નં. ૨ ની વ્યવસ્થાપક સમિતિનો સંબંધિત ઠરાવ તા. ૧૪.૨.૯૩ (એજન્ડા નં. ૧) રદ કરવામાં આવે છે અને;

ક) પ્રતિવાદી નં. ૨ ને આદેશ આપવામાં આવે છે કે તે ખાતરી કરે અને તે મુજબ અમલમાં મૂકે કે વાદીને ફ્લેટ નં. પડી તથા ગેરેજ જગ્યા નો કબજો તાત્કાલિક અસરથી પ્રાપ્ત થાય અને તેના નામે શેર પ્રમાણપત્ર તાત્કાલિક જારી કરે, તેમજ ૧૩.૧૧.૯૨ પછી વાદીની સભ્યતાને કોઈપણ રીતે અસર કરતા જે કંઈ કરવામાં આવ્યું હોય તે પણ રદ કરવામાં આવે છે. ઉપરોક્ત ચુકાદો અને ઇનામ હાજર પક્ષકારોની સમક્ષ ઉચ્ચારણા કરીને આપવામાં આવ્યા હતા."

૨૨. ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પ.૨.૧૯૯૯ના રોજ આપવામાં આવેલ એવોર્ડથી અસંતુષ્ટ થઈને, કલ્પના મુખરજીએ પશ્ચિમ બંગાળ સહકારી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ૧૯૯૯ની ક્રમાંક ૧૪ની અપીલ દાખલ કરી (જેનો અહીંથી પછી સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તરીકે ઉદ્દેખ કરવામાં આવશે). સોસાયટીએ (મધ્યસ્થ સમક્ષ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨) પ.૨.૧૯૯૯ના મધ્યસ્થના એવોર્ડને પડકારવા માટે અલગથી ૧૯૯૯ની ક્રમાંક

રત્નની અપીલ દાખલ કરી. પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદ પર વિચાર કરતી વખતે, સહકારી ટ્રિબ્યુનલએ પક્ષકારો વચ્ચેના સામાજિક સંબંધ અને નજીકીપણાને ઉદ્દેખનીય રીતે પ્રકાશિત કરવું યોગ્ય માન્યું. સહકારી ટ્રિબ્યુનલના મુજબ, પક્ષકારો વચ્ચેનો સંબંધ વિવાદના અસરકારક નિરાકરણ માટે મૂળભૂત અસર ધરાવતો હતો. હાલના મુદ્દાના આ પાસાં અંગે, ધ્યાનમાં લેવામાં આવેલી સ્થિતિનું પુનઃવર્ણન કરવા કરતાં, સહકારી ટ્રિબ્યુનલએ પોતે જ નોંધેલ વર્ણન નીચે ઉતારવું વધુ યોગ્ય છે એવું અમે માનીએ છીએ. તે મુજબ, તે નીચે પુનઃઉતારવામાં આવે છે:-

પુરાવાની યોગ્ય મૂળવણી માટે પક્ષકારોનો પરિચય કરાવવો યોગ્ય છે. પી.ડબલ્યુ. ચૌધરી, બંને અપીલોમાં પ્રતિવાદી નં. ૧, અવિવાહિત સ્ત્રી છે અને હાલમાં તેમની ઉંમર ૫૦થી વધુ છે. તેઓ સ્નાતક છે. તેમણે કલકત્તા તેમજ અન્ય સ્થળોએ અભ્યાસ કર્યો છે. તેઓ ભરતનાટ્યમની નિષ્ણાત છે અને ભારતમાં અનેક સ્થળોએ નૃત્ય પ્રસ્તુત કરે છે. ઘણાં લાંબા સમયથી તેઓ બોમ્બે ખાતે નિવાસ કરે છે. શ્રીમતી બાની રોય તેમની બહેન છે. બી. રોયના પતિ શ્રી એચ.પી. રોય બોમ્બેના સમૃદ્ધ વ્યક્તિ છે. પી. ચૌધરી બોમ્બેમાં પોતે વસવાટ માટે આવ્યા ત્યારથી શ્રી એચ.પી. રોયના કુટુંબમાં રહેતા આવ્યા છે. પાર્થ મુખર્જી, એચ.પી. રોયના જમાઈ છે. કે. મુખર્જી, જે અપીલ નં. ૧૪/૧૯૯૯માં અપીલકર્તા છે, પાર્થ મુખર્જીની માતા છે. કે. મુખર્જી સરકારી સેવામાંથી નિવૃત્ત થયા હતા અને અલીપુરના બેલ્વેડિયરે રોડ પરના સરકારી નિવાસસ્થાને રહેતા હતા. પાર્થ મુખર્જી, કે. મુખર્જીના પુત્ર, ૧.૧.ટી., ખડગપુરમાંથી એન્જિનિયર છે

અને અમદાવાદથી એમ.બી.એ. પ્રાપ્ત કર્યું હતું અને સંબંધિત સમયે બોમ્બે, કલકત્તા તથા અન્ય સ્થળોએ કોલગેટ પાલ્મોલિવ લિ.માં સેલ્સ મેનેજર/રિજનલ મેનેજર તરીકે કાર્યરત હતા. પાર્થ મુખર્જીએ સોવા મુખર્જી સાથે લગ્ન કર્યા, જે બોમ્બેના એચ.પી. રોયની પુત્રી હતી. પી. ચૌધરી, તેમની બહેન બાની, એચ.પી. રોય, પાર્થ અને સોવા, બધા જ બોમ્બે ખાતે એચ.પી. રોયના મકાનમાં લાંબા ગાળા સુધી સાથે રહેતા હતા. પાર્થએ સોવા સાથે આશરે ૧૯૮૭માં લગ્ન કર્યા અને લગ્ન પછી થોડા જ સમયમાં, તે અને સોવા એચ.પી. રોયના મકાનમાં રહેવા લાગ્યા. પુરાવો એવું દર્શાવે છે કે પ્રતિમાનો સોવા રિક્કી સાથેનો સંબંધ, જેમ પ્રતિમા પોતે કહે છે, "મારી દીકરી જેવો" હતો. તે જ રીતે, પ્રતિમાના પુરાવા મુજબ લગ્ન પછી પાર્થ સાથે તેમનો સંબંધ "મારા પુત્ર જેવો" હતો. ૧૯૯૨માં પાર્થ પાલ્મોલિવ કો. લિ. માટે બોમ્બેમાં કાર્યરત હતા અને ત્યાં કામ કરતી વેળાએ, જેમ અમે અગાઉ નોંધ્યું છે, તે એચ.પી. રોયના મકાનમાં રહેતા હતા. જાન્યુઆરી, ૧૯૯૨માં પ્રતિમાને સોસાયટીની ૪૮૬, ગડિયાહાટ રોડ, કલકત્તા-૧૯ ખાતેની ફ્લેટ નં. ૫૮ ફાળવવામાં આવી હતી. જણાવેલ ફ્લેટ મૂળરૂપે શ્રીમતી ઈન્દ્રાણી ભટ્ટાચાર્યાને ફાળવવામાં આવ્યો હતો અને જણાવેલ શ્રીમતી.

ઈન્દ્રાણી ભટ્ટાચાર્યાએ ફ્લેટ સુશ્રી પી. ચૌધરીને હસ્તાંતરિત કર્યા બાદ, બાદમાં તે ફ્લેટની ફાળવણીધારક બની, પરંતુ પી. ચૌધરી ત્યાં બિલ્કુલ રહેતી નહોતી. માર્ચ/એપ્રિલ, ૧૯૯૨માં, પાર્થાનું બોમ્બેથી કલકત્તા બદલીથી સ્થાનાંતરણ થયું અને તેને રહેઠાણની જરૂર હતી. કોલગેટ પામોલિવ કો. લિ.,ને તેના અધિકારીઓ માટે રહેઠાણની વ્યવસ્થા કરવી આવશ્યક હતી. પ્રતિમા અને પાર્થ

બહુ નજીક આવી ગયા હોવાથી અને પ્રતિમાએ પાર્થાને પોતાના પુત્ર સમાન માન્યો હોવાથી, પાર્થા એપ્રિલ, ૧૯૯૨માં પ્રતિમાના ફ્લેટમાં રહેવા આવ્યો અને પ્રતિમા સાથેના લાઇસન્સ કરારના બંને કોલગેટ પામોલિવ કો. લિ. દ્વારા પ્રતિમાને દર મહિને રૂપિયા ૫૦૦૦/- ભાડા તરીકે ચૂકવવામાં આવતા હતા. આ બધી સ્વીકારેલી હકીકતો છે. અમે જોએ છીએ કે પ્રતિમા, પાર્થા અને કલ્પના વચ્ચેનો સંબંધ પાર્થાએ પુત્રી સાથે લગ્ન કર્યા હોવાના કારણે બહુ જ નજીકનો બન્યો, અને આ બાબતનો રેકૉર્ડ પરના પુરાવાની મૂળવણી કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવો જોઈએ."

પક્ષકારો વચ્ચેના સંબંધનો, જેમ ઉપર અહીં નોંધ કરવામાં આવી છે તેમ, અનુસરણ કર્યા પછી, સહકારી ન્યાયાધિકરણનું એવું મત હતું કે મધ્યસ્થનો સમગ્ર અભિગમ ભૂલભર્યો હતો, કારણ કે મધ્યસ્થે પ્રતિમા ચૌધુરીને પડદાનશીન સ્ત્રી ગણાવી હતી. ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષ, જે સહકારી ન્યાયાધિકરણ દ્વારા કાઢવામાં આવ્યો હતો, તે પણ નીચે ઉપાડવામાં આવે છે:—

"માનનીય લવાદીનો સમગ્ર અભિગમ એવો જણાય છે કે જાણે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ પી. ચૌધરી પરદાનશીન સ્ત્રી હતી, તેને તે જે દસ્તાવેજો પર અમલ કરતી હતી તેની જાણ નહોતી, અને પાર્થાએ પ્રતિમાથી બધા દસ્તાવેજો પર અમલ કરાવી તેની માતા કલ્પના મુખર્જીના નામે ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ મેળવવાનો પ્રબંધ કર્યો હતો. અહીં પ્રારંભમાં જ નોંધવામાં આવે કે પી. ચૌધરીને તેની સ્થિતિ, શિક્ષણ અને સંપત્તિને ધ્યાનમાં લેતાં, પરદાનશીન સ્ત્રીને જે લાભ મળવા પાત્ર હોય તેનો લાભ બે આધારો પર લેવા દેવી શકાય નહીં; પ્રથમ, તે અત્યંત શિક્ષિત

(અસ્પષ્ટ) અને સાક્ષર સ્ત્રી છે અને બીજું, પ્રતિમા ચૌધરીની અરજીપત્રમાંથી જે કથનપ્રકરણ મળે છે તેવો કેસ ઉપસ્થિત થતો નથી. "જેમ અમે સહકારી લવાદીએ ઉપસંહરેલા નિષ્કર્ષો, વિચારેલ દરેક વ્યક્તિગત પાસાને ઉદ્ઘાટિત કરીને, નોંધ્યા છે, તેમ જ અમે પણ આ બાબતના વિવિધ પાસાઓ અંગે સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ઉપસંહરાયેલા નિષ્કર્ષોનો તે જ રીતે સારાંશ રજૂ કરવાનો પ્રયત્ન કરીશું. ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષો નીચે મુજબ નોંધવામાં આવે છે:—

(૧) સહકારી ટ્રિબ્યુનલનો એવો અભિપ્રાય હતો કે લવાદી દ્વારા આપેલું નિર્ધારણ ભૂલભર્યું હતું, કારણ કે લવાદીએ વિવાદના નિરાકરણ માટે અત્યંત મહત્વ ધરાવતા એક પત્રને ધ્યાનમાં લીધો નહોતો. આ સંદર્ભમાં, સહકારી ટ્રિબ્યુનલે તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨નો પત્ર તપાસ્યો, જે પ્રતિમા ચૌધરીએ સોસાયટીને લખ્યો હતો, જેમાં તેણીએ દર્શાવ્યું હતું કે પોતાની નિષ્ક્રિય આરોગ્યસ્થિતિને કારણે તેણી અનુક્રમે સોસાયટીને પોતાની ફ્લેટ “મારી નામનિર્દેશિત વ્યક્તિ કલ્પના મુખરજી, જે મારી નજીકની સગાઈદાર છે” ને હસ્તાંતરિત કરવા વિનંતી કરતી હતી. ઉપરોક્ત પત્રમાં પ્રતિમા ચૌધરીએ એવું પણ જણાવ્યું હતું કે કલ્પના મુખરજી પહેલેથી જ તે ફ્લેટમાં કબજો ધરાવતી હતી અને પોતાના પુત્ર (પાર્થ મુખરજી) તથા પુત્રવધૂ (શોવા મુખરજી) સાથે ત્યાં રહેતી હતી. તેણીએ તેથી સોસાયટીને વિનંતી કરી હતી કે ફ્લેટના જાળવણી માટે ચૂકવવાપાત્ર વસૂલાત ફ્લેટમાં રહેતા નિવાસીઓ પાસેથી વસૂલ કરવામાં આવે. અહીં નોંધવું પ્રસ્તુત છે કે પ્રતિમા ચૌધરીએ ઉપરોક્ત પત્ર લખ્યો હોવાનો સ્વીકાર કર્યો હતો (લવાદી સમક્ષ તેણીએ રજૂ કરેલા પ્રતિઉત્તરમાં). ઉપરોક્ત હોવા છતાં, પ્રતિમા ચૌધરીએ

એવો ખુલાસો કર્યો હતો કે તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨નો પત્ર તેણીએ પાર્થ મુખરજીના કહેવા પરથી સહી કર્યો હતો. સહકારી ટ્રિબ્યુનલના મતે, પ્રતીમા ચૌધરીએ બોમ્બેથી પોતાના લેટરહેડ પર લખેલો ઉપરોક્ત તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨નો પત્ર તેણીએ ઉભો કરેલો સમગ્ર કેસ ખંડિત કરી નાખે છે. મુખ્યત્વે ઉક્ત તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨ના પત્રના આધારે સહકારી ટ્રિબ્યુનલે નિષ્કર્ષ કાઢ્યો હતો કે ઉપરોક્ત પત્રનો ઉલ્લેખ કર્યા વિના લવાઈએ નોંધેલા તથ્યાત્મક અનુમાન ન્યાયસંગત નહોતાં. સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા સ્પષ્ટપણે એવો નિષ્કર્ષ નોંધાયો હતો કે પાર્થ મુખરજીને આક્ષેપિત કરાયેલા હેતુઓ સ્પષ્ટપણે અનુચિત હતા.

(૨) સહકારી ટ્રિબ્યુનલના મુજબ, તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨નું ઉપરોક્ત પત્ર લખ્યા પછી પ્રતીમા ચૌધરીએ તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના અન્ય બે પત્રો લખ્યા હતા. ઉપરોક્ત પત્રોના આધાર પર, ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર, સહકારી સંસ્થાઓની મંજૂરીને અનુસરીને, સોસાયટીએ ફ્લેટ નં. પડીનું હસ્તાંતરણ કલ્પના મુકર્જીના નામે કર્યું હતું. સહકારી ટ્રિબ્યુનલના મત મુજબ, પ્રતીમા ચૌધરીએ ફ્લેટ નં. પડીનું કલ્પના મુકર્જીના નામે હસ્તાંતરણ કરવાના સોસાયટીના પગલાને ફેબ્રુઆરી, ૧૯૯૫ સુધી પડકાર્યો નહોતો. સહકારી ટ્રિબ્યુનલના મુજબ, ઉપરોક્ત ફ્લેટનું કલ્પના મુકર્જીના નામે થયેલું હસ્તાંતરણ માત્ર ત્યાર પછી જ પડકારવામાં આવ્યું, જ્યારે પાર્થ મુકર્જી અને તેમની પત્ની સોવા મુકર્જી વચ્ચે વૈવાહિક કલહ ઊભો થયો હતો. ઉપરોક્ત કલહને કારણે, પાર્થ મુકર્જી પરિવારનો સંગાથ છોડી ગયા. પ્રતીમા ચૌધરીએ ફ્લેટના હસ્તાંતરણને (તેમના નામમાંથી કલ્પના મુકર્જીના નામે) પડકાર્યું. સહકારી

ટ્રિબ્યુનલના મુજબ, મધ્યસ્થએ ઉપરોક્ત અત્યંત સંબંધિત તથ્યસ્થિતિ અવગણી હતી અને તેથી પોતાના નિષ્કર્ષો કાઢવામાં ભૂલ કરી હતી.

(૩) જ્યાં સુધી ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ તારીખના દસ્તાવેજનો પ્રશ્ન છે, સહકારી ટ્રિબ્યુનલે તેનું પરિક્ષણ કરીને નોંધ્યું હતું કે તે પ્રતિમા ચૌધરી અને કલ્પના મુકર્જી દ્વારા (બંને નિષ્પાદક તરીકે) નિષ્પાદિત કરવામાં આવ્યો હતો, જેના ઉપર એચ.પી. રોય (પાર્થ મુકર્જીના સસરા) દ્વારા સાક્ષી કરાયેલ હતી અને જે નોટરી સમક્ષ સોગંદપૂર્વક પણ કરાયેલ હતો. સહકારી ટ્રિબ્યુનલે એ પણ નોંધ્યું હતું કે ઉપરોક્ત દસ્તાવેજ રૂપિયા ૪૦/- ના બિન-ન્યાયિક સ્ટેમ્પ કાગળ ઉપર નિષ્પાદિત કરવામાં આવ્યો હતો. ઉપરોક્ત દસ્તાવેજના લખાણમાં નોંધાયેલ હતું કે પ્રતિમા ચૌધરીએ ફ્લેટ નં. ૫૦ નો કબજો, હક, માલિકીહક અને હિત કલ્પના મુકર્જીના પક્ષે (નોમિની/હસ્તાંતરગ્રાહી તરીકે) હસ્તાંતરિત કર્યા હતા. ઉપરોક્ત હસ્તાંતરણનું કારણ ૨૯.૬.૧૯૯૨ તારીખના દસ્તાવેજમાં દર્શાવવામાં આવ્યું હતું. તેમાં ઉલ્લેખ હતો કે તેમના (પ્રતિમા ચૌધરીના) બગડેલા આરોગ્યને કારણે તથા બોમ્બેમાં કાયમી રીતે સ્થાયી થવાનો નિર્ણય લીધેલ હોવાને કારણે તેમણે ફ્લેટ નં. ૫૦ કલ્પના મુકર્જીના પક્ષે હસ્તાંતરિત કરવા સંમતિ આપી હતી. ઉપરોક્ત દસ્તાવેજમાં એ પણ ચથાવત્ નોંધાયું હતું કે ફ્લેટ નં. ૫૦ નો કબજો પહેલેથી જ કલ્પના મુકર્જીને સોંપી દેવાયો હતો. એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે કલ્પના મુકર્જીએ પહેલેથી જ સોસાયટીના સભ્યપદ માટે અરજી કરી દીધી હતી, ત્યારબાદ સોસાયટીના ઉપનિયમો મુજબ ફ્લેટ નં. ૫૦ સંબંધિત તમામ હકો અને સવલતો માટે તે હકદાર બનવાની હતી. સહકારી ટ્રિબ્યુનલના મત

મુજબ પ્રતિમા ચૌધરીએ ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ તારીખના દસ્તાવેજના નિષ્પાદનનો ઇનકાર કર્યો નહોતો. સહકારી ટ્રિબ્યુનલ મુજબ, પ્રતિમા ચૌધરીએ ખાલી કાગળ પર સહી કરી હતી અને તે ઉપર પાર્થા મુકર્જીએ ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ તારીખનો દસ્તાવેજ તૈયાર કર્યો હતો, એવો તેમનો દાખલ કરાયેલ તર્ક સ્વીકાર્ય નહોતો. સહકારી ટ્રિબ્યુનલનો અભિપ્રાય એવો હતો કે પ્રતિમા ચૌધરીએ ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ તારીખના દસ્તાવેજ ઉપર પોતાની સહી સ્વીકારી લીધા પછી તેમના માટે તેવું કહેવું ખુલ્લું નહોતું. સહકારી ટ્રિબ્યુનલે પ્રતિમા ચૌધરીની તરફથી આગળ ધરાયેલ આ દલીલ પણ નામંજૂર કરી કે તેઓ ક્યારેય કલકત્તામાં નોટરી સમક્ષ હાજર રહ્યા નહોતા, કારણ કે ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ તારીખના દસ્તાવેજો નિષ્પાદિત થયા હતા તે સમયગાળા દરમિયાન તેઓ ક્યારેય કલકત્તા ગયા નહોતા. સહકારી ટ્રિબ્યુનલને નીચેના શબ્દોમાં ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષ નોંધવા માટે મજબૂર થવું પડ્યું હતું: "૧૩.૧૧.૧૯૯૨ તારીખનો કરાર કહેવાતો દસ્તાવેજ કાયદેસર છે કે નહીં, તે બાબત ગૌણ છે; હકીકત એ ચથાવત્ રહે છે કે દસ્તાવેજ હસ્તાંતરણકર્તા અને હસ્તાંતરગ્રાહક દ્વારા નિષ્પાદિત કરવામાં આવ્યો હતો, અને આનો ઇનકાર કરી શકાય તેમ નહોતો કે કરાર નિષ્પાદિત થવાને ઘણાં પહેલાં, માર્ચ, ૧૯૯૨માં જ ફ્લેટનો કબજો સોંપી દેવાયો હતો." તેથી, ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ તારીખના દસ્તાવેજ અંગે લવાદ દ્વારા નોંધાયેલા તમામ તારણો ઉપરોક્ત કારણોસર સ્વીકારવામાં આવ્યા નહોતા.

(જ) તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨, ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ ના દસ્તાવેજો સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, સહકારી ટ્રિબ્યુનલએ મધ્યસ્થતા તે નિર્ધાર પ્રત્યે

અવિશ્વાસ વ્યક્ત કર્યો હતો કે પ્રતીમા ચૌધુરીનો પોતાની સભ્યતા તથા ફ્લેટ નં. ૫૦ કલ્પના મુખર્જીને હસ્તાંતરિત કરવાનો કોઈ ઇરાદો નહોતો. સહકારી ટ્રિબ્યુનલના જણાવ્યા મુજબ, કલ્પના મુખર્જી પાસેથી પ્રતીમા ચૌધુરીને નાણાકીય અવેજ મળ્યું હતું કે નહીં તે એક અલગ મુદ્દો હતો; તેમ છતાં તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨, ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ ના પત્રોમાં પ્રતીમા ચૌધુરીનો ફ્લેટ નં. ૫૦ પોતાની નામનિર્દેશિત કલ્પના મુખર્જીના હિતમાં હસ્તાંતરિત કરવાનો ઇરાદો સ્પષ્ટ રીતે વ્યક્ત થતો હતો. સહકારી ટ્રિબ્યુનલનો એવો પણ અભિપ્રાય હતો કે ઉપરોક્ત પત્રો પાર્થ મુખર્જીએ તૈયાર કર્યા હતા અથવા પાર્થ મુખર્જીએ કલ્પના મુખર્જી પર પ્રભાવ પાડી ઉપરોક્ત પત્રો લખાવ્યા હતા, એવી નોંધ મધ્યસ્થે કરવી અયોગ્ય હતી. સહકારી ટ્રિબ્યુનલના જણાવ્યા મુજબ, કેસના અભિલેખ પર ઉપલબ્ધ પુરાવાઓ કે કેસની પરિસ્થિતિઓમાંથી કોઈપણ એવી અનુમાનાત્મક નિષ્પત્તિને ન્યાયસંગત ઠેરવતી નહોતી.

(૫) અવેજના પ્રશ્ના સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, જે કલ્પના મુખર્જી તરફથી પ્રતીમા ચૌધરીને પસાર થયું હોવાનું વ્યક્ત કરવામાં આવ્યું હતું, મધ્યસ્થે એવો દૃષ્ટિકોણ અપનાવ્યો હોય તેમ જણાતું હતું કે તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ ના પત્રમાં એવું જણાવાયું હોવાથી કે તેમાં કોઈ નાણાકીય વ્યવહાર સંકળાયેલો નહોતો, વેચાણ થઈ શકતું નથી, અને પરિણામે, જ્યારે વેચાણ નથી, ત્યારે હસ્તાંતરણ પણ થઈ શકે નહીં. સહકારી ટ્રિબ્યુનલએ એવો મત વ્યક્ત કર્યો કે વેચાણ હસ્તાંતરણનો એકમાત્ર પ્રકાર નહોતો. તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ ના પત્ર પર આધાર રાખીને સહકારી ટ્રિબ્યુનલએ અનુભવ્યું કે પ્રતીમા ચૌધરીને ફ્લેટ નં. ૫૦ કલ્પના

મુકર્જના નામે હસ્તાંતરિત કરવાનો કોઈ ઇરાદો નહોતો એવું નિષ્કર્ષાત્મક રીતે કહી શકાય નહીં. હકીકતમાં, સહકારી ટ્રિબ્યુનલના મત મુજબ, અવેજ પસાર થવાનો પ્રશ્ન અને મિલકતના હસ્તાંતરણનો પ્રશ્ન, આ બંને સ્વતંત્ર પ્રશ્નો હતા. ટ્રિબ્યુનલના મત મુજબ, ઉક્ત પ્રશ્નોનો નિર્ધારણ કેસની પરિસ્થિતિઓની સમૂહિકતા મુજબ કરવો આવશ્યક હતો. મામલાના આ તાત્કાલિક પાસા વિષે સહકારી ટ્રિબ્યુનલએ એવો મત વ્યક્ત કર્યો કે વિરોધી પક્ષકારો વૈવાહિક સંબંધથી જોડાયેલા હતા, કારણ કે પ્રતિમા ચૌધરીની ભત્રીજી (સોવા મુકર્જ) તેમના સંબંધને મજબૂત બનાવનાર પરિબળ હતી. તે મુજબ, પક્ષકારો વચ્ચે અવેજ પસાર થયું હતું કે નહોતું, તેને નિર્ણાયક પરિબળ તરીકે માનવામાં આવી શકતું નથી. હકીકતમાં, સહકારી ટ્રિબ્યુનલએ આગળ વધુ આ નિષ્કર્ષ નોંધ્યો, "દલીલ માટે એવું માનીએ કે કોઈ નાણાકીય વ્યવહાર સંકળાયેલો નહોતો, તો પણ તે કારણે હસ્તાંતરણની હકીકત નાબૂદ થતી નથી". સહકારી ટ્રિબ્યુનલના મત મુજબ, પશ્ચિમ બંગાળ સહકારી સંસ્થાઓ અધિનિયમ તથા તેના હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમોની જોગવાઈઓ એવું ફરજિયાત કરતી નથી કે હસ્તાંતરણ માત્ર વેચાણ દ્વારા જ થઈ શકે. પક્ષકારો વચ્ચે અસ્તિત્વમાં રહેલા નજીકના સંબંધને ધ્યાનમાં રાખીને, સહકારી ટ્રિબ્યુનલના મત મુજબ, સર્વોપરી મહત્વનો પ્રશ્ન નાણાકીય અવેજની પ્રાપ્તિનો નહોતો, સર્વોપરી મહત્વનો પ્રશ્ન માત્ર " ... અરજદારની ભત્રીજી સોવા અને તેના પતિ પાર્થાને રહેવાની સગવડ આપવા માટે, તે જ વાત અરજદારના મનમાં સર્વોપરી હતી ... " એવો હતો. હાલના કેસના તથ્યોનો ઉલ્લેખ કરતાં સહકારી ટ્રિબ્યુનલએ ઠરાવ્યું કે મૌખિક

કરાર પર આધારિત પ્રતિમા ચૌધરીના કેસને અનુરૂપ રીતે, પાર્થા મુકર્જીએ શેરોનું હસ્તાંતરણ કર્યું

ફ્લેટના અવેજ સ્વરૂપે દિ. ૬.૧૨.૧૯૯૪ના રોજ વાદીને. .. ". વિષયના આ તાત્કાલિક પાસા અંગે સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા કરવામાં આવેલી નોંધોને ધ્યાનમાં લેવી આવશ્યક છે. તે જ મુજબ સહકારી ટ્રિબ્યુનલના પોતાના શબ્દોમાં નીચે મુજબ પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવે છે: "કોઈ વ્યક્તિ મૌખિક કરારની વાસ્તવિકતા, જેથી કિંમત નક્કી થાય અને તેનો ચુકવણો પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ના હિતમાં વિવિધ કંપનીઓના શેરોના હસ્તાંતરણ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હોય, તે બાબતને સહેલાઈથી માન્ય ન માને. પરંતુ જો દસ્તાવેજોમાંથી એવું જણાય કે વર્ષ ૧૯૯૪ના અંતિમ ભાગમાં રૂપિયા ૪,૨૯,૦૦૦/- મૂલ્યના શેરો પી. ચૌધરીના હિતમાં હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યા હતા અને તે રકમનો ચુકવણો કોઈ ભિન્ન હેતુ માટે અથવા કોઈ ભિન્ન કારણસર કરવામાં આવ્યો હતો તે અંગે કોઈ વિશ્વસનીય પુરાવો પ્રાપ્ત ન થાય, તો અવેજની કિંમત પસાર થઈ હોવાનો વિશ્વાસ કરવો પડે, અને જ્યારે અવેજની કિંમત પસાર થઈ હોવાનું સાબિત થાય ત્યારે તે બાબત સંદર્ભે આક્ષેપિત મૌખિક કરારને તે હદે પ્રાયઃ સાબિત કરી દેશે."

(૬) સહકારી ટ્રિબ્યુનલે પણ વિવાદિત દસ્તાવેજો કયા સ્થળે નિષ્પાદિત કરવામાં આવ્યા હતા તે અંગે પક્ષકારોની પરસ્પર વિરોધી દલીલોનું પરીક્ષણ કર્યું હતું. એ નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે પ્રતીમા ચૌધરીએ બોમ્બેમાં દસ્તાવેજો પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા તે બાબતનું તેણીએ રજૂ કરેલું પુરાવું સ્વીકારી શકાય તેમ ન હતું. તેવી જ રીતે, સહકારી ટ્રિબ્યુનલના મત મુજબ, ઉપરોક્ત મુદ્દા અંગે પ્રતીમા

ચૌધરીએ રજૂ કરેલા સાક્ષીઓ વિશ્વસનીય નહોતા. સહકારી ટ્રિબ્યુનલના મત મુજબ, જ્યારે નોટરી, જે એડવોકેટ હતા, તેમણે શપથપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે દસ્તાવેજો તેમની સમક્ષ કલકત્તામાં નિષ્પાદિત કરવામાં આવ્યા હતા, ત્યારે પ્રતીમા ચૌધરીના નિવેદનને અથવા તેણીએ રજૂ કરેલા સાક્ષીઓને વિશ્વાસપાત્ર માનવું શક્ય નહોતું. સહકારી ટ્રિબ્યુનલના મત મુજબ, હાલના મુદ્દાના આ પાસા અંગે પણ એ ધ્યાનમાં રાખવું જરૂરી હતું કે પ્રતીમા ચૌધરીએ ફ્લેટ નં. ૫૦ ના હસ્તાંતરણ સંબંધિત વિવાદ માત્ર ત્યારબાદ જ ઉઠાવ્યો હતો, જ્યારે પાર્થ મુખર્જી અને સોવા મુખર્જી વચ્ચે વૈવાહિક કલહ વિકસ્યો હતો.

(૭) સહકારી ટ્રિબ્યુનલ મુજબ, “કલ્પના મુખર્જીને જાન્યુઆરી, ૧૯૯૨માં, જ્યારે તેમને ફ્લેટનો કબજો સોંપવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે નોમિની તરીકે શા માટે બનાવવામાં આવ્યા ન હતા”, તેનો કારણ એ હતું કે ૧૯૮૭થી કલ્પના મુખર્જીનો પુત્ર પાર્થ મુખર્જી બોમ્બેમાં પોતાના સસરા એચ.પી. રોય અને પ્રતિમા ચૌધરી સાથે રહેતો હતો. સહકારી ટ્રિબ્યુનલના જણાવ્યા અનુસાર, મધ્યસ્થે એક નિર્ણયકારક કારણ નોંધ્યું હતું કે કલ્પના મુખર્જીના પક્ષે થયેલ નામનિર્દેશ સ્વીકાર્ય નહોતો. પશ્ચિમ બંગાળ સહકારી સંસ્થાઓ અધિનિયમની કલમ ૭૯ અને ૮૦નો ઉલ્લેખ કરીને, સહકારી ટ્રિબ્યુનલે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો કે નામનિર્દેશનો હસ્તાંતર માત્ર નામનિર્દેશ કરનાર વ્યક્તિના કુટુંબના સભ્યના પક્ષે જ થઈ શકે, એવું ફરજિયાત ન હતું. સહકારી ટ્રિબ્યુનલ મુજબ, પ્રતિમા ચૌધરીએ કલ્પના મુખર્જીના પક્ષે કરેલા નામનિર્દેશના પુરાવા તરીકે તા. ૨૯.૬.૧૯૯૨, ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રો/દસ્તાવેજો પૂરતા હતા. વધુમાં

આ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે સંસ્થાએ ઉપરોક્ત નામનિર્દેશ સ્વીકારી લીધો હતો, જેને સહકારી સંસ્થાઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારે મંજૂરી આપી હતી. તે મુજબ, સહકારી ટ્રિબ્યુનલે એવો નિષ્કર્ષ નોંધ્યો કે આવી પરિસ્થિતિમાં હસ્તાંતર માટે સંમતિ આપતો જુદો પત્ર જરૂરી નહોતો.

(૮) સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા વિચારવામાં આવેલ મામલાનો બીજો એક રસપ્રદ પાસો પ્રતિબંધ સિદ્ધાંત પર આધારિત હતો. સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા કાઢવામાં આવેલ નિરીક્ષણો અને ઉપસંહારોને અમારા શબ્દોમાં વ્યક્ત કરવા કરતાં, અમે સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નોંધાયેલ નિષ્કર્ષોને તેની નિરીક્ષણો ઉદ્ઘૂત કરીને વર્ણવવું ન્યાયસંગત અને યોગ્ય ગણીએ છીએ. તે જ અનુરૂપ રીતે નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવે છે:—

પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૫ એવી જોગવાઈ કરે છે કે "જ્યારે કોઈ એક વ્યક્તિ પોતાના ઘોષણા, કૃત્ય અથવા ઉપેક્ષા દ્વારા, જાણપૂર્વક બીજી વ્યક્તિને કોઈ બાબત સત્ય છે એવો વિશ્વાસ થાય તેવું કરાવે છે અથવા એવો વિશ્વાસ રાખવાની પરવાનગી આપે છે અને તેવા વિશ્વાસના આધારે કાર્ય કરવા પ્રેરિત કરે છે, ત્યારે તે વ્યક્તિ કે તેનો પ્રતિનિધિ, તેના અને એવી બીજી વ્યક્તિ કે તેના પ્રતિનિધિ વચ્ચેના દાવા અથવા કાર્યવાહી માં, તે બાબતના સત્યને નકારવા માટે અનુમતિપાત્ર નહીં હોય". આ સિદ્ધાંતને અમલમાં મૂકવા માટે નીચેના તથ્યો પૂરતા પ્રમાણમાં હાજર છે.

છેતરપિંડી, અતિપ્રભાવ (અસ્પષ્ટ)અને

ખોટી રજૂઆત સાબિત કરવામાં આવી નથી;

(બી)(અવાચ્ય)

(સી)(અવાચ્ય)

(ડી) પાર્થાને કલકત્તામાં રહેઠાણની જરૂર હતી;

(ઈ) હસ્તાંતરણ પહેલાં બહુ પહેલાંથી જ પ્રશ્નાસ્પદ ફ્લેટ અંગે કલ્પનાને નામનિર્દેશિત તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવી હતી;

(એફ) નિઃસંદેહ તા. ૧૯.૬.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના બે પત્રો ઉપલબ્ધ છે, જે પ્રતિમાએ સોસાયટીને સંબોધીને કલ્પનાના હિતમાં ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ કરવાની સ્પષ્ટ માંગ સાથે લખેલા છે;

(જી) તે પત્રો તથા તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના કરારના અનુસંધાને કબજો સોંપવામાં આવ્યો હતો;

(એચ) કોલગેટ પામોલિવ લિમિટેડ સાથેનો ભાડાપટ્ટો અને પરવાનો કરાર, કાનૂની રીતે હસ્તાંતરણની હકીકતનો નાશ કરી શકતો નથી;

(૧) પાર્થે અને કલ્પનાને હસ્તાંતરણ પૂર્ણ થયેલ હોવા બાબતે વિશ્વાસ કરાવવામાં આવે છે;

કાયદા હેઠળ તેનું (અસ્પષ્ટ) અમલીકરણ કરવું અને ટી.પી. અધિનિયમ તથા એલ.આર. અધિનિયમ હેઠળ તેનું નોંધણીકરણ કરાવવું આવશ્યક હતું;

(કે) પ્રતિમા સીઈએસસીને પત્ર લખે છે કે હવેથી તમામ ચાર્જ કલ્પના પાસેથી વસૂલ કરવામાં આવે;

(૧) પ્રતિમા ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ તારીખના કરાર પર હસ્તાક્ષર થયા પછી એપ્રિલ, ૧૯૯૩ સુધી નિષ્ક્રિય રહી.

આ તથ્યો અમારા મત મુજબ નિરોધના સિદ્ધાંતને આહ્વાન કરવા માટે પૂરતા છે. જ્યારે સમાજે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ ના પત્રો પર કાર્ય કર્યું, ત્યારે તે પોતાના અભિપ્રાયને પડકારવાથી નિવારિત થાય છે.

(૯) સહકારી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જ્યારે લીઝ અને લાઇસન્સ કરારનો અંત આવ્યો, ત્યારે પાર્થે મુખર્જીએ કોલગેટ પામોલિવ ઇન્ડિયા લિમિટેડને એક પત્ર લખીને લીઝ અને લાઇસન્સ કરાર સમાપ્ત થયાની જાણ કરી હતી અને એમ દર્શાવ્યું હતું કે "માલકિને રૂ. ૬૦,૦૦૦/- ની સુરક્ષા થાપણની રકમ પરત આપી." હકીકતમાં, પાર્થે મુખર્જીએ ઉપરોક્ત રૂ. ૬૦,૦૦૦/- ની રકમ કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડના કલકત્તા કચેરીમાં જમા કરાવી હતી. સહકારી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે પાર્થે મુખર્જીએ "માલકિન" શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ કર્યો તે આ હકીકતનું સૂચક હતું કે ફ્લેટ નં. પડીનું હસ્તાંતરણ વાસ્તવમાં થયું જ નહોતું. સહકારી ટ્રિબ્યુનલના જણાવ્યા મુજબ, ઉપરોક્ત દલીલ સ્વીકાર્ય નહોતી કારણ કે કોલગેટ પામોલિવની નજરે

(ઇન્ડિયા) લિમિટેડ, પ્રતિમા ચૌધરી મકાનમાલિકણ હતી અને તેથી પાર્થા મુખર્જીએ કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડને એ જાણ કરવી આવશ્યક નહોતી કે પ્રતિમા ચૌધરીએ ફ્લેટ નં. પડીનું હસ્તાંતરણ તેની માતા કલ્પના મુખર્જીના નામે કર્યું હતું.

ઉપરોક્ત સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા નિષ્કર્ષોના આધારે, બંને અપીલો મંજૂર કરવામાં આવી. ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા વિવાદ કેસ ક્રમાંક ૨૯/આર.સી.એસ. સન ૧૯૯૫-૯૬ માં તા. ૫.૨.૧૯૯૯ના રોજ આપવામાં આવેલ પડકારાયેલો એવોર્ડ રદ કરવામાં આવ્યો. પરિણામે, પ્રતીમા ચૌધરી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ વિવાદ નામંજૂર કરવામાં આવ્યો.

૨૩. સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તા. ૧૬.૫.૨૦૦૨ના રોજ પસાર કરાયેલા સામૂહિક આદેશથી, જેના દ્વારા અપીલ ક્રમાંક ૧૪ ઓફ ૧૯૯૯ અને ૨૯ ઓફ ૧૯૯૯નો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો, અસંતોષ પામી અરજદારે કલકત્તા સ્થિત વડી અદાલતની નાગરિક પુનર્વિચાર અધિકારક્ષેત્રનો આશરો લીધો (આગળ “વડી અદાલત” તરીકે ઉલ્લેખિત). વડી અદાલત સમક્ષ થયેલી ચર્ચાઓ દરમિયાન પ્રતિમા ચૌધરીએ મામલાના વિવિધ પાસાઓ અંગે સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નોંધાયેલા નિષ્કર્ષોને પડકાર્યા હતા. વડી અદાલતે પોતાની ચર્ચાઓમાં, પંચ દ્વારા તેમજ સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તપાસવામાં આવેલ હકીકતોની પૃષ્ઠભૂમિમાં ઘટનાઓનો ક્રમ અનુસર્યો હતો. કોઈ નવી હકીકતો વિચારણા માટે સ્વીકારવામાં આવી નહોતી. વડી અદાલતે તા. ૧૪.૨.૨૦૦૬ના આદેશ દ્વારા મામલાનું નિરાકરણ કર્યું, જેના દ્વારા નાગરિક આદેશ ક્રમાંક ૩૦૩૯ અને ૩૦૪૦ ઓફ ૨૦૦૨નો સંયુક્ત રીતે નિકાલ કરવામાં આવ્યો. જે ભિન્ન દૃષ્ટિકોણો અને પાસાઓના પરિપ્રેક્ષ્યમાં વડી અદાલતે વિવાદની તપાસ કરી હતી, તેનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન નીચે મુજબ કરવામાં આવે છે:-(૧) વડી અદાલતે પંચ દ્વારા વિચારવામાં લેવાયેલી વિવિધ હકીકતોને બહાર રાખી. કેટલીક

હકીકતોને વિચારણામાંથી બહાર રાખવા બાબતે વડી અદાલતનો અભિપ્રાય એવો હતો કે પ્રતિમા ચૌધુરીએ પંચ સમક્ષ પ્રત્યુત્તર રજૂ કરીને જે હકીકતી સ્થિતિ રજૂ કરી હતી, તેને વિચારણામાં લઈ શકાય નહીં. વડી અદાલતની આ વિચારણા પડકારાયેલ તા. ૧૪.૨.૨૦૦૬ના આદેશમાં નીચે મુજબ નોંધવામાં આવી હતી:— "લખિત નિવેદનની નકલની તામીલ થયા પછી, માનનીય પંચ સમક્ષ વાદીએ પ્રત્યુત્તર રજૂ કર્યું, જેના દ્વારા કેટલીક હકીકતો રજૂ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો. પરંતુ માનનીય ટ્રિબ્યુનલએ નોંધ્યું હતું કે સિવિલ પ્રક્રિયા સંહિતા હેઠળ અથવા પશ્ચિમ બંગાળ સહકારી મંડળીઓના નિયમો હેઠળ આવા પ્રત્યુત્તર દાખલ કરવાની કોઈ જ ગુંજાયશ ન હોઈ શકે." હકીકતમાં, મામલાના આ તત્કાલીન પાસા વિષે વડી અદાલતે સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશમાં નોંધાયેલા નીચેના અવલોકનોને યોગ્ય તરીકે સ્વીકાર્યા હતા:— —

આ સ્પષ્ટપણે જણાવવું આવશ્યક છે કે કાયદાની કોઈપણ જોગવાઈ હેઠળ વાદીને પ્રતિવાદીના લેખિત નિવેદનના જવાબમાં પ્રતિઉત્તર રજૂ કરવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં અને તે પ્રતિઉત્તરમાં રજૂ કરાયેલા તથ્યોનો લિ. મધ્યસ્થ દ્વારા ગેરકાયદેસર રીતે ધ્યાન લેવામાં આવ્યો હતો અને તેણે તે પ્રતિઉત્તરને સમર્થન આપવા માટે જે કોઈ પુરાવો રજૂ કર્યો હોય તે કાયદેસર રીતે સ્વીકારી શકાય તેમ નથી.

(૨)} વડી અદાલતનો એવો અભિપ્રાય હતો કે પ્રતિમા ચૌધુરીએ અપનાવેલો અભિગમ ન્યાય અને સમતાના સિદ્ધાંત, ન્યાયસંગતતાના સિદ્ધાંત તેમજ

પ્રતિબંધ સિદ્ધાંત હેઠળ અનુમત્ય ન હતો. બાબતના આ પાસાનું પરીક્ષણ નીચે મુજબ કરવામાં આવ્યું હતું:—“સંબંધિત તમામ તથ્યો અને સામગ્રીનો યોગ્ય વિચાર કર્યા બાદ એવું જણાય છે કે માત્ર લગભગ ત્રણ વર્ષ પછી પ્રતીમા ચૌધુરીએ ભિન્ન નિર્ણય લીધો હોવાથી સમાજ પોતાની પૂર્વભૂમિકા પાછી ખેંચે તે માટે બહુ જ ઓછો અવકાશ હોઈ શકે. હકીકતમાં, તા. ૧૪.૨.૧૯૯૩નો ઠરાવ કલ્પના મુખર્જીના હિતમાં ફ્લેટ અને શેરોના હસ્તાંતરણ અંગેની ભલામણ સાથે ઉપ રજિસ્ટ્રાર, સહકારી મંડળીઓને તા. ૧૦.૩.૧૯૯૩ના રોજ જ મોકલી આપવામાં આવ્યો હતો. એવું જણાય છે કે ઉપ રજિસ્ટ્રાર, સહકારી મંડળીઓએ તા. ૨૬.૭.૧૯૯૩ના રોજ કેટલાક દસ્તાવેજો માંગ્યા હતા, જે સમાજ દ્વારા તા. ૨૨.૯.૧૯૯૩ના રોજ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. ત્યારબાદ, પ્રતીમા ચૌધુરીના સ્થાને કલ્પના મુખર્જીનું સભ્યપદ મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું. તેથી, કલ્પના મુખર્જીના હિતમાં હસ્તાંતરણ માટે પોતાની સતત વિનંતી તથા વીજ મીટર હસ્તાંતરિત કરવા માટે સી.ઈ.એસ.સી.ને કરેલી પોતાની વિનંતી પછી લગભગ ત્રણ વર્ષ બાદ પ્રતીમા ચૌધુરીએ પાછળ હટી જવું, કાયદાની નજરે કોઈ આધાર પામી શકે તેમ નથી. પ્રતીમા ચૌધુરીએ પોતાના મનફેરના અનુસંધાને સમાજને જરૂરી કાર્યવાહી કરવા વિનંતી કરતી વખતે કલ્પના મુખર્જીને જાણ કરવાની પણ તસ્દી લીધી નહોતી. આ ન્યાયસંગતતાના સિદ્ધાંતના વિરુદ્ધ છે. લોર્ડ કેનિંગે પોતાના ગ્રંથ, ધ ડિસિપ્લિન ઓફ લૉ, ૭મી પુનર્મુદ્રણ, પાનું ૨૨૩ પર નીચે મુજબ નિરીક્ષણ કર્યું હતું:

“તે ન્યાય અને સમાનતાનો એક સિદ્ધાંત છે. તેનો સાર એવો છે કે, જ્યારે કોઈ વ્યક્તિએ પોતાના શબ્દો અથવા વત નથી બીજી વ્યક્તિને એવો વિશ્વાસ કરાવ્યો હોય કે તે તેના પર વિશ્વાસ રાખીને નિર્ભયતાપૂર્વક કાર્ય કરી શકે — અને બીજી વ્યક્તિએ તે વિશ્વાસના આધારે ખરેખર કાર્ય પણ કર્યું હોય, ત્યારે તે વ્યક્તિએ તેનાથી વિપરીત વર્તવું અન્યાયસંગત અથવા અસમાનતાપૂર્ણ બને છે.”

ડિક્સન, જે. ના શબ્દોમાં:—

જિસ સિદ્ધાંત પર પૈસમાં એસ્ટોપલ આધારિત છે તે એવો છે કે કાયદો કોઈ પક્ષકારને એવા તથ્યસંબંધી અનુમાનથી અન્યાયપૂર્ણ વિમુખ થવાની મંજૂરી આપવો નહીં જોઈએ, જે અનુમાન તેણે તેમના કાનૂની સંબંધોના હેતુસર બીજા પક્ષકારને સ્વીકારવા અથવા અંગીકાર કરવા પ્રેરિત કર્યો હોય.

ઉક્ત સિદ્ધાંતને આગળ વધારીને નીચે દર્શાવેલ હદ સુધી વિસ્તૃત કરવામાં આવ્યો હતો:—

કોઈ પણ હાલતમાં, તે માલિકી હોવાના અનુમાન અથવા માલિકી ન હોવાના અનુમાન પર લાગુ પડે છે. આથી જેને માલિકીના અવરોધ તરીકે ઓળખી શકાય તેવી સ્થિતિ ઊભી થાય છે. આવા ઘણા પ્રસંગો હોય છે જેમાં તે માલિક નથી, અથવા કોઈ પણ હાલતમાં, તેમાં પોતાનો હિતનો દાવો કરતો નથી, અથવા બીજા વ્યક્તિ જે કરી રહ્યા છે તેના વિષે કોઈ વાંધો નથી. આવા પ્રસંગોમાં, વારંવાર એવો નિર્ધાર કરવામાં આવ્યો છે કે માલિકે બીજી વ્યક્તિને જે બાબતે વિશ્વાસ કરાવ્યો હોય તેમાંથી તેને પાછું ફરવા દેવામાં આવવું નહીં. એટલું જ નહીં, તેની સંપત્તિ ઉપરની પોતાની જ માલિકી, તે જમીન હોય કે માલસામાન,

મર્યાદિત કરવામાં આવી છે અથવા લુપ્ત માનવામાં આવી છે, અને તેમાં નવા હકો અને હિતો સર્જાયા છે. 'અને આ તેની વર્તણૂકના કારણે કાર્યરત બને છે, એટલે કે તેણે બીજી વ્યક્તિને જે બાબતે વિશ્વાસ કરાવ્યો હતો તેના કારણે, ભલે તેનો એવો ક્યારેય આશય ન રહ્યો હોય.

એવું કહી શકાય કે વાસ્તવિક વચનના અભાવે પણ, જો કોઈ વ્યક્તિ પોતાના શબ્દો અથવા વર્તન દ્વારા એવી રીતે વર્તે કે જેથી અન્ય વ્યક્તિને એવો વિશ્વાસ થાય કે તે પોતાના કડક કાનૂની હકો પર આગ્રહ રાખશે નહીં, અને તેને જાણ હોય અથવા તેનો એવો ઇરાદો હોય કે બીજી વ્યક્તિ તે વિશ્વાસના આધારે કાર્ય કરશે, અને તે વ્યક્તિ વાસ્તવમાં તેમ કાર્ય કરે, તો તે પરિસ્થિતિમાં પણ અન્ય વ્યક્તિના હિતમાં સમતા અધિકાર ઉભો થાય છે, અને તે સમતા અધિકાર કઈ રીતે સંતોષી શકાય તે નક્કી કરવું સમતા અનુસાર કાર્ય કરતી અદાલતનું કામ છે. સમતા અધિકાર અનિવાર્ય રીતે કરાર પર આધારિત નથી હોતો, પરંતુ શબ્દો અથવા વર્તન પર આધારિત હોય છે. પ્રિવી કાઉન્સિલે વી. વેલિંગ્ટન કોર્પોરેશન મામલામાં અવલોકન કર્યું હતું કે સમતા અધિકાર કઈ રીતે સંતોષી શકાય તે નક્કી કરવા માટે અદાલતે દરેક કેસની પરિસ્થિતિઓ તરફ જોવું જ જોઈએ."

(૩) વડી અદાલતે પક્ષકારો વચ્ચેના ભૂતકાળીન સંબંધો તથા બે જીવનસાથીઓ, અર્થાત્, પાર્થ મુકર્જી અને સોવા મુકર્જી, વચ્ચેના સંબંધોમાં આવેલા કડવાશને ધ્યાનમાં લઈને, વિવાદનું સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા જે રીતે પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું, તે રીતને સ્પષ્ટપણે મંજૂરી આપી હતી. ઉપરોક્ત દૃષ્ટિકોણથી વિવાદનું પરીક્ષણ કર્યા પછી, વડી અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન

કર્ચું હતું:— "અરજદાર તરફથી આ રજૂઆત પણ કરવામાં આવી હતી કે માનનીય ટ્રિબ્યુનલ, ઉક્ત કાર્યવાહી દરમિયાન પુરાવાની યોગ્ય મૂલવણી કર્યા બાદ માનનીય મધ્યસ્થ દ્વારા નોંધાયેલા તારણોની મૂલવણી કરવામાં નિષ્ફળ ગયું હતું. માનનીય ટ્રિબ્યુનલ આ દૃષ્ટિકોણ સાથે સંમત જણાય છે કે ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજને હસ્તાંતરણનો યોગ્ય અને પૂર્ણ દસ્તાવેજ કહી શકાય નહીં. ત્યારબાદ માનનીય ટ્રિબ્યુનલે એ બાબતની તપાસ કરી કે એક સભ્ય દ્વારા અન્ય વ્યક્તિને એપાર્ટમેન્ટનું હસ્તાંતરણ અમલમાં મૂકવા માટે આપો દસ્તાવેજ આવશ્યક છે કે કેમ. ૨૯.૬.૧૯૯૨ અને ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રો પર આધાર રાખીને અને આંખે દેખાતું હોય તે કરતાં વધુ વાંચવાનો પ્રયાસ કર્યા વિના, અને તે પણ એકદમ યોગ્ય રીતે, માનનીય ટ્રિબ્યુનલે ઠરાવ્યું હતું કે પ્રતીમા ચૌધરીએ આવા પત્રો દ્વારા પોતાના નોમિની કલ્પના મુકર્જના પક્ષે ફ્લેટ હસ્તાંતરિત કરવાની પોતાની ઇચ્છા વ્યક્ત કરી હતી. વૈવાહિક બંધનમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા બે કુટુંબો વચ્ચેના સંબંધોના પરિપ્રેક્ષ્યમાં આ બાબત અત્યંત સંબંધિત હતી. એવું કહી શકાય નહીં કે વર્તમાન કેસની પૃષ્ઠભૂમિમાં અવેજની ચુકવણી નિર્ણાયક પરિબળ બની શકે નહીં એવું અવલોકન કરવામાં માનનીય ટ્રિબ્યુનલ બિલકુલ પણ ન્યાયસંગત નહોતું."

{૪} અવેજના પસાર થવાના વિષય પર, વડી અદાલતે મુખ્યત્વે સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પ્રતિપાદિત દૃષ્ટિકોણ સ્વીકાર્યો. અવેજના પ્રશ્ન અંગે વડી અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકનો કર્યા:—

વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલએ ફ્લેટના હસ્તાંતરણ સંબંધિત પાસાનું યોગ્ય દૃષ્ટિકોણથી વિચારણા કર્યું હોવાનું જણાય છે. વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલના આ અવલોકનને અવગણવાનું ન્યાયસંગત ઠરે તે માટે આ અદાલત સમક્ષ કંઈપણ રજૂ કરી શકાયું નથી કે "ન તો અધિનિયમ અને ન તો નિયમ ભેટ અથવા વસીયત દ્વારા હસ્તાંતરણને બાકાત રાખે છે. પરંતુ નિયમ હસ્તાંતરણ કરવાની પદ્ધતિ નિર્ધારિત કરતો નથી, તેમજ તેવું પણ ફરજિયાત બનાવતો નથી કે હસ્તાંતરણ સંપત્તિના હસ્તાંતરણ અધિનિયમમાં નિર્ધારિત આવશ્યક કોઈપણ રીત દ્વારા જ કરવામાં આવવું જોઈએ. હસ્તાંતરણગ્રાહી ફાળવણદાર અથવા પુનઃફાળવણદાર હોવો જોઈએ."

જ્ઞાની ટ્રિબ્યુનલે પશ્ચિમ બંગાળ સહકારી મંડળીઓ નિયમ, ૧૯૭૪ ના નિયમ ૨૦૧ (૩) તથા ૧૯૮૭ ના સંબંધિત નિયમનો ઉલ્લેખ કરતાં નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે અવેજ રકમની ચૂકવણીનો પ્રશ્ન મુખ્યત્વે અને સંપૂર્ણપણે હસ્તાંતરકર્તા અને હસ્તાંતરગ્રાહી વચ્ચેનો વિષય છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે "હાલના ૧૯૮૭ ના નિયમમાંથી નિયમ ૨૦૧ (૩) નો લોપ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ ની વારંવારની વિનંતી પર અધિનિયમ અને નિયમોની જોગવાઈઓનું સંપૂર્ણ પાલન કરીને હસ્તાંતરણ કરનાર મંડળીની સ્થિતિને સ્પષ્ટ રીતે મજબૂત બનાવે છે. એવી સ્થિતિમાં, હસ્તાંતરગ્રાહીએ કબજો રાખવા માટે ફાળવણીનું પ્રમાણપત્ર આવશ્યક છે, હસ્તાંતરકર્તા પાસેથી હકહસ્તાંતરણ દસ્તાવેજ નહીં".

પૂરતું મહત્વપૂર્ણ એ છે કે વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલએ એ રીતનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો કે જેમાં પ્રતીમા ચૌધુરીએ મૂળ સભ્ય, સુશ્રી ઇન્દ્રાણી ભટ્ટાચાર્ય પાસેથી ફ્લેટ મેળવ્યો

હતો અને ત્યારબાદ એ વિચાર્યું હતું કે પછી ઉક્ત પ્રતીમા ચૌધુરી દ્વારા કલ્પના મુખર્જીના હિતમાં કરાયેલ હસ્તાંતરણ અંગે કેવી રીતે કોઈ વાંધો હોઈ શકે. પાર્થ મુખર્જીને ધિરાણરૂપે રૂપિયા આપ્યાની વાત વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલના ન્યાયિક અંતઃકરણને સંતોષ થાય તે રીતે સ્થાપિત થઈ શકી નહોતી અને આક્ષેપિત ચુકાદામાં દર્શાવેલ કારણોસર વિદ્વાન ટ્રિબ્યુનલએ કલ્પના મુખર્જીની તરફથી કરાયેલ આ દાવાઓને અવગણવાનું પસંદ કર્યું નહોતું કે રૂપિયા ૪,૨૯,૦૦૦/- જેટલા શેરો પ્રતીમા ચૌધુરીના હિતમાં હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યા હતા. ∴ વર્તમાન કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં, અવેજની રકમના કથિત બિનચુકવણી સંબંધિત વિવાદને ઉભો રહેવા માટે કોઈ આધાર ધરાવતો માનવામાં આવ્યો નહોતો."

ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષો નોંધ્યા પછી, વડી અદાલતે તેના ઉપસંહારમાં નીચેના અવલોકનો નોંધ્યા:-

"પરંતુ, અગાઉ નોંધવામાં આવ્યું છે તેમ, પડકાર હેઠળનો ચુકાદો અને આદેશ એવી કોઈ દુર્બલતા અથવા અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત ભૂલથી પીડિત જણાતો નથી, જે કોઈ હસ્તક્ષેપ માટે આવશ્યક બને અથવા તેને ન્યાયસંગત ઠરાવે. ઉપર સંક્ષેપમાં દર્શાવ્યા મુજબના રીતે વિવાદના વિશ્લેષણના આધારે, વડી અદાલતે પ્રતિમા ચૌધરી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ પડકારને દિ. ૧૪.૨.૨૦૦૬ના સામાન્ય આદેશ દ્વારા ફગાવી દીધો. સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા દિ. ૧૬.૫.૨૦૦૨ના રોજ પસાર કરાયેલ સામાન્ય આદેશ અને વડી અદાલત દ્વારા દિ. ૧૪.૨.૨૦૦૬ના રોજ પસાર કરાયેલ સામાન્ય આદેશને પ્રતિમા ચૌધરીએ

વિશેષ અનુમતિ અપીલ (દિવાની) ક્રમાંક ૧૫૨૫૨ ઓફ ૨૦૦૬ દાખલ કરીને પડકાર્યો હતો.

૨,૪. મંજૂરી આપવામાં આવી.

૨૫. અમારા દ્વારા નોંધવામાં આવેલ તથ્યાત્મક વર્ણન, મધ્યસ્થ દ્વારા અને સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા વિચારણામાં લેવામાં આવેલી પરિસ્થિતિઓ, તેમજ વડી અદાલતનું વિશ્લેષણ, આ બધાનું ઉપરોક્ત રીતે વિગતવાર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. એટલું કહેવું પૂરતું છે કે, ઉપરોક્ત રીતે જે તથ્યોનો અગાઉથી ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તે સિવાય અન્ય કોઈ વધારાના તથ્યો સુનાવણી દરમિયાન અમારી નોંધ પર લાવવામાં આવ્યા નહોતા. પ્રતિસ્પર્ધી પક્ષોના વિધાવંત વકીલો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી દલીલોની નોંધ કરવી પણ અમારા માટે આવશ્યક નથી. ફક્ત એટલું જ ઉલ્લેખનીય છે કે, સંબંધિત પક્ષો દ્વારા અત્યાર સુધી અગાઉ જે તે જ દલીલો રજૂ કરવામાં આવી હતી, તે જ આ અદાલત સમક્ષ પણ રજૂ કરવામાં આવી. તેથી, અમારી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી દલીલોને કાયદાના વિવિધ સિદ્ધાંતો હેઠળ વિભાગીકૃત કરીને, પ્રતિસ્પર્ધી પક્ષોની તરફથી રજૂ કરાયેલા પ્રસ્તાવોનું સત્યાસત્ય અમે તપાસવા પ્રયત્ન કરીશું. તે પછી અમે અમારા અંતિમ નિષ્કર્ષો નોંધશું.

૨૬. સર્વપ્રથમ તો, અમને આ બાબતે આશ્ચર્ય થાય છે કે સહકારી અધિકરણ તેમજ વડી અદાલતે, અપીલકર્તા દ્વારા (લવાદ સમક્ષ) દાખલ કરાયેલા પુનરુત્તરમાં દર્શાવાયેલ તથ્યસ્થિતિને વિચારણામાંથી બહાર રાખી હતી. ઉપરોક્ત તથ્યસ્થિતિને વિચારણામાંથી બહાર રાખતી વખતે, સહકારી

અધિકરણ અને વડી અદાલતે કાયદાની કોઈ જોગવાઈ પર આધાર રાખ્યો ન હતો અને ન તો કાનૂની ન્યાયશાસ્ત્રમાં સ્વીકારાયેલ અને માન્ય એવા કોઈ સિદ્ધાંત પર નિર્ભરતા મૂકી હતી. આ બાબત વિવાદાસ્પદ નથી કે કલ્પના મુખર્જી અને સોસાયટીને લેખિત જવાબો દાખલ કરવાની પરવાનગી અપાયા બાદ પ્રતીમા ચૌધરીને પણ તે નોંધ પર લેવા દેવામાં આવી હતી. આ પણ વિવાદમાં નથી કે લવાદ સમક્ષ દાખલ કરાયેલા લેખિત જવાબોમાં, કલ્પના મુખર્જીએ અન્ય બાબતો સાથે એવો અભિગમ અપનાવ્યો હતો કે ફ્લેટ નં. ૫૬૧ તેના નામે હસ્તાંતરણ કરવા બદલનું અવેજ પ્રતીમા ચૌધરીને ચૂકવવામાં આવ્યું હતું, તેમ છતાં વિરોધી પક્ષકારોએ આધારિત દસ્તાવેજોમાં વિપરીત દર્શાવાતું હતું. પ્રતીમા ચૌધરીએ દાખલ કરેલા વિવાદપ્રકરણમાં ઉલ્લેખ ન કરાયેલા અનેક દસ્તાવેજો પર પણ કલ્પના મુખર્જીએ આધાર રાખ્યો હતો. પક્ષકારો વચ્ચેની અરજીઓ ત્યારે જ પૂર્ણ ગણાય, જ્યારે પ્રતીમા ચૌધરીને, જો તે ઇચ્છે તો, પુનરુત્તર દાખલ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવે. તેણે હકીકતમાં પુનરુત્તર દાખલ કર્યું હતું, જેને લવાદે નોંધ પર લીધું હતું. બંને પક્ષકારોને પુરાવો રજૂ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી, માત્ર પ્રતીમા ચૌધરી દ્વારા દાખલ કરાયેલ ફરીયાદ અને તેના પ્રતિભાવરૂપે કલ્પના મુખર્જી તથા સોસાયટી દ્વારા દાખલ કરાયેલ લેખિત જવાબોમાંથી ઉભરી આવતી તથ્યસ્થિતિ અંગે જ નહીં, પરંતુ પ્રતીમા ચૌધરીએ પોતાના પુનરુત્તર સોગંદનામામાં ઉજાગર કરેલી તથ્યસ્થિતિ અંગે પણ. તેથી, લવાદે પોતાના તા. ૫.૨.૧૯૯૯ ના અવોર્ડમાં પોતાના નિષ્કર્ષો માત્ર પક્ષકારોની અરજીઓના આધારે જ નહીં, પરંતુ ઉપરોક્ત અરજીઓને સમર્થન

આપતા રજૂ કરાયેલા પુરાવાના આધારે પણ નોંધ્યા હતા. તેથી અમારો મત એવો છે કે લવાદે કાયદા મુજબ કાર્ય કર્યું હતું, અને એટલા માટે પ્રતીમા ચૌધરીએ પોતાના પુનરુત્તરમાં રજૂ કરેલી તથ્યસ્થિતિને સહકારી અધિકરણ અને વડી અદાલત દ્વારા વિચારણામાંથી બહાર રાખવી સંપૂર્ણપણે અયોગ્ય હતી. પ્રતીમા ચૌધરી દ્વારા કરાયેલ તથ્યવર્ણનને, પ્રતીમા ચૌધરી અને કલ્પના મુખર્જી વચ્ચેના પરસ્પર પ્રતિસ્પર્ધી દાવાઓનું નિરાકરણ કરતી વખતે, વિચારણામાંથી બહાર રાખી શકાય તેમ નહોતું. તેથી, વડી અદાલતના નિર્ણયનો આ વર્તમાન પાસો રદ થવા પાત્ર છે અને તે અનુસાર રદ કરવામાં આવે છે. માત્ર આ વર્તમાન નિર્ધારણથી જ, નિરાકરણકારી સત્તાધિકારીઓએ વિચારમાં ન લીધેલા અનેક તથ્યો પ્રાસંગિક બની જશે. તેમ છતાં, અમને એવું લાગે છે કે મામલાને નવી સીરિસી વિચારણા માટે પરત મોકલવાથી પક્ષકારો પર વધુ બોજો આવશે. વિદ્વાન વકીલશ્રીઓની વિસ્તૃત દલીલો સાંભળ્યા બાદ, અમે પ્રશ્નોનો અંતિમ નિરાકરણ અત્રે અને અત્યારે જ કરીશું.

૨૭. સહકારી ટ્રિબ્યુનલે તેના તા. ૧૬.૫.૨૦૦૨ના આદેશમાં ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૫માં પ્રતિપાદિત નિષેધના સિદ્ધાંતનો આશ્રય લીધો હતો. વડી અદાલતે સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ઉપજાવેલા નિષ્કર્ષોની પુષ્ટિ કરી હતી. ઉપરોક્ત સિદ્ધાંત ઉપરાંત, વડી અદાલતે સમન્યાય અને ન્યાયસંગતતાના સિદ્ધાંતોનો પણ આશ્રય લીધો હતો. જ્યાં સુધી ઉત્તરોક્ત સિદ્ધાંતોનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી અમે પ્રતિસ્પર્ધી પક્ષકારોની દલીલોનું પરીક્ષણ કર્યા પછી તેના વિષે વિચારણા કરીશું, કારણ કે સમન્યાય અને ન્યાયસંગતતા તથ્યોના સમસ્ત

સ્વરૂપ અને પૂર્ણતાપર આધારિત રહેશે. તેથી ઉપરોક્ત પાસાનું નિર્ધારણ સંકળાયેલ હકીકતી પરિસ્થિતિઓની સૂક્ષ્મતાઓ સાથે વ્યવહાર કર્યા પછી જ થઈ શકે. તેમ છતાં, અમે નિષેધના સિદ્ધાંત વિષે વિચાર કરવાનો પ્રયત્ન કરીશું, જેથી નિર્ધારિત કરી શકાય કે વર્તમાન કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૫માં સમાવિષ્ટ નિયમનો આશ્રય લેવો શક્ય હતો કે નહીં. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૫ અહીં નીચે ઉતારવામાં આવે છે:—

"૧૧૫. નિરાકરણનો પ્રતિબંધ.— જ્યારે કોઈ વ્યક્તિએ પોતાના નિવેદન, કૃત્ય અથવા ઉપેક્ષા દ્વારા, ઇરાદાપૂર્વક બીજી વ્યક્તિને કોઈ બાબત સાચી છે એમ માનવા માટે પ્રેરિત કરી હોય અથવા એવી માન્યતા રાખવા દીધી હોય અને તેવી માન્યતા ઉપર કાર્ય કરવા પ્રેરિત કરી હોય, ત્યારે તે વ્યક્તિ પોતે અથવા તેનો પ્રતિનિધી, પોતાની અને તેવી બીજી વ્યક્તિ અથવા તેના પ્રતિનિધી વચ્ચેના કોઈ પણ દાવા અથવા કાર્યવાહી માં, તે બાબતનું સત્ય નકારવા માટે અનુમતિપાત્ર રહેશે નહીં.

દષ્ટાંત

એ જાણપૂર્વક અને ખોટી રીતે બીને એવો વિશ્વાસ કરાવે છે કે અમુક જમીન એની માલિકીની છે, અને તેના પરિણામે બીને તે ખરીદવા તથા તેની કિંમત ચૂકવવા પ્રેરિત કરે છે. ત્યારબાદ તે જમીન એની મિલકત બને છે, અને એ આ આધાર પર વેચાણ રદ કરાવવા ઇચ્છે છે કે વેચાણના સમયે તેની પાસે કોઈ હકમાલિકી

નહોતી. તેને પોતાની હકમાલિકીના અભાવને સાબિત કરવાની મંજૂરી આપવી નહીં.

એ સમજવું આવશ્યક છે કે એસ્ટોપલનો નિયમ ન્યાયસંગતતા પર આધારિત એક સિદ્ધાંત છે. તે વિષયના સત્યને બહિષ્કૃત કરવાનો અનુમાન સ્થાપે છે. આ બધું માત્ર ન્યાયસંગતતાના હિતાર્થે. ઉપરોક્ત એસ્ટોપલના નિયમના અવલોકનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પ્રથમ, એક પક્ષે બીજા પક્ષ સમક્ષ તથ્યાત્મક નિવેદન કરેલું હોવું જોઈએ. બીજું, બીજા પક્ષે ઉપરોક્ત તથ્યાત્મક નિવેદન સ્વીકારી તેના પર આધાર મૂકેલો હોવો જોઈએ. ત્રીજું, ઉપરોક્ત તથ્યાત્મક નિવેદન પર આધાર રાખીને, બીજા પક્ષે પોતાની સ્થિતિમાં ફેરફાર કરેલો હોવો જોઈએ. ચોથું, આ પ્રકારનો સ્થિતિમાં થયેલો ફેરફાર એવો હોવો જોઈએ કે તેને મૂળ સ્થિતિમાં પાછો ફરવા કહેવું અન્યાયપૂર્ણ ઠરે. તેથી, એસ્ટોપલનો સિદ્ધાંત માત્ર ત્યારે જ લાગુ પડશે જ્યારે પ્રથમ પક્ષ દ્વારા કરાયેલા પ્રતિનિધિત્વના આધારે બીજા પક્ષે પોતાની સ્થિતિ એવી રીતે બદલી હોય કે પ્રારંભિક સ્થિતિ પુનઃસ્થાપિત કરવી અન્યાયી બને. અમારી વિચારી-વિમર્શી દૃષ્ટિએ, ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૫માં સમાયેલ એસ્ટોપલના સિદ્ધાંતના કોઈપણ તત્વો આ કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં પૂર્ણ થયેલા હોવાનું કહી શકાય તેમ નથી. અત્રે, પ્રથમ પક્ષે કોઈ પ્રતિનિધિત્વ કર્યું નથી. તેથી બીજા પક્ષે તેના સમક્ષ કરાયેલ કોઈ પ્રતિનિધિત્વ સ્વીકાર્યું નથી. વધુમાં, બીજા પક્ષે કોઈ રીતે વર્તન કર્યું નથી અને બીજા પક્ષે પોતાની સ્થિતિમાં કોઈ ફેરફાર પણ કર્યો નથી. તેથી, મૂળ સ્થિતિની પુનઃસ્થાપના અન્યાયપૂર્ણ કે અયોગ્ય થશે કે કેમ, એવો

પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. જો પ્રતિમા ચૌધરી દ્વારા કરાયેલા પ્રતિનિધિત્વના આધારે કલ્પના મુખર્જી તરફથી પ્રતિમા ચૌધરીને અવેજ ચૂકવાયું હોત, તો અમે એ સ્વીકારી શકતા કે કલ્પના મુખર્જીએ પોતાની સ્થિતિમાં ફેરફાર કર્યો હતો. પ્રતિસ્પર્ધી પક્ષો દ્વારા રજૂ કરાયેલા તથ્યોમાં, ખાસ કરીને મધ્યસ્થ દ્વારા કરવામાં આવેલા આદેશની પૃષ્ઠભૂમિમાં કે ફ્લેટના હસ્તાંતરણ બદલ કોઈ અવેજ ચૂકવાયું નહોતું, અને ખાસ કરીને સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તથા વડી અદાલત દ્વારા નોંધાયેલા તથ્યાત્મક નિષ્કર્ષની પૃષ્ઠભૂમિમાં કે વર્તમાન વિવાદમાં અવેજનું ચૂકવાણ ગોણું હતું, અમે આ નિષ્કર્ષે પહોંચવામાં જરાય સંકોચ અનુભવતા નથી કે સહકારી ટ્રિબ્યુનલ અને વડી અદાલતે જેના પર આધાર મૂકેલો એ એસ્ટોપલનો સિદ્ધાંત, વર્તમાન કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં, પ્રતિમા ચૌધરીના નુકસાનાર્થે લાગુ કરી શકાય તેમ નહોતો. જ્યાં સુધી વિષયના આ તાત્કાલિક પાસાનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી આ અદાલતે જાહેર કરેલી કાનૂની સ્થિતિ અમારી ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષને સંપૂર્ણ ટેકો આપે છે. આ સંદર્ભે, સંદર્ભ

સૌપ્રથમ, આ અદાલતે કસિન્કા ટ્રેડિંગ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૧૯૯૫) ૧ એસ.સી.સી. ૨૭૪ માં આપેલા ચુકાદા તરફ સંદર્ભ કરી શકાય, જેમાં આ અદાલતે નીચે મુજબ નોંધ્યું હતું:—

૧૧. પ્રોમિસરી એસ્ટોપેલ અથવા સમતાધિષ્ટિત એસ્ટોપેલનો સિદ્ધાંત દેશના વહીવટી કાયદામાં સુસ્થાપિત છે. સરળ રીતે કહીએ તો, આ સિદ્ધાંત અન્યાયને ટાળવા માટે સમતાના આધારે વિકસિત કરાયેલ એક સિદ્ધાંત છે. આ સિદ્ધાંતનો આધાર એવો છે કે જ્યાં કોઈ પક્ષે પોતાના શબ્દો અથવા વર્તન દ્વારા બીજા પક્ષને

શબ્દો અથવા વર્તનથી કોઈ નિર્વિવાદ વચન અથવા પ્રતિનિધિત્વ આપેલું હોય, જેનો હેતુ કાનૂની સંબંધો સ્થાપિત કરવાનો હોય અથવા ભવિષ્યમાં કાનૂની સંબંધ ઊભો કરવાની અસર પેદા કરવાનો હોય, અને તે જાણતો પણ હોય તથા એવો ઈરાદો પણ રાખતો હોય કે તે પ્રતિનિધિત્વ, ખાતરી અથવા વચન તે બીજા પક્ષ દ્વારા, જેને તે આપવામાં આવ્યું છે, તેના પર અમલ કરવામાં આવશે, અને વાસ્તવમાં તે બીજા પક્ષ દ્વારા તેના પર તેમ અમલ પણ કરવામાં આવ્યો હોય, તો તે વચન, ખાતરી અથવા પ્રતિનિધિત્વ કરનાર પક્ષ પર બાંધકામરૂપ થવું જોઈએ અને તે પક્ષને તેમાંથી પાછું ફરવાની પરવાનગી આપવી જોઈએ નહીં, જો પક્ષો વચ્ચે થયેલા અથવા થવા માટે અભિપ્રેત વ્યવહારોને ધ્યાનમાં લેતાં તેને એમ કરવાની મંજૂરી આપવી અસમતાસંગત હોય.

(ભાર અમારો છે)

એસ્ટોપલના સિદ્ધાંત સંદર્ભે ઉપરોક્ત ભાવના, આ અદાલતે મોનેટ /સ્પેટ એન્ડ એનર્જી લિમિટેડ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, (૨૦૧૨) ૧૧ એસ.સી.સી. ૧ માં ફરી નોંધ લીધી હતી, જેમાં આ અદાલતે એસ્ટોપલના સિદ્ધાંત અંગે પોતાના મતો નીચે મુજબ વ્યક્ત કર્યા હતા:—

૨૮૯. જેમ કે આપણે અગાઉ જોયું છે, પ્રોમિસરી એસ્ટોપલના સિદ્ધાંતને અમલમાં લાવવા માટે કોઈ વચન હોવું આવશ્યક છે, અને તે આધાર પર સંબંધિત પક્ષે પોતાના હિતને હાનિ થાય તેવી રીતે કાર્ય કર્યું હોવું જોઈએ.

ઉપર દર્શાવેલ રીતે પ્રતિબંધના સિદ્ધાંતના તત્વો એચ.એસ. બસવરાજપ (ડી) તેમના એલ.આર.ઝ દ્વારા અને અન્ય વિ. કેનેરા બેંક અને અન્ય, (૨૦૧૦) ૧૨ એસ.સી.સી. જપટ માં પણ નીચે મુજબ પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યા હતા:—

૩૦. સામાન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, એસ્ટોપલ એવો સિદ્ધાંત છે જે ત્યારે લાગુ પડે છે જ્યારે એક વ્યક્તિ બીજા વ્યક્તિને કોઈ બાબત સાચી છે એવો વિશ્વાસ કરાવે છે અથવા ઇરાદાપૂર્વક એવો વિશ્વાસ પેદા કરે છે અને એવો વિશ્વાસ રાખીને તે વ્યક્તિ પોતાની સ્થિતિમાં ફેરફાર કરે છે. આવા કેસમાં, પ્રથમ વ્યક્તિ આપેલા વચનથી પાછી ફરી શકશે નહીં. તેમ છતાં, એસ્ટોપલનો સિદ્ધાંત માત્ર એવા કેસોમાં જ લાગુ પડે છે જ્યાં બીજી પક્ષકારએ તે દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆત પર નિર્ભર રહી પોતાની સ્થિતિમાં ફેરફાર કર્યો હોય.

(ભાર અમારા તરફથી છે)

જેમ અહીં ઉપર પહેલેથી જ નોંધવામાં આવ્યું છે, વર્તમાન કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાંથી એસ્ટોપ્પેલના કોઈપણ તત્વો નિષ્કર્ષિત કરી શકાય તેમ નથી. ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં રાખીને, સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલત દ્વારા એસ્ટોપ્પેલના સિદ્ધાંત પર આધાર રાખીને પ્રતિમા ચૌધરીએ પોતાના દાવાને સમર્થન આપવા માટે ઉઠાવેલી દલીલો/બચાવો બહાર રાખવાના નિર્ધારણને અમે આથી રદ કરીએ છીએ.

૨૮. વર્તમાન વિવાદમાં સ્વીકારાયેલ તથ્યસ્થિતિ, અમારા વિચારીત મતે, સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ છે. જો વિવિધ નિર્ધારક સત્તાધિકારીઓએ નિર્વિવાદ તથ્યસ્થિતિને ધ્યાનમાં લીધી હોત, તો આ મુશ્કેલીનું નિરાકરણ

કરવામાં વિશેષ અડચણ ન આવી હોત. બાબતની સુનાવણી દરમિયાન અને આદેશ નોંધતાં સમયે અમારા મનમાં આવેલા થોડા સંબંધિત સ્વીકારાયેલ તથ્યો અમે રેખાંકિત કરીશું:— (૧) ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ તારીખના પત્રોમાં ફ્લેટ નં. ૫૦ હસ્તાંતરિત કરવાનો જે કારણ દર્શાવવામાં આવ્યો હતો, તે પ્રતિમા ચૌધરી અને કલ્પના મુખર્જી વચ્ચેના નજીકના સંબંધને આધારે હતો, જે “... મારી નોમિની કલ્પના, મારી નજીકની સંબંધી ...” એમ દર્શાવીને વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો. હકીકતમાં, પ્રતિમા ચૌધરી અને કલ્પના મુખર્જી વચ્ચે કોઈ નજીકનો સંબંધ નહોતો. પ્રતિમા ચૌધરી બોમ્બેમાં રહેતી હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે અને તે ક્યારેય કલકત્તા આવતી નહોતી. કલ્પના મુખર્જી કલકત્તાની રહેવાસી છે, જે કલકત્તામાં નોકરીમાં હતી, અને તેના પુત્ર પાર્થ મુખર્જી તેની પત્ની સોવા મુખર્જી સાથે કલકત્તા સ્થાયી થયા બાદ, તે તેની સાથે રહેવા લાગી હતી. પ્રતિમા ચૌધરી અને કલ્પના મુખર્જી વચ્ચે કોઈ સીધો સંબંધ નહોતો. પ્રતિમા ચૌધરીની ભાણી સોવા મુખર્જીનું લગ્ન કલ્પના મુખર્જીના પુત્ર પાર્થ મુખર્જી સાથે થયું હતું. વધુમાં વધુ જે સંબંધ માન્ય થઈ શકે તે પ્રતિમા ચૌધરી અને સોવા મુખર્જી વચ્ચે મોસાળિયા અને ભાણીનો છે. જો પોતાની ભાણી પ્રત્યેના સ્નેહ અને લાગણીને કારણે પ્રતિમા ચૌધરીએ રૂ. ૪ લાખના પ્રતિફળે ખરીદેલ ફ્લેટ નં. ૫૦ હસ્તાંતરિત કરવાની ઈચ્છા રાખી હોત, તો તે તે ફ્લેટ પોતાની ભાણી સોવા મુખર્જીના નામે હસ્તાંતરિત કરતી. સોવા મુખર્જી પ્રત્યેનો લગાવ, તેમજ તેના પ્રત્યેનો પ્રેમ, સ્નેહ અને કલ્યાણભાવ, અહીં ઉલ્લેખિત સ્વરૂપની ક્રિયા સુધી વિસ્તરી શકે તેમ નથી, એટલે કે, મૂલ્યવાન અચલ મિલકતનું કોઈ અવેજ વિના

સોવા મુખર્જીની સાસુના નામે હસ્તાંતરણ. તેથી, ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રોમાં દર્શાવાયેલ પ્રતિમા ચૌધરી અને કલ્પના મુખર્જી વચ્ચેના નજીકના સંબંધનો ઉલ્લેખ પ્રત્યક્ષ દૃષ્ટિએ ખોટો અને અયોગ્ય છે. તેથી, ફ્લેટ નં. ૫૦ના હસ્તાંતરણ બાબતે પક્ષકારો વચ્ચે નજીકના સંબંધના તથ્યને નિર્ધારક સત્તાધિકારીઓએ સ્વીકારી લીધું તે અનુચિત છે.

(૨) તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રોમાં દર્શાવાયેલ અન્ય એક મહત્વપૂર્ણ તથ્યસ્થિતિ સ્વીકારી લેવા માટે કશી જ યોગ્યતા ભાગ્યે જ હતી. આ સંદર્ભે, અમારો ઉલ્લેખ તે હકીકત તરફ છે કે ફ્લેટ નં. ૫૦ પ્રતિમા ચૌધરી દ્વારા કલ્પના મુખર્જીને કોઈ અવેજ વિના હસ્તાંતરિત કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો. સર્વપ્રથમ તો, ઉપરોક્ત તથ્યસ્થિતિ કલ્પના મુખર્જીના પોતાના નિવેદનને ધ્યાનમાં લેતા સ્વીકાર્ય નથી. મધ્યસ્થ સમક્ષ દાખલ કરાયેલ લેખિત જવાબમાં, કલ્પના મુખર્જીએ સ્પષ્ટપણે એવો અભિપ્રાય રજૂ કર્યો હતો કે પ્રતિમા ચૌધરીએ રૂપિયા ૪,૨૯,૦૦૦/-નું અવેજ સ્વીકારી ફ્લેટ નં. ૫૦ તેના નામે હસ્તાંતરિત કર્યો હતો. તેણે વધુમાં એવો દાવો કર્યો હતો કે ઉપરોક્ત અવેજ કલ્પના મુખર્જી પાસેથી પાર્થે મુખર્જી મારફતે પ્રતિમા ચૌધરીને પહોંચાડવામાં આવ્યું હતું. કલ્પના મુખર્જીના જણાવ્યા મુજબ, પાર્થે મુખર્જીએ રૂપિયા ૪,૨૯,૦૦૦/- મૂલ્યના પોતાના નામના શેરો પ્રતિમા ચૌધરીના નામે હસ્તાંતરિત કર્યા હતા. તેથી, સ્વયં કલ્પના મુખર્જીએ પણ ઉપરોક્ત પત્રોમાં દર્શાવાયેલ તથ્યસ્થિતિનો ઇનકાર કર્યો હતો, જેના મુજબ ફ્લેટ નં. ૫૦ પ્રતિમા ચૌધરીના નામેથી કલ્પના મુખર્જીના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યો હતો.

(૩) તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રોમાં સ્પષ્ટપણે નોંધવામાં આવ્યું હતું કે ઉપરોક્ત પત્રોમાં વર્ણવાયેલ હકીકતી સ્થિતિ "આવા હસ્તાંતરણને નિયમિત કરતી નિયમાવલીઓના પાલનને કારણે તથા ભાવિ જટિલતાઓ ટાળવા માટે" દર્શાવવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત પરિષ્કેદોમાં નોંધાયેલ હકીકતી સ્થિતિના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે નિયમો અને વિનિયમોના પાલન માટે તેમજ ભાવિ જટિલતાઓ ટાળવા માટે ખોટી હકીકતો નોંધવામાં આવી રહી હતી. ભાવિ જટિલતાઓ ટાળવા માટે પ્રતીમા ચૌધરીના નામમાંથી કલ્પના મુખર્જીના નામે મિલકતના હસ્તાંતરણના બદલે અવેજની નોંધ કરવામાં આવી હોત તો તે અટકાવવામાં આવે તેના કરતાં વધુ સ્વીકાર્ય ગણાત. કઈ પ્રકારની જટિલતાઓ ટાળવામાં આવી રહી હતી તે સ્પષ્ટ રીતે સમજાતું નથી. સંદર્ભિત પત્રોમાં ઉપરોક્ત હકીકતી સ્થિતિ વ્યક્ત કરવાથી સમગ્ર વ્યવહાર શંકાસ્પદ, અવિશ્વસનીય અને સંભવિત રીતે કપટપૂર્ણ પણ બને છે. કોઈપણ સંબંધના અભાવે, તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રોથી લાભ પામનાર પક્ષ, કલ્પના મુખર્જી પાસેથી હસ્તાંતરી પ્રતીમા ચૌધરીને જવાનું અવેજ દાખલ કરીને જ તમામ જટિલતાઓ સફળતાપૂર્વક ટાળી શક્યો હોત. જો અવેજ જવાનું હતું અને હકીકતમાં ગયું પણ હતું, તો પક્ષકારો કેમ કહે કે આ વ્યવહારમાં અવેજનું પસાર થવું સામેલ નહોતું, તે સમજવું કઠિન છે. તેથી સ્પષ્ટ છે કે તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રોના તમામ તત્વો શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓથી ઘેરાયેલા છે. અહીં નોંધવું ઉપયુક્ત છે કે પક્ષકારો માટે સંદર્ભિત પત્રોમાં ફ્લેટ નં. ૫૦ પ્રતીમા ચૌધરી દ્વારા કલ્પના મુખર્જીને ભેટરૂપે આપવામાં

આવી રહ્યો હતો એવી નોંધ કરવી, પક્ષકારો વચ્ચેની નજીકની સંબંધિતતાના અભાવે, કાયદેસર રીતે ઉચિતપણે ખુલ્લું નહોતું. ઉપરોક્ત મિલકતનું એક તરફથી બીજી તરફ ભેટ સ્વરૂપે હસ્તાંતરણ નિઃસંદેહ ન્યાયિક હસ્તક્ષેપને આધીન બન્યું હોત, કારણ કે તેનાથી ઓછામાં ઓછું પ્રાથમિક દષ્ટિએ શંકાસ્પદતાની છાપ પડતી. તેથી જ કલ્પના મુખર્જીએ મધ્યસ્થ સમક્ષ પોતાના લેખિત જવાબમાં ભિન્ન હકીકતી સ્થિતિ ઉતાવળમાં અપનાવી હતી.

(જ) ઉદ્દેખ કરવો પ્રાસંગિક છે કે કલ્પના મુખર્જી દ્વારા (લવાદ સમક્ષ) દાખલ કરાયેલા લેખિત નિવેદનમાં તેણીએ એવો અભિપ્રાય અપનાવ્યો હતો કે રૂ. ૪,૨૯,૦૦૦/-નું અવેજ તેણી તરફથી પ્રતિમા ચૌધરીને, તેના પુત્ર પાર્થે મુખર્જીના નામે રહેલા શેરો પ્રતિમા ચૌધરીના નામે હસ્તાંતરિત કરીને, પસાર થયું હતું. આ સંદર્ભે નોંધવું પ્રાસંગિક રહેશે કે પ્રતિમા ચૌધરી અને કલ્પના મુખર્જી વચ્ચે અમલમાં મૂકાયેલા હસ્તાંતરણના દસ્તાવેજોની તારીખ ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ હતી. તેના આધારે, સોસાયટીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સે ૧૪.૨.૧૯૯૩ના રોજ ચોજાયેલી તેની બેઠકમાં પ્રતિમા ચૌધરીનું રાજીનામું સ્વીકારવાનો ઠરાવ કર્યો. વધુમાં, તેના સ્થાને કલ્પના મુખર્જીનું સભ્યપદ સ્વીકારવાનો પણ ઠરાવ કરવામાં આવ્યો. ઉદ્દેખિત દસ્તાવેજોના અમલીકરણની તારીખે તેમજ સોસાયટીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સ દ્વારા ઠરાવ પસાર કરવાની તારીખે પણ પાર્થે મુખર્જીના નામે કોઈ શેરો નહોતા. પાર્થે મુખર્જીએ જે શેરો પ્રાપ્ત કર્યા હતા, અને જે કલ્પના મુખર્જી અવેજના બદલે (પ્રતિમા ચૌધરીના નામે) હસ્તાંતરિત થયા હોવાનું દાવો કરે છે, તે ૮.૯.૧૯૯૩ના રોજ અથવા તે પછી

પ્રાપ્ત થયેલા હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું. ઉક્ત શેરોની પ્રાપ્તિની તારીખો, જેમ લવાઈએ પસાર કરેલા આદેશમાં નોંધવામાં આવી હતી અને જે સ્થિતિનો અમારી સમક્ષ વિવાદ કરવામાં આવ્યો નથી, તે નીચે મુજબ છે:- ટાટા કેમિકલ્સ લિમિટેડ ૫૦ નંગ ૮.૯.૯૩

ટાટા કેમિકલ્સ લિમિટેડ ૪૫૦ સંખ્યા ૨૭.૧૦.૯૩

સીમેન્સ ૫૦ નંગ. ૨.૮.૯૩

ઈન્ડિયન એલ્યુમિનિયમ ૫૦૦ નંગ ૪.૩.૯૪

એલ.ટી.સી~ હોટેલ્સ ૧૦૦ નં. શ્રી એચ.પી. રોય સાથે હસ્તગત કરવામાં આવેલ ૪.૪.૯૪"

અતઃ સ્પષ્ટ થાય છે કે પરિવહનગ્રાહી કલ્પના મુખર્જી દ્વારા ઉદ્દેખિત શેરો, પરિવહન દસ્તાવેજો ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ અમલમાં મૂકવામાં આવ્યા ત્યારે, અથવા તો ૧૪.૨.૧૯૯૩ના રોજ જ્યારે સોસાયટીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સે પરિવહન ઠરાવ પસાર કર્યો ત્યારે પણ, પાર્થે મુખર્જીના નામે હતા જ નહીં. ઉપરોક્ત શેરો ૧૬.૧૨.૧૯૯૪ના રોજ પ્રતિમા ચૌધરીના નામે પરિવહિત થયેલા બતાવવામાં આવ્યા છે. ૧૬.૧૨.૧૯૯૪થી ઘણાં પહેલાં, કલ્પના મુખર્જીએ અપનાવેલી સ્થિતિ પ્રમાણે પણ, પ્રતિમા ચૌધરીએ તમામ પરિવહન દસ્તાવેજો અમલમાં મૂક્યા હતા. તેથી, એવો સ્વીકાર કરવો મુશ્કેલ છે કે પક્ષકારોએ એવા શેરોના પરિવહન દ્વારા અવેજ પસાર કરવાનો કરાર કર્યો હતો, જે ફ્લેટ નં. પડીનું પ્રતિમા ચૌધરી પાસેથી કલ્પના મુખર્જીને થયેલા પરિવહનની

તારીખે કલ્પના મુખર્જીની માલિકીમાં જ નહોતા (પાર્થ મુખર્જી મારફતે પણ નહીં). આમ, સારાંશરૂપે, અવિવાહિત તથ્યોના આધારે, કલ્પના મુખર્જીએ મધ્યસ્થ સમક્ષ દાખલ કરેલા પોતાના લેખિત નિવેદનમાં અપનાવેલી સ્થિતિ ખોટી હોવાનું પ્રતિપાદિત થાય છે. મામલાના આ પાસાથી એક ચુકિતસંગત પ્રશ્ન ઊભો થાય છે, તે એવો કે, ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રોમાં વ્યક્ત થયેલી સ્થિતિના વિરુદ્ધ, કલ્પના મુખર્જીએ ખોટી સ્થિતિ શા માટે અપનાવી હોવી જોઈએ? આથી વધુમાં, પરિવહન વ્યવહારની શંકાસ્પદ પ્રકૃતિ પણ ઉજાગર થાય છે.

(૫) પાર્થ મુખર્જીના નામ પરથી પ્રતિમા ચૌધુરીના નામે શેરોના હસ્તાંતરણના વિષયમાં, જે, કલ્પના મુખર્જી મુજબ, પ્રતિમા ચૌધુરીને અવેજની ચુકવણી થવું ગણાતું હતું (ફ્લેટ નં. ૫૦ના હસ્તાંતરણના બદલે). પ્રતિમા ચૌધુરીએ એવો અભિગમ અપનાવ્યો હતો કે ઉપરોક્ત શેરોનું હસ્તાંતરણ, પ્રતિમા ચૌધુરીએ પાર્થ મુખર્જીને આપેલી ઋણરકમની પરતફેરના કારણે થયું હતું.

એસ. જેટલા અંશે વર્તમાન મુદ્દાના આ પાસાનો સંબંધ છે, તેટલા અંશે પ્રતિમા ચૌધુરીએ એવો દાવો કર્યો હતો કે વર્ષ ૧૯૯૩ માં પાર્થ મુખર્જીનું કલકત્તાથી બોમ્બેમાં સ્થાનાંતર થયા બાદ તેણે કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડની નોકરી છોડી દીધી હતી અને બોમ્બે ખાતે આર.કે. સેન સાથે એલ્યુમિનિયમ ઉત્પાદનોનો વ્યવસાય શરૂ કર્યો હતો. પાર્થ મુખર્જીને તેના ઉપરોક્ત વ્યાવસાયિક ઉપક્રમમાં મદદરૂપ થવા માટે, પ્રતિમા ચૌધુરીએ (પાર્થ મુખર્જીના કહેવા પર) ભારત એલ્યુમિનિયમ કંપની લિમિટેડને કાચા માલના પુરવઠા માટે

ચેક દ્વારા રૂપિયા ૨ લાખની રકમ પાર્થ મુખર્જીના ઉપરોક્ત વ્યાવસાયિક ઉપક્રમ માટે ચૂકવી હતી. આ પછી દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે એ જ હેતુ માટે પાર્થ મુખર્જીએ પ્રતીમા ચૌધુરીની બહેન બાની રોય પાસેથી રૂપિયા ૧,૫૦,૦૦૦/- ની રકમનું ધિરાણ પણ લીધું હતું. એવો પણ દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે સોવા મુખર્જીએ પણ તેવી જ રીતે ચેક દ્વારા ચુકવણી કરીને પાર્થ મુખર્જીને ધિરાણ આપ્યું હતું. મધ્યસ્થે પ્રતીમા ચૌધુરીના ઉપરોક્ત દાવાને સ્વીકાર્યો હતો. ઉપરોક્ત નિર્ધારણ માટે મધ્યસ્થે પ્રતીમા ચૌધુરી દ્વારા રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજ અને મૌખિક પુરાવા પર આધાર મૂક્યો હતો. મુદ્દાનો આ વર્તમાન હકીકતસભર પાસો સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલત દ્વારા સંપૂર્ણપણે અવગણવામાં આવ્યો હતો. ઉપરોક્ત પરિચ્છેદ (જ) માં દર્શાવેલી હકીકતી સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખતાં, અમારા મનમાં કોઈ શંકા નથી કે મધ્યસ્થના નિર્ધારણમાં તત્ત્વ હતું, ખાસ કરીને એ હકીકતને ધ્યાનમાં લેતાં કે પાર્થ મુખર્જીના નામેથી પ્રતીમા ચૌધુરીના નામે શેરોનું હસ્તાંતરણ, ફ્લેટ નં. ૫૦ નું કલ્પના મુખર્જીના નામે હસ્તાંતરણ થયા પછી ઘણાં પછી અમલમાં આવ્યું હતું. ઉપરોક્ત કારણસર પણ, સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલતે નોંધેલા હકીકતના નિષ્કર્ષો એવા ગણવા અનિવાર્ય બને છે કે તેઓ તમામ મહત્વપૂર્ણ અને સંબંધિત હકીકતોને ધ્યાનમાં લીધા વિના નોંધવામાં આવ્યા હતા.

(ડ) પ્રતિમા ચૌધુરીએ સોસાયટીના સચિવને તા. ૨૮.૨.૧૯૯૫ના પત્ર દ્વારા તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના તેમના અગાઉના પત્રને પરત ખેંચવા અંગે લેખિત રજૂઆત કરી હતી, તે હકીકત વિવાદાસ્પદ નથી. એ બાબત પણ વિવાદનો

વિષય નથી કે જ્યારે પ્રતિમા ચૌધુરીએ ઉપરોક્ત પત્ર લખ્યો હતો ત્યારે ન તો સભ્યપદનું હસ્તાંતરણ અને ન તો ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ અંતિમ સ્વરૂપ ધારણ કર્યું હતું. સભ્યપદનું હસ્તાંતરણ તેમજ ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ, બંનેને સહકારી સંસ્થાઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રાર દ્વારા તેની મંજૂરી મળ્યા પછી જ અંતિમતા પ્રાપ્ત થવાની હતી. કેસના અભિલેખમાંથી પ્રગટ થતી હકીકતી સ્થિતિ દર્શાવે છે કે સોસાયટીએ સભ્યપદના હસ્તાંતરણ તેમજ ફ્લેટ નં. પડીને કલ્પના મુખર્જીના નામે હસ્તાંતરિત કરવા બાબતે તા. ૧૩.૩.૧૯૯૫ના રોજ સહકારી સંસ્થાઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારની મંજૂરી માગી હતી. નિઃસંદેહ, પ્રતિમા ચૌધુરીએ સંદર્ભિત હસ્તાંતરણોને અંતિમતા પ્રાપ્ત થાય તે પહેલાં જ તેને રદ કરવા વિનંતી કરી હતી. ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિમાં જ સોસાયટીના તા. ૧૦.૪.૧૯૯૫ના જવાબનું મૂલ્યાંકન કરવાની આવશ્યકતા છે. તા. ૧૦.૪.૧૯૯૫ના પત્ર દ્વારા પ્રતિમા ચૌધુરીને જાણ કરવામાં આવી હતી કે તા. ૨.૪.૧૯૯૫ના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સના ઠરાવ પછી સોસાયટી પાસે આ બાબતની તપાસ કરવાની કોઈ સત્તા રહી નથી. અમને ઉપરોક્ત સ્પષ્ટીકરણ અસંગત જણાય છે. સોસાયટી માટે તા. ૨૮.૨.૧૯૯૫ના પરત ખેંચવાના પત્રની તપાસ કરવી અનિવાર્ય હતી; બાબત નિશ્ચિતપણે પૂર્ણ થઈ ગઈ નહોતી. પરત ખેંચવાના પત્ર પછી પણ, સોસાયટીએ પોતાના તા. ૧૬.૪.૧૯૯૫ના નોટિસ દ્વારા પોતાના સભ્યોને તા. ૨.૪.૧૯૯૫ના ઠરાવ વિશે જાણ કરી હતી. તેથી, બાબત સત્તાધિકૃત અંતિમ નિર્ણય સુધી લંબિત હતી. આ દૃષ્ટિએ જોતા, સોસાયટી દ્વારા તા. ૨૮.૨.૧૯૯૫ના પરત ખેંચવાના પત્રને વિચારણા માટે ન સ્વીકારવું યોગ્ય નહોતું. ગુણદોષના આધારે તેને સ્વીકારવું કે

નામંજૂર કરવું એ જુદી બાબત છે, પરંતુ તેની વિચારણા જ ન કરવી સમજણ બહારની છે. હાલની આ અવિચારણાથી સોસાયટી દ્વારા પસાર કરાયેલ ઠરાવ સ્પષ્ટપણે અમાન્ય બની જાય છે.

(૭) રૂ.૩.૧૯૯૫ના રોજ પ્રતિમા ચૌધરીએ સહકારી મંડળીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારને રૂ.૨.૧૯૯૫ના રોજના પરત ખેંચવાના પત્રનો વિચાર કરીને યોગ્ય કાર્યવાહી કરવા વિનંતી કરતાં પત્ર લખ્યો હતો. અમને આ બાબતે આશ્ચર્ય થાય છે કે ઉપ-રજિસ્ટ્રારે મંડળી દ્વારા સ્વીકારવામાં આવેલી બાબતને ધ્યાનમાં લીધી નથી. જ્યારે રૂ.૩.૧૯૯૫નો પત્ર સહકારી મંડળીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારને લખવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે તેણે મંડળી દ્વારા કરવામાં આવેલી ભલામણોને હજી સુધી મંજૂરી આપી નહોતી. રૂ.૨.૧૯૯૫ના પત્રની મંડળીને થયેલી પ્રાપ્તિ (તેમજ રૂ.૩.૧૯૯૫ના પત્રની સહકારી મંડળીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારને થયેલી પ્રાપ્તિ) વિવાદાસ્પદ નથી. તેથી અમારે આ નિષ્કર્ષે આવવું અનિવાર્ય બને છે કે સહકારી મંડળીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારે લીધેલો નિર્ણય રૂ.૨.૧૯૯૫ના પરત ખેંચવાના પત્રના સંદર્ભ વિના લેવામાં આવ્યો હતો (જે રૂ.૩.૧૯૯૫ના સહકારી મંડળીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રારને લખાયેલા પત્ર સાથે જોડવામાં આવ્યો હતો). તેથી સહકારી મંડળીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રાર દ્વારા કરાયેલ નિર્ધારણને માન્ય અને કાયદેસર વિચારણા તરીકે ગણાવી શકાય તેમ નથી. ગુણદોષના આધાર પર સ્વીકાર કે અસ્વીકાર એ જુદી બાબત છે, પરંતુ વિચારણા ન કરવી તો સહેજ પણ સમજાય તેવી નથી. આ પ્રકરણમાં થયેલી આવી અવિવેચના

સહકારી મંડળીઓના ઉપ-રજિસ્ટ્રાર દ્વારા અપાયેલી મંજૂરીને સ્પષ્ટપણે અમાન્ય બનાવે છે.

(૮) પ્રતીમા ચૌધરી દ્વારા તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજોના અમલીકરણની સત્યતા પણ મધ્યસ્થ દ્વારા તપાસવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત તપાસમાં મધ્યસ્થ આ નિષ્કર્ષે પહોંચ્યા હતા કે ઉપરોક્ત દસ્તાવેજોનું અમલીકરણ કરવામાં આવ્યું ત્યારે પ્રતીમા ચૌધરી કલકત્તામાં નહીં પરંતુ બોમ્બેમાં હતી. ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષ ફરિયાદીની તરફેથી રજૂ કરવામાં આવેલા ત્રણ સાક્ષીઓના નિવેદનોના આધારે નોંધવામાં આવ્યો હતો (મધ્યસ્થ સમક્ષ). મધ્યસ્થ દ્વારા કાઢવામાં આવેલ નિષ્કર્ષને નકારતાં સહકારી ટ્રિબ્યુનલએ, માત્ર આ કારણસર કે નોટરી એક વકીલ હતો, પ્રતીમા ચૌધરી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા સાક્ષીઓના નિવેદનોને અવગણ્યા હતા. સહકારી ટ્રિબ્યુનલએ એવો વિચાર કર્યો હતો કે એક વકીલ એવા એસ.એન. ચેટર્જીના નિવેદનને પ્રતીમા ચૌધરી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા સાક્ષીઓ કરતાં વધુ ભાર આપવો જોઈએ. સહકારી ટ્રિબ્યુનલના હસ્તે કરવામાં આવેલ ઉપરોક્ત નિર્ધારણ, તર્કવિરુદ્ધ હોવા ઉપરાંત, કાયદેસર રીતે પણ સંપૂર્ણપણે અસ્વીકાર્ય છે. વર્તમાન કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં, નોટરીનું નિવેદન નકારી કાઢી તજ દેવું જોઈએ હતું, કારણ કે નોટરીએ પોતાના જબાની નિવેદનમાં સ્વીકાર્યું હતું કે તેણે નોટરી અધિનિયમની કલમ ૮ અનુસાર કોઈ નોટરીયલ પ્રમાણપત્ર જારી કર્યું નહોતું. આવા કોઈ પ્રમાણપત્રના જારીકરણના અભાવે, તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજનું નોટરાઈઝેશન સ્પષ્ટપણે શંકાસ્પદ હતું. તેથી, સહકારી ટ્રિબ્યુનલ

તેમજ વડી અદાલત દ્વારા કાઢવામાં આવેલ આ નિષ્કર્ષ કે તા. ૧૩ .. ૧૧.૧૯૯૨નો દસ્તાવેજ કલકત્તામાં અમલમાં મૂકાયો હતો, સંપૂર્ણપણે ' કોઈપણ પ્રકારના પુરાવા વિના આધારિત છે. તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨નો દસ્તાવેજ કલકત્તામાં અમલમાં મૂકાયો નહોતો તે હકીકતને આ દર્શાવીને પણ સમર્થન આપવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો કે ઉક્ત પત્રમાં સોસાયટીનો નોંધણી નંબર દર્શાવવામાં આવ્યો નહોતો, જોકે તે પત્ર સોસાયટીના સચિવના નિવાસસ્થાને અમલમાં મૂકાયો હતો એવું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું. એવો તર્ક અપાયો હતો કે જો ઉપરોક્ત દસ્તાવેજ તેના નિવાસસ્થાને અમલમાં મૂકાયો હોત તો સોસાયટીના સચિવએ ઉપરોક્ત નંબર પૂરો પાડ્યો હોત. એસ.એન. ચેટર્જી {નોટરી} ના નિવેદનની વિશ્વસનીયતા નકારી કાઢ્યા પછી, અને સોસાયટીના સચિવ અનિલ કુમાર સિલના નિવાસસ્થાને ઉપરોક્ત દસ્તાવેજ અમલમાં મૂકાયો હતો તે હકીકત સ્વીકાર્યા વિના, પ્રતીમા ચૌધરી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા ત્રણ સાક્ષીઓના નિવેદનો સ્વીકારવામાં ન આવે તેવું અમને કોઈ કારણ દેખાતું નથી, જેઓએ દર્શાવ્યું હતું કે તે {પ્રતીમા ચૌધરી} તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ તેમજ તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ બોમ્બેમાં હતી. અહીં પણ, સહકારી ટ્રિબ્યુનલ અને વડી અદાલતે, કેસની ફાઈલ પર ઉપલબ્ધ મહત્વપૂર્ણ તથ્યોનો વિચાર કર્યા વિના, દસ્તાવેજી નોંધ પર જ સ્પષ્ટ દેખાતી ભૂલ કરી હતી.

{૯} ઉપર અત્રે નોંધાયેલ વિચારોમાંથી ઉપસી આવતી વાસ્તવિક પરિસ્થિતિની પૃષ્ઠભૂમિમાં, આ બાબત પણ નોંધવી આવશ્યક છે કે મધ્યસ્થે આ હકીકત પર ખૂબ જ ભાર મૂક્યો હતો કે કલ્પના મુખર્જીએ ૨૧.૧૦.૧૯૯૩ના રોજ પ્રતીમા

ચૌધરીને ચૂકવવાપાત્ર ભાડું, બેંકની જમા વાઉચર પોતે ભરીને, પ્રતીમા ચૌધરીના ખાતામાં જમા કરાવ્યું હતું. તે મુજબ મધ્યસ્થે આ અનુમાન કાઢ્યું હતું કે વિવાદિત મિલકત, કલ્પના મુખર્જીની જાણ મુજબ પણ, પ્રતીમા ચૌધરી દ્વારા ખરેખર તેના નામે હસ્તાંતરિત કરવામાં આવી નહોતી. {ઓછામાં ઓછું ૨૧.૧૦.૧૯૯૩ સુધી}. એ જ કારણ હતું કે કલ્પના મુખર્જીએ ફ્લેટ નં. એસડી માટેનું ભાડું ૨૧.૧૦.૧૯૯૩ સુધી પ્રતીમા ચૌધરીના ખાતામાં જમા કરાવવાનું ચાલુ રાખ્યું હતું. ઉપરોક્ત વાસ્તવિક પાસા સાથે, મધ્યસ્થે પાર્થ મુખર્જીએ કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડને સંબોધીને લખેલા ૨૮.૧૦.૧૯૯૩ના પત્ર પર પણ ઘણો આધાર રાખ્યો હતો, જેમાં તેણે પ્રતીમા ચૌધરીને "માલિકણ" તરીકે વર્ણવી હતી. નિસંદેહ, જો કલ્પના મુખર્જી દ્વારા આધારરૂપ રાખવામાં આવેલા દસ્તાવેજો અસલી હોત, તો પાર્થ મુખર્જીએ ફ્લેટ નં. ૫૦ પર પ્રતીમા ચૌધરીના માલિકી હક્કને (૨૮.૧૦.૧૯૯૩ના રોજ) સ્વીકાર્યો ન હોત. બાબતના આ પાસાઓ સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલત દ્વારા સંપૂર્ણપણે અવગણવામાં આવ્યા હતા. આ મહત્વપૂર્ણ હકીકતો હતી અને જો મધ્યસ્થ દ્વારા કરવામાં આવેલ આદેશમાં હસ્તક્ષેપ કરવો હોય, તો તેમનું પરીક્ષણ કરવું આવશ્યક હતું. આવા વિચારવિમર્શના અભાવે, સહકારી ટ્રિબ્યુનલ અને વડી અદાલત દ્વારા નોંધાયેલ હકીકતના નિષ્કર્ષો તર્કવિરુદ્ધ ગણવામાં આવવા બાંધ્ય છે. કારણ કે ૨૧.૧૦.૧૯૯૩ અને ૨૮.૧૦.૧૯૯૩ની ક્રિયાઓને અનુસૂચિત વાસ્તવિક સ્થિતિ અનુક્રમે કલ્પના મુખર્જી અને પાર્થ મુખર્જીમાંથી ઉદ્ભવી અને

સામે આવી હતી, તેથી અમારું માનવું છે કે હસ્તાંતરણની સમગ્ર શ્રેણી શંકાસ્પદ અને સંદિગ્ધ બની જાય છે.

(૧૦) આવરિત ગેરેજના હસ્તાંતરણના વિષય બાબતે મધ્યસ્થકર્તાએ કરેલ નિર્ધારણને સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલતે પણ અવગણ્યું હતું. ઉપર પહેલેથી વર્ણવેલ તથ્યો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પ્રતિમા ચૌધરી પાસે એક આવરિત ગેરેજની જગ્યાઓ હતી. હસ્તાંતરણ કરાવવા માંગવામાં આવેલી ફ્લેટની વિગતોનો હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજોમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો, તેમ છતાં આવરિત ગેરેજની જગ્યાનો કોઈ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો ન હતો. તારીખ ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્ર અને તારીખ ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજના આધારે ફ્લેટ નં. ૫૦નું હસ્તાંતરણ કલ્પના મુખર્જીના નામે કરવામાં આવ્યું હતું. જોકે, વર્તમાન હસ્તાંતરણમાં આવરિત ગેરેજની જગ્યા સમાવેશમાં લેવાઈ ન હતી. ત્યારબાદ, એક તરફ કલ્પના મુખર્જી અને બીજી તરફ સોસાયટી વચ્ચે કરાયેલા કરારના આધારે, ઉક્ત આવરિત ગેરેજની જગ્યાનું હસ્તાંતરણ તારીખ ૨૫.૪.૧૯૯૫ના રોજ કલ્પના મુખર્જીના નામે કરવામાં આવ્યું હતું. ઉક્ત હસ્તાંતરણ પ્રતિમા ચૌધરીની પ્રેરણાથી અથવા તેમની સંમતિથી કરવામાં આવ્યું ન હતું. તેથી, મધ્યસ્થકર્તાએ વ્યક્ત કરેલા મતાનુસાર, ઉક્ત આવરિત ગેરેજની જગ્યા તેની પૂર્વ માલિક દ્વારા કલ્પના મુખર્જીને ક્યારેય હસ્તાંતરિત કરવામાં આવી જ નથી એવું માનવું પડશે. મધ્યસ્થકર્તાએ એવો મત પણ વ્યક્ત કર્યો હતો કે તારીખ ૨૫.૪.૧૯૯૫નો કરાર પ્રતિમા ચૌધરીની ભાગીદારી વિના કરવામાં આવ્યો હોઈ શકે નહીં. ઉપરોક્ત હકીકતી સ્થિતિનો આ અદાલત સમક્ષ

કલ્પના મુખર્જી દ્વારા વિવાદ કરવામાં આવ્યો નથી. ઉપરોક્ત તર્ક, અમારી વિચારપૂર્વકની દૃષ્ટિએ, પૂર્ણપણે ચુકિતસંગત હતો. પ્રકરણના આ પાસાને પણ સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલતે સંપૂર્ણપણે અવગણ્યો હતો. ઉપરોક્ત કારણસર પણ, સહકારી ટ્રિબ્યુનલ અને વડી અદાલત દ્વારા નોંધાયેલા હકીકતના નિષ્કર્ષોને તર્કવિરુદ્ધ ગણવા ફરજિયાત બને છે.

૨૯. ઉપરોક્ત ઉપ-પરિચ્છેદોમાં અમારી દ્વારા નોંધાયેલા તમામ કારણોસર, અમારો એવો મત છે કે સહકારી ન્યાયાધિકરણ તેમજ વડી અદાલત બંનેએ પોતાના નિષ્કર્ષો નોંધવામાં ગંભીર ભૂલ કરી હતી. આગળ અમે આ બાબત નોંધવામાં પણ સંતોષ અનુભવીએ છીએ કે પ્રતિમા ચૌધરી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ વિવાદ કેસ મંજૂર કરવામાં, હકીકતી તથા કાનૂની સ્થિતિનું યોગ્ય રીતે મૂળવણ કરીને, લવાઈ સંપૂર્ણપણે ન્યાયોચિત હતા.

૩૦. સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તથા વડી અદાલતે પણ કલ્પના મુખર્જીના પક્ષમાં તેમના અંતિમ નિષ્કર્ષો નોંધતાં ન્યાય અને સમન્યાયના સિદ્ધાંત તેમજ વાજબીપણાના સિદ્ધાંતનો આશરો લીધો હતો. તેથી, આ મુદ્દાના ઉપરોક્ત પાસાનો અમે વિચારવિમર્શ કરવો આવશ્યક બને છે. ઉપરોક્ત દૃષ્ટિકોણથી વર્તમાન વિવાદની તપાસ કરવા આગળ વધીએ તે પહેલાં, થોડાં તથ્યો નોંધવા આવશ્યક છે. આ બાબત વિવાદાસ્પદ નથી કે પ્રતિમા ચૌધરી લાંબા સમયથી બોમ્બે ખાતે રહેતી હતી. તે બોમ્બે ખાતે એચ.પી. રોય અને બાની રોયના મકાનમાં રહેતી હતી. ઉપર જણાવ્યા મુજબ, બાની રોય પ્રતિમા ચૌધરીની બહેન છે. એચ.પી. રોય એક સમૃદ્ધ વ્યક્તિ છે. કલ્પના મુખર્જીના પુત્ર પાર્થ મુખર્જી

ખરગપુરની આઈ.આઈ.ટી.માંથી એન્જિનિયરિંગ સ્નાતક છે. તે ઉપરાંત, તેણે અમદાવાદમાંથી પ્રાપ્ત કરેલ એમ.બી.એ.ની લાયકાત પણ ધરાવે છે. મૂળરૂપે પાર્થ મુખર્જી બોમ્બે ખાતે કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડમાં સેલ્સ મેનેજર/રીજનલ મેનેજર તરીકે નિયોજિત હતો. પાર્થ મુખર્જીએ બોમ્બે ખાતે ૧૯૮૭માં તેની નિમણૂક દરમિયાન સોવા મુખર્જી (એચ.પી. રોયની પુત્રી) સાથે લગ્ન કર્યા હતા. લગ્ન થયા બાદ થોડા જ સમયમાં પાર્થ મુખર્જી અને સોવા મુખર્જી પણ એચ.પી. રોયના મકાનમાં રહેવા લાગ્યા હતા (જે પાર્થ મુખર્જીના સસરા હતા). કેસના અભિલેખ પર ઉપલબ્ધ પુરાવા દર્શાવે છે કે પ્રતિમા ચૌધરી સોવા મુખર્જીને પોતાની પુત્રી સમાન અને પાર્થ મુખર્જીને પોતાના પુત્ર સમાન માનતી હતી. ૧૯૯૨માં પાર્થ મુખર્જીનો બદલો બોમ્બેથી કલકત્તા ખાતે થયો. બદલી થતા જ પ્રતિમા ચૌધરીએ તેને ફ્લેટ નં. ૫૦માં રહેવાની વ્યવસ્થા કરી આપી. ત્યારબાદ, કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડે પાર્થ મુખર્જીને રહેણાંક સુવિધા પૂરી પાડવા માટે (તેની નોકરીની શરતો અનુસાર) ફ્લેટ નં. ૫૦ સંદર્ભે પ્રતિમા ચૌધરી સાથે ભાડાપટ્ટા અને પરવાનગીનો કરાર કર્યો. સ્પષ્ટ છે કે ઉપરોક્ત ભાડાપટ્ટા અને પરવાનગી કરારના અમલીકરણમાં પાર્થ મુખર્જીની મુખ્ય ભૂમિકા હતી. પ્રતિમા ચૌધરીને કોલગેટ પામોલિવ (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર માસિક ભાડું જમા થાય તે માટે પાર્થ મુખર્જીએ પ્રતિમા ચૌધરીના નામે, પોતાને સંયુક્ત ખાતાધારક રાખીને, બેંક ખાતું ખોલાવ્યું. જમા અને ઉપાડ બંને બાબતમાં ઉપરોક્ત ખાતું તે જ એકલેએ સંચાલિત કરતો હતો. એટલું જ નહીં, મધ્યસ્થકર્તાએ નોંધેલા નિષ્કર્ષો દર્શાવે છે કે પ્રતિમા ચૌધરીએ

લખેલો ૧૧.૧૧.૧૯૯૨નો પત્ર પાર્થ મુખર્જીએ તૈયાર કર્યો હતો. મૂળ દસ્તાવેજની હસ્તપ્રત પાર્થ મુખર્જીના હસ્તાક્ષરમાં હોવાનું તથ્ય ધ્યાનમાં રાખીને ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષ કાઢવામાં આવ્યો હતો. ઉપરોક્ત તમામ તથ્યો પ્રતિમા ચૌધરી અને પાર્થ મુખર્જી વચ્ચે સંપૂર્ણ વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધાનો સંબંધ દર્શાવે છે. ઉપરોક્ત સંબંધ માત્ર એટલા કારણે જ ઊભો થયો નહોતો કે પાર્થ મુખર્જીએ સોવા મુખર્જી (પ્રતિમા ચૌધરીની ભાણેજી) સાથે લગ્ન કર્યા હતા, પરંતુ એટલા કારણે પણ કે પાર્થ મુખર્જી અને તેની પત્ની સોવા મુખર્જી લગ્ન પછી થોડા જ સમયમાં એચ.પી. રોયના મકાનમાં રહેવા લાગ્યા હતા (જે પ્રતિમા ચૌધરીની બહેનના પતિ હતા). તેઓ ૧૯૯૨ સુધી, એટલે કે પાર્થ મુખર્જીનો કલકત્તા બદલો થાય તે પહેલાં, દાયકાથી વધુ સમય સુધી પ્રતિમા ચૌધરી સાથે રહી ચૂક્યા હતા. અમારી વિચારપૂર્વકની દૃષ્ટિએ આ સંબંધ

રચના કરે છે. એક વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ. પક્ષકારો વચ્ચેના સંબંધના ઉપરોક્ત તમામ પાસાઓનું ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યું હોવા છતાં, કોઈપણ નિર્ણયકર્તા સત્તાધિકારીએ પક્ષકારો વચ્ચેના વિશ્વાસપાત્ર સંબંધને ધ્યાનમાં રાખીને આ વિવાદનો વિચાર કર્યો નથી. જ્યારે પક્ષકારો વિશ્વાસપાત્ર સંબંધમાં હોય, ત્યારે વ્યવહારની માન્યતાની તપાસ કરવાની રીત, ખાસ કરીને જ્યારે કોઈ પારસ્પરિક અવેજ ન હોય, ત્યારે સામાન્ય મામલામાં લાગુ પડતાં માપદંડોથી ભિન્ન એવા માપદંડોના આધારે હોવી જરૂરી છે. આ સંદર્ભે, આ અદાલત દ્વારા સુભાસ ચંદ્ર દાસ મુશિબ વિ. ગંગા પ્રસાદ દાસ મુશિબ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૮૭૮ માં આપવામાં આવેલા નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકાય, જેમાં આ અદાલતે

"વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ" અને "અનુચિત પ્રભાવ" ની જોડિયા સંકલ્પનાઓનું પરીક્ષણ કરીને નીચે મુજબ નિરીક્ષણ કર્યું હતું: "હવે આપણે અનુચિત પ્રભાવના આવશ્યક ઘટકો કયા છે અને આ આધાર પર રાહત માંગતો વાદી પોતાનો મામલો કેવી રીતે સાબિત કરવા આગળ વધે, તેમજ ક્યારે પ્રતિવાદીને એ દર્શાવવા માટે કહેવામાં આવે કે કરાર અથવા દાન અનુચિત પ્રભાવથી પ્રેરિત નહોતું, તેનો વિચાર કરી શકીએ. વર્તમાન મામલો દાનનો છે, પરંતુ તે સદ્ભાવે સ્થાપિત છે કે અનુચિત પ્રભાવ અંગેનો કાયદો જીવનકાળ દરમિયાન કરવામાં આવેલા દાનના મામલે પણ કરારના મામલા જેટલો જ સમાન છે.

ભારતીય કરાર અધિનિયમની ધારા ૧૬ ૧ હેઠળ, કોઈ કરાર અયોગ્ય પ્રભાવ દ્વારા પ્રેરિત થયો હોવાનું કહેવાય છે જ્યારે ઉ

૧ અનુકૂળ પ્રભાવ ત્યાં માનવામાં આવે છે જ્યાં પક્ષકારો વચ્ચે અસ્તિત્વમાં રહેલા સંબંધો એવા હોય કે પક્ષકારોમાંથી એક બીજા પક્ષકારની ઈચ્છા પર પ્રભુત્વ સ્થાપિત કરવાની સ્થિતિમાં હોય અને તે સ્થિતિનો ઉપયોગ કરીને બીજા ઉપર અયોગ્ય લાભ મેળવે. આથી દર્શાય છે કે અનુકૂળ પ્રભાવના કેસની સુનાવણી કરતી અદાલતે શરૂઆતમાં બે બાબતો પર વિચાર કરવો જરૂરી છે, નામે, (૧) શું દાતા અને ગ્રહિતા વચ્ચેના સંબંધો એવા છે કે ગ્રહિતા દાતાની ઈચ્છા પર પ્રભુત્વ સ્થાપિત કરવાની સ્થિતિમાં છે અને (૨) શું ગ્રહિતાએ તે સ્થિતિનો ઉપયોગ કરીને દાતાની ઉપર અયોગ્ય લાભ મેળવ્યો છે?

કલમનું ઉપકલમ (૨) દૃષ્ટાંતરૂપ છે કે કઈ પરિસ્થિતિઓમાં કોઈ વ્યક્તિને દાતાની ઈચ્છા પર પ્રભુત્વ જમાવવાની સ્થિતિમાં માનવામાં આવે છે, જેમ કે

જ્યાં તેને દાતા પર વાસ્તવિક અથવા પ્રતીત સત્તા હોય, અથવા જ્યાં તે દાતા સાથે વિશ્વાસાધારિત સંબંધમાં હોય, અથવા (બી) જ્યાં તે એવી વ્યક્તિ સાથે કરાર કરે છે કે જેના માનસિક સમર્થ્ય પર ઉંમર, બીમારી, અથવા માનસિક અથવા શારીરિક ક્લેશના કારણે તાત્કાલિક અથવા કાયમી અસર પડી હોય.

આ કલમની ઉપકલમ (૩) એ ત્યારે એ બાબત સાબિત કરવાનો ભાર કે કોઈ કરાર અયોગ્ય પ્રભાવથી પ્રેરિત નહોતો, તે કરારથી લાભ પામનાર વ્યક્તિ પર મુકે છે, જ્યારે તેના વિરુદ્ધ બે તત્વો નિષ્કર્ષિત થાય, એટલે કે, તે બીજી વ્યક્તિની ઈચ્છા પર પ્રભુત્વ જમાવવાની સ્થિતિમાં છે અને વ્યવહાર તેના મુખપૃષ્ઠ પરથી અથવા રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવાના આધારે અવિચારી જણાય છે.

અનુચિત પ્રભાવના કેસના વિચાર માટેના ત્રણ તબક્કા રઘુનાથ પ્રસાદ વિ. સરજુ પ્રસાદ અને અન્ય (એ.આઈ.આર. ૧૯૨૪ પી.સી. ૬૦) ના કેસમાં નીચેના શબ્દોમાં પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યા હતા :— "પ્રથમ તો, દરેક પક્ષકારો વચ્ચેના પરસ્પર સંબંધો એવા હોવા જોઈએ કે એક પક્ષ બીજા પક્ષની ઈચ્છા પર પ્રભુત્વ જમાવવાની સ્થિતિમાં હોય. એકવાર એવી સ્થિતિ સ્થાપિત થઈ જાય, ત્યારબાદ બીજો તબક્કો પ્રાપ્ત થાય છે—અર્થાત, કરાર અનુચિત પ્રભાવ દ્વારા પ્રેરિત થયો હતો કે કેમ તે મુદ્દો. આ મુદ્દાનું નિર્ધારણ થતાં ત્રીજો મુદ્દો ઊભો થાય છે, અને તે પુરાવાનો ભાર કોના ઉપર છે તે અંગેનો છે. જો વ્યવહાર અસંવેદનીય જણાતો હોય, તો કરાર અનુચિત પ્રભાવથી પ્રેરિત થયો નહોતો તે સાબિત

કરવાનો ભાર તે વ્યક્તિ ઉપર રહેશે, જે બીજા પક્ષની ઈચ્છા પર પ્રભુત્વ જમાવવાની સ્થિતિમાં હતી."

(ભાર અમારી તરફથી અપાયો છે)

વિશ્વાસપાત્ર સંબંધના વિષયનું પરિક્ષણ આ અદાલતે પણ, કૃષ્ણ મોહન કુટ ઉર્ફે નાની ચરણ કુટ વિ. પ્રતિમા માઈતી, (૨૦૦૪) ૮૯ એસ.ઈ.સી. ૪૬૮ માં કર્યું હતું, જેમાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

" જ્યારે દાવામાં કોઈ પક્ષકાર દ્વારા કપટ, ખોટી રજૂઆત અથવા અયોગ્ય પ્રભાવનો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે, ત્યારે સામાન્ય રીતે એવા કપટ, અયોગ્ય પ્રભાવ અથવા ખોટી રજૂઆત સાબિત કરવાની જવાબદારી તેના પર હોય છે.

પરંતુ, જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિ સાથે વિશ્વાસાધીન સંબંધમાં હોય અને પાછળોક્ત વ્યક્તિ સક્રિય વિશ્વાસની સ્થિતિમાં હોય, ત્યારે કપટ, મિથ્યા નિવેદન અથવા અયોગ્ય પ્રભાવનો અભાવ હતો તે સાબિત કરવાનો ભાર પ્રભુત્વશાળી સ્થિતિમાં રહેલી વ્યક્તિ પર આવે છે અને તેને એ સાબિત કરવું પડે છે કે વ્યવહારમાં ન્યાયસંગત વર્તન થયું હતું અને જે પ્રગટ દેખાય છે તે જ વાસ્તવિક છે; અન્ય શબ્દોમાં, કે વ્યવહાર અસલી અને સદ્ભાવપૂર્ણ છે. આવા કેસમાં વ્યવહારની સદ્ભાવના સાબિત કરવાનો ભાર પ્રભુત્વશાળી પક્ષ પર નાંખવામાં આવે છે; એટલે કે, તે પક્ષ પર, જે સક્રિય વિશ્વાસની સ્થિતિમાં છે. કોઈ વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિ સાથે વિશ્વાસાધીન સંબંધમાં ઉભી હોય ત્યારે તેના સંભાળમાં સોંપાયેલા હિતનું રક્ષણ કરવાની તેની ફરજ હોય છે અને આવી વ્યક્તિઓ વચ્ચેના તમામ વ્યવહારો પર અદાલત કડક સાવચેતીપૂર્વક નજર

રાખે છે, જેથી સંરક્ષક પોતાની અસરશક્તિ અથવા વિશ્વાસનો ઉપયોગ પોતાના લાભ માટે ન કરી શકે. જ્યારે ફરિયાદ કરનાર પક્ષ એવો સંબંધ દર્શાવે છે, ત્યારે કાયદો વ્યવહાર વિરુદ્ધ તમામ અનુમાન કરે છે અને સંપૂર્ણપણે ન્યાયસંગત અને યોગ્ય એવો વ્યવહાર હતો, અને પોતાની સ્થિતિનો કોઈ લાભ લેવામાં આવ્યો નથી, તે દર્શાવવાનો ભાર વિશ્વાસ અથવા ભરોસાની સ્થિતિ ધરાવતી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ મૂકવામાં આવે છે. આ સિદ્ધાંત ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૧૧૧ માં સમાયેલ છે (સંક્ષેપમાં ‘પુરાવા અધિનિયમ’). અહીં નિર્ધારિત નિયમ ઇંગ્લેન્ડ અને અમેરિકા ખાતે સમન્યાય અદાલતોમાં લાંબા સમયથી સ્વીકારાયેલ અને અમલમાં રહેલા એક સિદ્ધાંતને અનુરૂપ છે. આ સિદ્ધાંત એવો છે કે જે વ્યક્તિ પોતાના પર વિશ્વાસ મૂકનાર વ્યક્તિ સાથે લાભના વિષયમાં સોદો કરે છે, તે આ બતાવવા માટે બાધ્ય છે કે તે વિશ્વાસનો યોગ્ય અને વાજબી ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. એવો વ્યવહાર માત્ર તે કારણે આપોઆપ શૂન્ય થતો નથી, તેમજ તેને પડકારનારાઓએ કપટ અથવા છેતરપિંડી સાબિત કરવી જ આવશ્યક નથી; પરંતુ તેની સંપૂર્ણ ન્યાયસંગતતા, પૂરકતા અને સમન્યાયસંગતતા સ્થાપિત કરવાનો ભાર તે વ્યક્તિ પર આવે છે, જેના પર વિશ્વાસ મુકવામાં આવ્યો હતો. આ નિયમ એકબીજા સાથે ગોપનીય અથવા વિશ્વાસાધીન સંબંધમાં રહેલી તમામ વ્યક્તિઓ પર સમાન રીતે લાગુ પડે છે. પ્રતિનિધિઓ, ટ્રસ્ટીઓ, વસિયતના કાર્યનિર્વાહકો, વહીવટદારો, લિલામકર્તાઓ અંગે પણ આ નિયમ લાગુ પડે છે, અને જ્યારે કપટનો આક્ષેપ કરવામાં આવે ત્યારે જે પક્ષ પર પુરાવાનો ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે તે સક્રિય વિશ્વાસની

સ્થિતિમાં હોવો જોઈએ. ઇંગ્લેન્ડમાં આ નિયમ સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત થયો છે કે અજાણ્યા વ્યક્તિના કેસમાં, જો કોઈ સ્વૈચ્છિક દસ્તાવેજ અથવા દાન કપટ, અચાનક પ્રલોભન, અયોગ્ય પ્રભાવના આક્ષેપથી મુક્ત હોય અને દાતાએ સંપૂર્ણ સમજ સાથે સ્વયંપ્રેરિત રીતે તેને અમલમાં મૂક્યો હોય અથવા આપ્યો હોય, તો તે કેટલુંચ અવિવેકપૂર્ણ હોય છતાં સમન્યાય અદાલત તેને રદ કરતી નથી. જ્યાં પક્ષકારો વચ્ચે સક્રિય ગોપનીય અથવા વિશ્વાસાધીન સંબંધ અસ્તિત્વમાં હોય, ત્યાં પુરાવાનો ભાર દાનગ્રાહી અથવા તેના મારફતે હક દાવો કરનારાઓ પર રહે છે. આગળ એવું પણ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં કોઈ વ્યક્તિ સ્વૈચ્છિક દસ્તાવેજ દ્વારા બીજી વ્યક્તિ ઉપર મોટો લાભ મેળવે છે, ત્યાં પુરાવાનો ભાર લાભ પ્રાપ્ત કરનાર વ્યક્તિ પર નાંખવામાં આવે છે અને તેના ઉપર એ દર્શાવવાની ફરજ રહે છે કે વ્યવહાર ન્યાયસંગત અને પ્રામાણિક છે.

૧૩. પરસ્પર વિશ્વાસસભર સંબંધમાં રહેલા વ્યક્તિઓ વચ્ચે થયેલ વ્યવહારોની માન્યતા નિર્ધારિત કરતી વખતે, બીજા વ્યક્તિને લાભ આપનાર વ્યક્તિને સક્ષમ અને સ્વતંત્ર સલાહ પ્રાપ્ત હતી કે નહીં તે જોવું અત્યંત મહત્વનું છે. લાભ આપનાર વ્યક્તિની વય અથવા ક્ષમતા અને આપેલા લાભનું સ્વરૂપ આવા કેસોમાં અત્યંત મહત્વ ધરાવે છે. વ્યવહાર ચુકિતસંગત હતો કે નહોતો તે બાબતથી પર, દસ્તાવેજ હેઠળના દાતા/લાભાર્થી માટે, તે પક્ષ અદાલત સમક્ષ પ્રતિવાદી હોય કે વાદી હોય તેની પરવા કર્યા વગર, દસ્તાવેજ હેઠળનો લાભ મેળવવા અથવા હકોનો દાવો કરવા માટે, કાયદા અનુસાર દસ્તાવેજનું યથાવિધિ સંપાદન થયેલું છે તે સાબિત કરવું હંમેશા ફરજિયાત છે.

૧૪. હવે સુસ્થાપિત થઈ ગયું છે કે ન્યાયસંગતતા સંબંધિત અદાલત, જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ બીજાથી કોઈ લાભ મેળવે છે, ત્યારે તે લાભગ્રાહક પર, જો તે કરાર અથવા દાનને યથાવત્ રાખવા ઈચ્છે, તો એ વાત સાબિત કરવાનો ભાર મૂકે છે કે હકીકતમાં તેને મેળવવાના હેતુસર તેણે કોઈ પ્રભાવ પાડી નહોતો. આ સિદ્ધાંત એશબર્નરના પ્રિન્સિપલ્સ ઓફ ઈક્વિટી, રમી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ ૨૨૯ માં અત્યંત સ્પષ્ટ રીતે પ્રારંભે જ જણાવવામાં આવ્યો છે, આ પ્રમાણે:

જ્યારે દાનપત્રના અમલના સમયે અથવા તેના થોડા પહેલાં દાતા અને દાનગ્રાહી વચ્ચેનો સંબંધ એવો રહ્યો હોય કે જેથી એવો અનુમાન ઊભો થાય કે દાનગ્રાહીએ દાતા પર પ્રભાવ ધરાવ્યો હતો, ત્યારે દાનગ્રાહી એ સાબિત ન કરી શકે ત્યાં સુધી કે દાન દાતાની સ્વતંત્ર ઈચ્છાના મુક્ત પ્રયોગનું પરિણામ હતું, અદાલત તે દાનને રદ કરે છે."

(ભાર અમારા દ્વારા આપવામાં આવ્યો છે)

ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષો, જે આ અદાલત દ્વારા નોંધવામાં આવ્યા હતા, તેમનું તાજેતરમાં અનિલ રિશી વિ. ગુરબક્ષ સિંહ, (૨૦૦૬) ૫ સેક ૫૫૮ માં પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો હતો.

૩૧. હસ્તસ્થ પ્રસ્તાવનો નિર્ણય કરતાં વખતે, વિશ્વાસાધીન સંબંધના વિષય પર આ અદાલતે જાહેર કરેલા કાયદાને આપણે ધ્યાનમાં રાખવો જ જોઈએ. આપણે એ વાતને પણ ધ્યાનમાં રાખીને આગળ વધશું કે, અગાઉના અનુચ્છેદમાં અમે પહેલેથી જ નિષ્કર્ષે પહોંચ્યા છીએ, એટલે કે, પાર્થ મુખર્જી અને પ્રતિમા ચૌધરી વચ્ચેનો સંબંધ શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ અને ભરોસાનો હતો. પાર્થ મુખર્જી પ્રભુત્વસભર

સ્થિતિમાં હતો. તેનો લગ્ન સોવા મુખર્જી સાથે થયેલો હતો. સોવા મુખર્જી એચ.પી. રોયની પુત્રી છે. પ્રતિમા ચૌધરી એચ.પી. રોયના મકાનમાં ઘણાં લાંબા સમય સુધી રહી હતી. તે સમયગાળા દરમિયાન (તેના લગ્ન પછી) પાર્થ મુખર્જી પણ પ્રતિમા ચૌધરી સાથે એ જ મકાનમાં, દાયકાથી વધુ સમય સુધી, રહેણાંકની સગવડ વહેંચતો હતો. ભારતીય સમાજમાં પાર્થ મુખર્જી અને પ્રતિમા ચૌધરી વચ્ચેનો સંબંધ અત્યંત નાજુક અને સંવેદનશીલ છે. તેથી જ પ્રતિમા ચૌધરીએ દરેક સમયે તેને સર્વ પ્રકારની મદદ અને સહાય પૂરી પાડી હતી. જ્યારે તેનું કલકત્તા ખાતે બદલીથી સ્થાનાંતરણ થયું ત્યારે તેણે પોતાનો ફ્લેટ તેને આપ્યો હતો. જ્યારે તે બોમ્બે ખાતે સ્વતંત્ર વ્યવસાય સ્થાપવા ઇચ્છતો હતો ત્યારે તેણે તેને ધિરાણ પણ આપ્યું હતું. આ તેની સત્તા, પ્રભુત્વ અને પ્રભાવના દષ્ટાંતરૂપ દાખલા છે. પ્રતિમા ચૌધરીએ પાર્થ મુખર્જી પર મૂકેલા વિશ્વાસ અને ભરોસાનો લાભ તેણે લીધો હતો તેવા પ્રસંગોમાં, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, પ્રતિમા ચૌધરી અને પાર્થ મુખર્જીનું સંયુક્ત ખાતું સામેલ છે, જેને પાછળના દ્વારા વિશિષ્ટ રીતે ચલાવવામાં આવતું હતું, તેમજ પ્રતિમા ચૌધરીની તરફથી પત્રોનો મુસદ્દો તૈયાર કરાતો હતો. આવી હકીકતી પરિસ્થિતિમાં અમારું મત છે કે, તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્ર અને તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજ દ્વારા પ્રતિમા ચૌધરીએ ફ્લેટ નં. ૫૦નું જે હસ્તાંતરણ કર્યું હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે, તેની સાબિતી કરવાનો ભાર સંપૂર્ણપણે કલ્પના મુખર્જીના ખભા પર હતો. કારણ કે પાર્થ મુખર્જી અને પ્રતિમા ચૌધરી વચ્ચેનો જે સંબંધ હતો, તેનો વિસ્તરણ માત્ર કલ્પના મુખર્જી સુધી પહોંચ્યો હતો. તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજમાં

સ્પષ્ટપણે વ્યક્ત કરાયું હતું કે ઉપરોક્ત હસ્તાંતરણ કોઈ અવેજ વિના હતું. કલ્પના મુખર્જીએ લવાદ સમક્ષ પોતાના લેખિત જવાબમાં એવો દાવો કર્યો હતો કે ઉપરોક્ત હસ્તાંતરણ રૂપિયા ૪,૨૯,૦૦૦/-ના અવેજ પર આધારિત હતું. લવાદીએ તા. ૫.૨.૧૯૯૯ના પોતાના આદેશમાં નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો કે કલ્પના મુખર્જી ઉપરોક્ત અવેજ પ્રતિમા ચૌધરીને ચૂકવાયું હતું તે સ્થાપિત કરી શકી નહોતી. સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલત, કલ્પના મુખર્જીના તથ્યાત્મક દાવા હોવા છતાં, એ મત પર હતાં કે વ્યવહારની અસલિયત નક્કી કરવા માટે અવેજનું પસાર થવું આવશ્યક નહોતું. અમારું મત છે કે સહકારી ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલતે વિવાદના નિરાકરણ માટે અપનાવેલી દૃષ્ટિમાં ગંભીર ભૂલ કરી હતી. પુરાવાનો ભાર કલ્પના મુખર્જી પર હોવા છતાં, સમગ્ર બાબતની તપાસ એવી રીતે કરવામાં આવી કે જાણે પ્રતિમા ચૌધરીએ જ તમામ આક્ષેપિત હકીકતો સ્થાપિત કરવાની હોય. અમારું મત છે કે કલ્પના મુખર્જી તે પુરાવાનો ભાર, જે મૂળભૂત રીતે તેના પર હતો, ઉતારવામાં સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ ગઈ. પ્રતિમા ચૌધરીએ પુરાવો રજૂ કર્યો કે તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ અને ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ તે બોમ્બે ખાતે હતી. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિઓને ધ્યાને લેતા, કલકત્તા ખાતે અમલમાં મૂકવામાં આવ્યા હોવાનું દર્શાવવામાં આવેલા તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્ર અને તા. ૧૩.૧૧.૧૯૯૨ના દસ્તાવેજને સહેલાઈથી અસલી તરીકે સ્વીકારી શકાય નહીં, કારણ કે ઉક્ત દસ્તાવેજો શંકાના વિસ્તારમાં આવતાં હતા, અને ખાસ કરીને આ કારણે વધુ કે તા. ૧૧.૧૧.૧૯૯૨ના પત્રનો હસ્તલિખિત મુસદ્દો પાર્થ મુખર્જીના હસ્તલેખમાં હતો. તેનાથી એવો અનુમાન થાય છે કે ઉપરોક્ત

પત્રનો રચયિતા પાર્થ મુખર્જી હતો. તેથી પ્રતિમા ચૌધરીએ કરેલો એવો દાવો કે પાર્થ મુખર્જીએ ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત પત્ર અને દસ્તાવેજ અમલમાં મૂકાવવા માટે તેના હસ્તાક્ષર મેળવી લીધા હતા, તેમાં સત્યનો અછાંદસ સ્પર્શ જણાય છે એવો અનુમાન કરવો અયોગ્ય નથી. પ્રતિમા ચૌધરીએ ફ્લેટ નં. નું હસ્તાંતરણ કર્યું હોય તે માટે અમને કોઈપણ પ્રકારનું યુક્તિપૂર્ણ કારણ જણાતું નથી.

૧૯૮૭ના વર્ષમાં રૂપિયા ૪ લાખના પ્રતિફળે ખરીદેલી તેવી મિલકત, કલ્પના મુખર્જીને કોઈ મૂલ્ય લીધા વિના આપવામાં આવી હતી. ખાસ કરીને ત્યારે, જ્યારે કલ્પના મુખર્જી સાથે તેનો કોઈ સીધો ધનિષ્ઠ સંબંધ ન હતો. ફ્લેટનું હસ્તાંતરણ કરવામાં આવ્યું તે સમય સુધીમાં દાયકાથી વધુ સમય વીતી ગયો હતો, જેના દરમિયાન ઉપરોક્ત ફ્લેટનો ભાવ નિશ્ચિતપણે અનેકગણો વધ્યો હશે. ઉપર અમે અન્ય અનેક હકીકતી પાસાઓનું પણ પરીક્ષણ કર્યું છે, જે કલ્પના મુખર્જીએ કરેલા દાવાઓને પણ સ્પષ્ટપણે નકારી કાઢે છે. સંક્ષિપ્તતા હેતુસર, તેની અહીં પુનરાવર્તન કરવાની આવશ્યકતા નથી. ઉપર નોંધાયેલા પાસાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારું વિચારપૂર્વકનું મત એવું છે કે ન્યાય અને સમતાના સિદ્ધાંત તેમજ વાજબીપણાના સિદ્ધાંતનો આશ્રય લેવાથી હકીકતમાં પ્રતિમા ચૌધરીના પક્ષમાં અને કલ્પના મુખર્જીના પક્ષમાં નહીં, એવો નિષ્કર્ષ નોંધવો પડે.

૩૨. ઉપર અહીં નોંધાયેલા કારણોસર, હાલની અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે, સહકારી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તારીખ ૧૬.૫.૨૦૦૨ ના રોજ પસાર કરાયેલ આદેશ અને વડી અદાલત દ્વારા તારીખ ૧૪.૨.૨૦૦૬ ના રોજ પસાર કરાયેલ આદેશ, આથી રદ કરવામાં આવે છે. લવાઈએ પોતાના તારીખ ૫.૨.૧૯૯૯ ના રોજના

એવોર્ડમાં આપેલ નિર્ધારણને આથી બહાલ રાખવામાં આવે છે. કલ્પના મુખર્જીને આજથી એક મહિનાની અંદર ફ્લેટ નં. ૫૦ નો કબજો પ્રતીમા ચૌધરીને સોંપવાનો નિર્દેશ કરવામાં આવે છે. સોસાયટીને પણ પ્રતીમા ચૌધરી પાસે અગાઉ રહેલા સોસાયટીના શેરો અને ફ્લેટ નં. ૫૦ ના માલિકીના હકો પ્રતીમા ચૌધરીના નામે, કોઈપણ વિલંબ કર્યા વગર, પુનઃહસ્તાંતર કરવાનો નિર્દેશ કરવામાં આવે છે.

અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

*The translation of this judgment has been provided by M/s
Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.